

Rákóczy Rozália

1848–1849-ES ERDÉLYI ÉS PARTIUMI VONATKOZÁSÚ
KISNYOMTATVÁNYOK V.

Előszó

Az aprónyomtatvány a muzeológiai terminológia szerint a történeti dokumentáció tárgykörébe tartozik, papíralapú, kis méretű, nyomtatott vagy bármilyen úton sokszorosított tárgy a mozijegytől a meghívón keresztül a szórólapig, ide tartozik az egyedi, valaki számára küldött üdvözlőkártya, névjegy is. A könyvtári meghatározás mérethez, nagysághoz köti a kisnyomtatványt, kiterjedése a 70 × 50 cm-t,¹ terjedelme a 17 oldalt ne haladja meg.²

A pátens, röplap, plakát, kisnyomtatvány, egyleves nyomtatvány alapanyaga a papír, amelyet növényi rostokból állítanak elő, vékony, hajlékony lemez. Minősége, mérete a felhasználástól függ.

Azok a nyomtatványok, amelyeket felsorolok a bibliográfiában, többnyire rongypapírra készültek. A rongy, amelyet felhasználnak, növényi szálaból készült. Erre a célra legjobban a lenből és a kenderből készült kelme, mert sejtjei majdnem tiszta cellulózból állnak, elemi szálai hosszúak, orsó alakúak, jobban összekuszálhatók, tartósabb papírt adnak.³

Az 1848–1849-es röplapok többnyire merített papírra készültek, de még a hengerelt papír alapúak is aránylag jó minőségűek.

Majd tíz esztendeje, hogy a magyarországi múzeumi törvény⁴ leírta az intézményekben őrzött nyomtatott anyagfajtákat,⁵ azok kezelését, feldolgozását. Mostohán bánt a kis- és egyleves nyomtatványokkal, plakátokkal. Ez utóbbit, ha ábrázolás is látható rajta, és annak alkotója (festője, grafikus) van, a képzőművészeti gyűjteménybe utalja, a könyvtárak a nyomtatványtárban helyezik el. Sok helyütt történeti dokumentáció összefoglaló néven egye-

sítik a muzeális értékű könyveket, kéziratokat, aprónyomtatványokat. Régebben tartalmuk szerint a szakgyűjteményekbe utalták, így az egységes anyag elaprózódott. Leltározásuk és feldolgozásuk egyéni felfogás, a gyűjteményvezető vagy -igazgató utasítása szerint történik.

Címleírásukra, általában leírásukra sincs szabvány; mi most is a korábbiak szerint mutatjuk be a röplapokat, a könyvtári bibliográfiai leírás szabályait alkalmazva. A besorolás alapja a megjelenési idő, ezen belül a szerző (író) nevének, majd a testületi szerzők (országgyűlés, minisztériumok) betűrendjében közöljük az egyes példányokat.⁶

*

Jelen közlésünkben két részre tagoltuk a nyomtatványokat, az I. rész a Magyar Parlamenti Gyűjtemény bemutatását folytatja (3.74–102.), a II. rész további, az őrzési hely⁷ tekintetében vegyes állagokat mutat be (6.1–102.).

Itt szeretnék köszönetet mondani a kutatás támogatóinak:

- Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány, Dunatáji népek kutatása szakalapítvány, (Budapest).
- Magyar Ösztöndíj Bizottság (Budapest) – Collegium Hungaricum Wien (Bécs).
- Ministerul Învățământului (Bukarest).
- Országgyűlési Könyvtár (Budapest)
- Osztrák–Magyar Akció Alapítvány (Budapest–Bécs).

Ugyancsak itt is meg szeretném köszönni Hermann Róbertnek a dolgozat lektorálását, pontosító észrevételeit.

¹ Függőleges × vízszintes. A nagyobb méret már falragasz, plakát.

² Az már könyv.

³ A papírról bővebben I. RÁKÓCZY Rozália 2008, Előszó, 355.

⁴ A vonatkozó múzeumi jogszabályok együtt tárgyalják, *történeti szakanyag* néven azt az anyagcsoporthoz, amelybe a papír-alapanyagú tárgyak is tartoznak. Külön kezelését a 20/2002 (X.4)

NKÖM-rendelet megengedi. Ez leltározásáról igen, bibliográfiai leírásáról viszont nem rendelkezik.

⁵ Azaz, a történeti dokumentáció egy részét képező nyomtatványokat.

⁶ Korábbi közlések: RÁKÓCZY Rozália 1998; UŐ. 1999; UŐ. 2008; UŐ. 2009; RÁKÓCZY Rozália – VILLÁM Judit – REDL Károly 2000.

⁷ Felsorolásukat I. ott.

I. Országgyűlési Könyvtár, Magyar Parlamenti Gyűjtemény

A leíró bibliográfia III. közleménye előtt Villám Judit és Redl Károly bevezető tanulmánya bemutatja az egyik legnagyobb 1848–1849-es röplap-állományt, a budapesti Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjteményében.⁸ Akkor a több mint 650 darabból szám szerint 25 olyan nyomtatványt írtunk le, amelyek Magyarországra, de tágabb értelemben Erdélyre is és a Partiumra is érvényesek. A Bevezetés megindokolta a kitekintést, mondván: „közöljük az uralkodói lemondó nyilatkozatokat, a Ferenc József trónra lépését bejelentő pátenst és az osztrák birodalmi alkotmány bevezetéséről szóló kiadványt, mivel az akkori összbirodalmi szemlélet szerint ezek erre a területre is vonatkoztak.”⁹ És tegyük hozzá, hogy a március 15-i követelésekben szereplő unió Erdéllyel 1848. június 10-én megvalósult, miután az uralkodó szentesítette a törvényeket, köztük a VII. cikkelyt az egyesítésről. Úgy véljük, hogy egy június 9-én kiadott rendelkezés már az egész országot – Erdéllyel és a Részekkel – egységbe foglaló szemlélet alapján készült.¹⁰

Most ugyanebben a szellemben folytatjuk a Magyar Parlamenti Gyűjtemény anyagának további bemutatását. Ha szükséges, visszautalunk a korábbi megjelenésre, különös tekintettel arra, ha a már korábban leírt, „összbirodalmi” témájú pátenstől román nyelvű is került elő.¹¹

Az Országgyűlési Könyvtár e különgyűjteményének az eddigi legutolsó nyilvántartásba vétele¹² előtt is foglalkoztak az állományegyüttes rendezésével. Még a 19. század végén időrendi sorrendbe szedték, és cédulázták a röpiratokat, a cédulákat sorszámozták, mutatót készítettek, majd szétvágva, témakörök szerint ívpapírra ragasztva, bekötve tárolták, mindehhez mutató is készült. Ezeknek a segédleteknek a címfelvételét is közöljük.¹³

3.74.
1848. március 15. – 1848. december 31.
[Magyar Országgyűlés Hivatala, Országgyűlési Könyvtár]¹⁴
[Ezernyolcszáz-negyvennyolcadik] 1848. évi manifesztumok és proklamációk.

I. Királyi és nádori rendeletek, manifesztumok és proklamációk.

II. Országgyűlési szózatok és határozványok.

III. Kormányrendeletek, felhívások és a honvédelmi bizottmány határozatai.

IV. Király[i]-, országos- és kormánybiztosi, valamint főispáni rendeletek, figyelmeztetések és fölhívások.

V. Katonai rendszabályok, fölhívások, figyelmeztetések és a császári tábornokok rendeletei és proklamációi.

VI. Megyei és városi hatóságok és bizottságok rendeletei, felhívásai és figyelmeztetései.

VII. Magánosok, társulatok és a tanuló ifjuság kívánatai, nyilatkozatai és felhívásai.

VIII. Vegyesek.

[Bp.] kézirát, [1890 körül – 1918?] – 24 fol. – 34 × 20 cm.

Az 1848-as gyűjtemény sorszámozott, kézírásos jegyzéke, cédulákra vágva és a sorszám figyelmen kívül hagyásával, témák szerint ívpapírra ragasztva.

OgyK MPGy 00600.

„PÉTERVÁSÁRI PAPIRGYÁR” vízjeles, ún. miniszterpapír. Vízjelmere barokk foszladékkal körülvevett pajzs, benne P betű.

3.75.

1848. március 15. – 1848. december 30.

[Magyar Országgyűlés Hivatala, Országgyűlési Könyvtár]

Mutató az 1848-as proklamációkhoz.

1. szám Pestváros bizottmányának határozata a polgári őrségre vonatkozólag

1848. március 15.

2–160. szám

161. szám Zichy Ferraris Bódog gr. királyi biztos Győr megye lakosaihoz. Győr,

1848. dec. 30.

[Bp.] kézirát, [1890 körül – 1918?] – 34 × 20 cm.

OgyK MPGy 00539.

Vonalazott irodai papír, összefűzve.¹⁵

3.76.

1849. január 1. – 1849. december 12.

Magyar Országgyűlés Hivatala, Országgyűlési Könyvtár

[Ezernyolcszáz-negyvenkilencedik] 1849. évi manifesztumok és proklamációk.

I. Császári rendeletek.

II. Országgyűlési határozatok.

III. Miniszteri rendeletek, szózatok és a honvédelmi bizottmány határozata.

IV. Királyi és kormánybiztosi és országos főbiztosi rendeletek és hirdetések.

⁸ RÁKÓCZY Rozália – VILLÁM Judit – REDL Károly 2000, 59–61.

⁹ Uo., 59.

¹⁰ OgyTc 1847/8. L. még RÁKÓCZY Rozália 2009, 470., és vö. a II/A. részben (6.14. tétel): 1848. június 9. Klauzál Gábor céhszabályokat módosító rendelete.

¹¹ Ha más gyűjteményben is megtalálható ugyanaz a kiadvány, a lelőhelyet és a leltári számot közöljük, nem ismétlünk meg a leírást.

¹² 1999. évi számítógépes feldolgozás, TexTár adatbázis, sorszá-

ma egyben a leltári szám is, ezek szerepelnek a leírásban.

¹³ A mutatók közül csak az 1848-as maradt fenn.

¹⁴ [ ] zárójellel azokat az adatokat jelöljük, amelyeket az adott dokumentumon kívüli forrásból meg lehetett állapítani. Az utána tett? az adat bizonytalanságát jelöli.

¹⁵ A legutóbbi számbavételig maguk a röplapok három kötetbe kötve álltak. Az első kettő magyar, a harmadik birodalmi vonatkozású darabokat tartalmazott. Az új felvételt követően a köteteket szétszedték, a röplapokat restaurálták, és időrendben, fektetett állapotban tartják. A mutató az első kötet része volt.

V. Császári tábornokok rendeletei és proklamációi, katonai hirdetések és hadi jelentések.

VI. Megyei és városi hatóságok és választmányok rendeletei, felhívásai és figyelmeztetései.

VII. Vegyesek.

[Bp.] Kézirat, [1900–1918?]. – 18 fol. – 34 × 20 cm.

A jegyzékbe vett 1849-es nyomtatványok témakörök szerint rendezett, szétvágtott és ívpapírra ragasztott jegyzéke.

OgyK MPGY 00601.

Az utolsó ív üres. PÉTERFALVAI PAPIRGYÁR feliratú, vízjeles miniszterpapír, vízjelcímere barokk foszladékos pajzsban P betű.

3.77.

1848. május 23.

[Pénzügyminiszter, Magyarország]

Felszólítás a nemzethez kamatos kincstárutalványok kibocsátása ügyében.

Olly időket élünk, midőn az események hová fejlődése kiszámíthatatlan. A nemzetnek készen kell lenni, hogy a jövőendő által készületlenül meg ne lepossék...

A kincstári utalványok nyomtatás alatt vannak... A hazá megvárja, hogy minden honpolgár kötelességét teljesítse. / Kossuth Lajos s. k.¹⁶ pénzügy minister. –

Kelt Budán, Május 23. 1848. –

S. I. S. n.¹⁷ 1 fol. = 2 p. – 44 × 24 cm.

Kincstári utalvány kibocsátására, azaz kölcsön felvételére kényeszerült a kormány a hadsereg mielőbbi felállításá érdekében. Kamata 5%, visszafizetése 3, 6 és 12 hónap alatt.

OgyK MPGY 00077.

HTM 84.92.1./Nyt. és 2782/Nyt.

3.78.

1848. május 27.

[Pénzügyminiszter, Magyarország]

Kivonat a "Hitelintézet" alapszabályaiból a vidéki ügynökségek iránt.

1. [pont] A hitelintézetnek minden megyében, kerületben... több ügynökei lesznek... mindeniknek saját meghatározott vidéke leend.

2–3. és 4/a–n. [pont.] / Kossuth Lajos S. k. pénzügy-minister.

Kelt Pesten, május 27-én 1848. –

S. I. S. n. 1 fol. = 2 p. – 40 × 23 cm.

A Hitelintézet vidéki ügynökeinek munkaköre, kötelességei, a kölcsönök folyósításának feltételei.

OgyK MPGY 00084.

HTM 2788/Nyt.

3.79.

[1848. május 30. és 1848. június 10. között]

[Városi Tanács] Kolozsvár

Tisztelt képviselőház!

Erdélynek Magyarországgal unioja törvény által megszentelt sítettvén... / Pataki József; Fülei István et al.

[Kolozsvár?] [1848] 2 p. = 1 fol. – 42 × 25 cm.

Kolozsvár az egyesítéssel elvesztette fővárosi rangját, ez társadalmi és gazdasági hanyatlással fog járni. Kérik azért, hogy a régiót ellátó kormányhivatalokat és bíróságot állítsanak fel, így Magyarország második városa lehetne Kolozsvár.

OgyK MPGY 00474.

Datálása a törvénycikkek alapján. A pozsonyi országgyűlésen az 1848. évi VII. tc. mondta ki Erdély és Magyarország közjogi egyesítését, ezt a Kolozsvárott megtartott erdélyi országgyűlés május 30-án hagyta jóvá (erdélyi 1848: I. tc.), az uralkodó június 10-én szentesítette Innsbruckban.

3.80.

1848. június 12.

Belügyminiszter, Magyarország; CSENGERY [Imre] Emeriku; ISTVÁN nádor¹⁸

Artikulu

Protokollului sedinczei de kommissiune á komitatului Bihar czinute in Váradolaszi

20 junio 1848.

A román nyelvű kiadást Bihar megye közgyűlésének jegyzőkönyvébe foglalva I. a II. fejezet, Más gyűjtemények részben, 1848. június 20. Sign. ÖNB FL UNG 1848/4/16.

István nádor 3467. számú rendeletét magyar nyelven I. itt 1848. június 12.

3.81.

[1848. június 12

ISTVÁN nádor; Belügyminiszter, Magyarország

Rögtön ítélő bíraskodás kiterjesztése iránti nádori rendelet. 3467/B.

Az ország különböző részeiben az alattomos bujtogatások vak eszközésé [sic!] aljasult miveletlen nép egy része sem a szabadság valóításában, sem a közös jog tisztelésében készséget... nem tanusit. / István nádor s. k. kir. helytartó; Belügyminister Szemere Bertalan.

S. I. S. n. [1848] 1 fol. – har. 29 × 41,5 cm.

A nádor 1848. június 12-én az egész országra kiterjedő érvényességgel elrendelte a rögtönítélő (statáriális) bíróság felállítását.

OgyK MPGY 00091.

A nádori rendeletet megküldték valamennyi megyének, szükség szerint több nyelven. A megyék megtárgyalták és jegyzőkönyvbe foglalták az utasítást, így adták ki.

A Pest megyének küldött leirat nyomdai változata HTM 0766/Nyt., kiadó jelzésével HTM 2883/Nyt. Pest, Landerer és Heckenast, 46 × 56 cm.

István nádor 3467. számú rendelete Bihar vármegye jegyzőkönyvébe foglaltan, latin betűs román kiadás, I. a II. részben, 1848. június 20. ÖNB FL UNG 1848/4/16.

3.82.

1848. június 21.

A kormány előtt elvadt és a közönség előtt gyanúsított székelly katonaságnak... Nemes Alsófejmegyében Kocsárdon és Mihálczfalván a lakosok által a birtok szentségének hatalmas lett megtámadtatása... Béldi Ferenc, if. Kemény István Fő kormánybiztosok, Teutsch Hauptmann¹⁹, Sándor hadi ügyész és százados, Hadi biztosok.

N[agy]Enyed június 21. 1848.

S. I. S. n. 3 p. = 2 fol. – 36 × 22 cm.

A törvények mielőbbi végrehajtását birtokfoglalással szorgalmazó jobbágyok ellen kiszállt katonaság cselekedeteit a helybéli románok a fővezérséghez bepanaszolták. A nyomtatvány a vizsgálóbiztosok helyszíni jegyzőkönyvének kivonata.

OgyK MPGY 00330.

¹⁶ S. k., ill. m. k. = sajátkezüleg, ill. maga kezével: az autográf aláírást helyettesítő, hitelesítő megjegyzés a név után.

¹⁷ Sine loco, sine nomine, szabályos könyvtári jelzés: kiadási hely, kiadó és nyomda nélkül. A kiadvány keltezése nem jelent együt-

tal kiadási helyet is.

¹⁸ István, Habsburg-Lotharingiai (1817–1867), osztrák főherceg, magyar királyi herceg, nádor, magyar királyi helytartó (1848).

¹⁹ Százados (ném.).

3.83.

1848. július 3.

(Szász Nemzetközösség – Magyarország, Erdély)

Emlékirat az Erdélyi Nemes Szász Nemzetnek Magyar országgal egyesülésének feltételei felől. (Magyar ország nemzeti gyűlésének előterjesztendő)

Az utolsó erdélyi ország gyűlésen a szász követek, Az Erdélyi Nemes Szász Nemzetnek Egyeteme / Salmen Ferenc, a n. szász nemzetnek grófja Sigerius Károly helyett, egyetemi jegyző.

N[agy]Szebenbe, július 3kán 1848ban.

S. I. S. n. 4 p. = 2 fol. – 41 × 25 cm.

A szász nemzetnek eddigi eredményeit, amelyek a korábbi törvényekből fakadnak (Diploma Leopodinum) „bizonytalan eredményű reformoknak” föl nem áldozhatják. Csak akkor hajlandók elismerni Erdély és Magyarország közjogi együtartozását, ha jogaik (önrendelkezés, anyanyelv használata, saját iskola, saját bíraskodás) továbbra is biztosítottak, ha figyelembe veszik a szász belső viszonyokat, a szász jogot (sächsische Willkür²⁰). Minderre állami garanciát kérnek.

OgyK MPgy 00454.

Német nyelvű példány – Denkschrift – megjelent RÁKÓCZY Rozália 1998, 117 (9. tétel).

3.84.

1848. július – 1848. augusztus 22.

Magyarország mélyen tisztelt hongyüléséhez benyújtott alázatos kéreményök szabad és kiváltságos Szász-Régen városa, Petele, Dedrád, Felső-Idets, Alsó-Idets és Vajola helységek községeknek, melyben egy önálló törvényhatóság Szász-Régenszék nevezete alatti alakítását célzó egyesületöket, és ezen törvényhatóságának a szász nemzethez csatoltatását törvényvikben kegyesen kimondani és biztosítani alázatosan kérik!

A mélyen tisztelt közgyűlésnek legalázatosabb szolgáló szabad és kiváltságos Szász-Régen városa, Petele et. al.

[Pest] Nyomatott Landerer és Heckenastnál, 5 p. = 3 fol. – 39 × 23,5 cm.

A Statuta jurium municipalium Saxonum in Transylvania²¹ szabályaira, az erdélyi Decretumok²² és a Tripartitum²³ megfelelő passzusaira hivatkozva kéri a fenti települések, hogy a szászok egyeteméhez tartozhassanak.

OgyK MPgy 00463.

Feltételezett megjelenési ideje: az országgyűlést július 7-re hívták össze, az itt leírt előterjesztést az augusztus 22-i ülés tárgyalta.

3.85.

1848. július 25.

[Nagy]várad, Kolozsvári és Kolozs megyei Vasúti Bizottmány, Pest

Előleges javaslat. A szolnok-aradi vonalból, Mezőtúrtól vagy Gyomától N. Várad felé... tervezett, Ojtozi vonalon folytatandó vasút eránt. / Teleki Domokos elnök, Tót Sámuel jegyző.

Pesten, 1848. Julius 25-kén.

S. I. S. n. 2 fol. = 4 p. – 38 × 24 cm.

A Nagyvárad–Kolozsvár–Torda–Ludas vasút s annak Ojtoz felé továbbvitele, építési lehetőségei, gazdasági, kereskedelmi, közgazgatási előnyei.

OgyK MPgy 00455.

A jobb felső sarokban babérkoszorús, koronás kiscímer, amely más bélyegzőt takar. Kiolvasható: ...LA antiquar könyvkereskedő Budapest.²⁴

Méretében eltérő (39 × 22 cm), szövegében megegyező pld.: OgyK MPgy 00475.

3.86.

1848. szeptember 11.

[Országgyűlés, Magyarország; Minisztertanács, Magyarország = Reichstag, Ungarn; Ministerialrat, Ungarn]

Polgárok! = Bürger!

Az országgyűlés által ő felségéhez küldött választmány, mint szinte az ott járt miniszterek is ohajtott törvényes eredmény nélkül térvén meg: a miniszterek lemondásait a nádor főhercegnek benyújtották...

Éljen a király, éljen szabadságunk és függetlenségünk! = Nachdem der von Reichstage zu Sr. Majestät gesandte Ausschuß... ohne Erfolg... zurückgekehrt sind, – haben die Minister ihre Abdankung dem Erzherzog Palatin eingereicht...

Es lebe der König, es lebe unser Freiheit und Unabhängigkeit! / A minisztérium Kossuth Lajos S. k.; Szemere Bertalan S. k. = Das Ministerium Ludwig Kossuth; Bartholomäus Szemere.

Budapest, sept. 11-én 1848. = Budapest den 11. September 1848.

(Bp.) Nyomatott Landerer és Heckenastnál. 1 fol. – 40 × 25 cm.

A miniszterek eredménytelenül tértek vissza Bécsből. Úgy látták, hogy sok más és idegen érdek, veszedelmes ármány munkálkodik a trón körül. Mivel evvel szembeállni nem tudtak, benyújtották lemondásukat. A király és a korona iránt hűek maradnak.

OgyK MPgy 00182.

Kéthasábos, bal oldalon a magyar szöveg, nyomda csak ezen a részen.

3.87.

[1848. szeptember 24.]

KOSSUTH Lajos

Felhívás a néphez.

Atyámfiai! Véreim! Polgártársak! Az örökkévaló istennek nevében... fegyverre szólítom fel a nemzetet... Kaszára, kapára, kinek mie [sic!] van... A könyörület istene hájártsa el az átkot mirólunk! De nem fogja másképp elhárítani, mint ugy: ha bátor karokkal megvédelmezték a szegény elárult magyar hazát. / Kossuth Lajos

[Pest?] S. n. [1848] 1 fol. = 2 p. – 41 × 25 cm.

Kossuth Lajos híres írása, amely felvázolja az áprilisi törvényektől szeptemberig tartó időszakot, amikor a magyarok ellen támadt minden környező nép. „Fel hát fegyverre, szegény elárult de bátor magyar nép” az ország védelme érdekében.

OgyK MPgy 00191.

Az országgyűlés szeptember 18-án bírta meg Kossuth Lajost a proklamáció elkészítésével. A röpirat szeptember 24-én jelent meg.

3.88.

1848. szeptember 27.

[Országgyűlés, Magyarország]

A Nemzet Képviselői a Nemzethez és különösen az országos hadsereghez és mindennemű fegyveres csapatokhoz.

²⁰ Régi, nemzeti privilégiumokon alapuló statutumok összessége.

²¹ A Fronius Mátyás brassói tanácsnok által összeállított szász jogkönyv, amelyet Báthory István Krakkóban 1583-ban jóváhagyott.

²² Az egy-egy országgyűlésen alkotott törvények összessége.

²³ A Hármaskönyv, Werbőczy István szokásjogon alapuló törvénygyűjteménye, amelyet az országgyűlés az 1514: LXIII. tc.-ben hagyott jóvá, de, mivel kihirdetve nem lett, nem emelkedett törvényerőre. A Magyar Törvénytárba 1628-ban került be.

²⁴ Feltehetően az 1945-ig Budapesten működött Lantos Antikvárium.

A folyó évi Pozsonyi országgyűlésen alkotott III-ik tc. 3-ik §ában ez foglaltatik... bármely rendeletei... csak úgy érvényesek, ha a... ministerek egyike által is aláíratnak. Ezt a király elfogadta...

„a fen beiktatott törvényzikkelyekben foglaltakat, mind magunk megtartjuk, mind pedig... megtartatjuk. Ferdinand.” Ellenjegyezve gróf Batthyányi [sic!] Lajos által.

Igy szól a törvény... Senki máskülönben az alkotmány fel-forgatása bűnének sulya alatt cselekedni ne merészeljen. / Pázmány Dénes m. k. elnök, Záborszky Alajos m. k. jegyző. –

Kelt a képviselőháznak 1848 Szeptember 27-kén tartott törvényes üléséből. –

[Pest] S. n. 2 p. = 1 fol. – 45 × 26 cm.

Az országgyűlés szózata az uralkodó országgyűléshez intézett leiratát idézi, amely szerint csak miniszterelnöki/miniszteri ellenjegyzéssel érvényes minden utatása. Ezt az uralkodó nem tartotta be Lamberg²⁵ kinevezésénél.

OgyK MP Gy 00195.

OgyK MP Gy 00466.

HTM 2778/Nyt., 72.6.1/Nyt., 90.49/Nyt., 90.50/Nyt., 90.51/Nyt.

3.89.

1848. október 5.

FERDINÁND [ötödik, magyar király]²⁶

Királyi Rendelet.

Báró Récsey Ádámot tábornagyot és a magyar őrsereg alkaptányát, magyar minister elnökömnek nevezem ki, s egyszers-mind új ministerium alakításával megbízom. / Ferdinand m. k.; Récsey Ádám m. k. –

Kelt Schönbrunnban october 3án 1848.

S. l. S. n. 1 fol. – 45 × 28 cm.

Teljes szöveg.

OgyK MP Gy 00200.

Záradék: Az eredetivel egyezőnek lenni bizonyítja [sic!]. Becsben octob. 5én 1848.

Rétsey formában autográf aláírással!

3.90.

1848. október 28.

[Országgyűlés, Magyarország]

Az országgyűlés Magyarország népeihez.

Senki által soha kétségbe nem hozatott, hogy Magyarország... a Habsburgházat koronájával szabad tetszésből megajándékozta... ugyanakkor... nem írta alá szolgaságának oklevelét... / Pálffy János, a képviselőház alelnöke; Ludvig János, a képviselőház jegyzője.

Kelt Budapesten 1848-ik évi october 28-ik napján.

S. l. S. n. 3 p. = 2 fol. – 41 × 23 cm

Mivel az első felelős magyar minisztérium lemondott, egyetlen törvényes hatalom az országgyűlés, amely az ügyek vitelére egyhangú határozattal soraiból honvédelmi bizottmányt alakított. A képviselők is visszautasították a Bécsből támogatott, valamint az Erdélyben, Puchner²⁷ által kiadott proklamációkat, amelyek terrorisztikus kormánynak nevezték a Honvédelmi Bizottmányt.

OgyK MP Gy 00473.

OgyK MP Gy 00480.

HTM 2779/Nyt.

Német nyelvű kiadása HTM 0785/Nyt.

Az első felelős magyar kormány 1848. szeptember 11-én mondott le.

L. itt: OgyK MP Gy 00182. 1848. szeptember 11.

3.91.

1848. december 2.

FERDINÁND [ötödik] magyar király; FERENC KÁROLY [magyar trónörökös]²⁸

Mi Első Ferdinánd, Istennek kegyelméből Ausztriai Császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik... királya... Erdély Nagyfejedelme... és a Szláv-Határ-Grófság Ura.

Midőn Mi, édes Atyánk, idvezült Ferenc császár elhunya után, törvényes trón-örökösödés rendin a Trónra lépénk... kötelességeink komolyságától... áthatva, mindenek előtt Istenhez segedelméért fohászokdunk.

Azonban az események roham...

Ennélfogva... elhatároztuk, mi szerént az Ausztriai császári trónról ezennel innepélyesen lemondjunk. Fenséges Öcsénk, és az országglásban törvényesen következőnk Ferencz Károly főherceg... Fia Ferencz József... javára... / Ferdinand; Ferencz Károly; Schwarzenberg.

Kelt királyi fővárosunkban Olmützben, December másodikán az Úr ezer nyolcz száz negyven nyolczadik, Uralkodásunk tizennegyedik esztendejében.

S. l. S. n. 1 fol. = 2 p. – 40 × 25 cm.

Ferdinánd császár és király, és a trónörökös Ferenc Károly lemondó nyilatkozata ez utóbbi fia, [első] Ferenc József javára.

OgyK MP Gy 00250.

Schwarzenberg²⁹ ellenjegyzése nélküli szövegváltozata: „Viszatekintve uralkodásunk tizenhárom évet meghaladott folyamatára... érett és komoly megfontolás után, azon változatlan és szilárd elhatározásunkat szülték... miszerint... hatalmunkat letegyük, és uralkodói székünkéről leszálljunk...” A nyomtatott aláírások mellett díszes keretben barokk cifrájú L. S. betűk³⁰. OgyK MP Gy 00335.

További magyar pld.: Hátoldalán koralakú, poncolt keretben két virágminta között egyszerű L.S. betűk. OgyK MP Gy00336. Magyar kiadásváltozat: HTM 3323/Nyt.

Gótbetűs szlovák nyelvű kiadás:

Mi Ferdinand prwnj Boskeg laski Cisar Rakauski, Kral Uherski, a Ceski...

Red sme po zesnutj Pana Otca Nasseho, blahoslaweneg pamatkji Cisara Francisska Prweho... trunu Cistarstwa Rakauskeho se odreknauti... / Ferdinand; Frantissek Karel; Schwarzenberg.

Dano w Nassem sidélnem mésté Holomauci, druheho Decembra.

[Kassa] 1848. [Werfer Károly ny.] Witlaceno u Karla Werferá. 1 fol. – 40 × 25 cm.

Sign. OgyK MP Gy 00270.

²⁵ Lamberg Ferenc Fülöp gófort az uralkodó 1848. szeptember 5-én, miniszteri ellenjegyzés nélkül magyarországi császári biztossá, az ország katonai parancsnokává és ideiglenes nádorrá nevezte ki.

²⁶ Ferdinand, Habsburg-Lotharingiai (1793–1875), első, osztrák császár (ur. 1835–1848), ötödik, magyar király (ur. 1830–1848).

²⁷ Puchner Antal (Anton) 1846-tól Erdély főhadiparancsnoka. 1848. május 29-én ő nyitotta meg az erdélyi országgyűlést, szembefordult a forradalommal, október 18-án ostromállapotot

hirdetett, és Bem ellen harcolt.

²⁸ Ferenc Károly, Habsburg-Lotharingiai, osztrák főherceg, magyar királyi herceg, 1848 decemberéig osztrák és magyar trónörökös Ferdinánd öccse, Ferenc József apja (1802–1878).

²⁹ Schwarzenberg, Felix 1848 novemberétől az osztrák (birodalmi szemléletű) kormány külügyminisztere, 1849 májusában ő tárgyalta az orosz intervenció érdekében, és elkísérte Ferenc Józsefet Varsóba.

³⁰ Locus Sigilli (pecsét helye).

Német kiadása:
Wir Ferdinand der Erste, von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn... Großfürst von Siebenbürgen...

Zurückblickend auf den über dreizehn Jahre dauernden Verlauf Unserer Regierung... / Ferdinand; Franz Carl. –

Gegeben in Unserer königlichen Hauptstadt Olmütz, am zweiten December im Jahre (1848)

S. l. S. n. 1848. 1 fol. = 2 p. – 42,5 × 27 cm.

OgyK MPgy 00336.

További német nyelvű pld.: HTM 0796/Nyt.

3.92.

1848. december 2.

[FERENC JÓZSEF, első, magyar király]³¹

Wir Franz Joseph der Erste, von Gottes Gnaden Kaiser von Österreich. König von Hungarn und Böhmen... Großfürst von Siebenbürgen...

Durch die Thronentsagung Unseres erhabenen Oheims, Kaisers und Königs Ferdinand des Ersten... und die Verzichtleistung Unseres Duchlauchtigsten Herrn Vaters, Erherzogs Franz Carl auf die Thronfolge... die Kronen... auf Unser Haupt zu setzen:... unter dem Namen Franz Josph des Ersten...

Völker Oesterreichs!... / Franz Joseph; Schwarzenberg

So gegeben in Unserer königlichen Hauptstadt Olmütz, den zweiten December im Jahre des Heils Eintausend Achthundert und Acht und Vierzig.

S. l. S. n. 1848. 1 fol. = 2 p. – 40 × 25 cm.

Ferenc József trónralépési nyilatkozata.

Az utolsó bekezdés: „Völker Oesterreichs!” az egész birodalomra vonatkozik, beleértve Magyarországot, Erdélyt és a társországokat is, mint örökös tartományokat.

OgyK MPgy 00251.

Tartalmilag megegyező, szövegében eltérő kiadásváltozatok: Magyar: OgyK MPgy 00250. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 1999, 109. (3.18.) és OgyK MPgy 00335.

HTM 0172/Nyt. és 0798/Nyt.

Német: OgyK MPgy00251. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 1999, 110. (3.19.)

OgyK MPgy 00272. és OgyK MPgy 00336. Publ.: RÁKÓCZY Rozália – VILLÁM Judit – REDL Károly 2000, 64–65. (3.64.)

HTM 0800/Nyt.

Magyar – német: HTM 0797/Nyt.

Szlovák: OgyK MPgy 00270.

Román nyelvű (cirillbetűs óromán) kiadás az Osztrák Nemzeti Könyvtár állományában: ÖNB FLUG UNG 1848/16/a–b. Nr. 169. és 1848/39/a–b. Nr. 172.

3.93.

1849. február 13.

[Magyarország. Törvények, rendeletek]

Határozat rögtön ítélő s polgári vegyes bíróságok felállítása, szerkezete, eljárása, - 's ítélete alá tartozó esetek meghatározása tárgyában.

1. § A honvédelmi bizottmány felhatalmaztatik, hogy, hadi munkálatok, táborozások vagy rendes katonai parancsnokságok működési helyén... rögtön ítélő, hadi s polgári vegyes bíróságot alakíthasson.

2–9. §

10. § Nem katonai egyének egyéb e szabályokban nem érintett vétségeké hazai köztörvények szerint levén megbüntetendők... / Almási Pál al-elnök; jegyzé: Irányi Dániel jegyző.

Kelt Debreczenben a' képviselctiháznak 1849-ik évi február 13-kán tartott üléséből.

S. l. S. n. 1 fol = 2 p. – 38 × 47,5 cm.

Tekintettel a hadiállapokra, a polgári egyéneket is a rögtönítélő bíróságok elé kell utalni abban az esetben, ha a büntett katonai ügyeket érint.

OgyK MPgy 00147.

További méret és nyomdai változatok: HTM 90.27/Nyt., 90.89/Nyt.

Öthasábos falragasz. Jobboldalt és alul körülvágatlan.

3.94.

1849. február 28.

Legujabb hiteles hírek.

Előleges tudósítás a harcztétről.

Szemere Bertalan a honvédelmi bizottmányt következőkről tudósítá.

Erdélyből...

Szolnok, hazánk e nevezetes pontja vitéz seregeink által visszafoglaltatott.

(Szeged)³² Nyomatott Grün Jánosnál Szegeden. 1 fol. – 42,5 × 26,5 cm.

Tudósítás Debreczenből, Kossuth Lajos aláírásával, Dembinszky hadmozdulatairól. A helyes dátum március 5. után, ui. Szolnokot aznap foglalták vissza. Hírek a Közlönyből: Mezőkövesd 1849. február 28. Szemere Bertalan tudósítása Kmetty csatájáról. Erdélyi és szolnoki hírek.

OgyK MPgy00338.

3.95.

1849. március 4.

[FERENC JÓZSEF, első, magyar király] = FRANZ JOSEPH

Wir Franz Joseph der Erste, von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn...

Verordnen für die nachbenannten Kronländer des österreichischen Kaiserreiches, nämlich für das Erzherzogthum Oesterreich ob und unter der Enns... § 1. – § 13. / Franz Joseph; Schwarzenberg; Stadion stb.

Olmütz den 4. März 1849.

S. l. Aus der k.k. Hof- und Staats-Druckerei. 2 p. = 1 fol. – 44 × 28 cm.

Az ún. olmützi alkotmány kiegészítése a vallási egyenlőségről, a kutatási és tanulási, valamint gyülekezési szabadságról, népiskolákról, jogról, jog előtti egyenlőségről.

OgyK MPgy 00158.

További pld.: OgyK MPgy 00168. Variáns, 4 számozott oldal – 46,5 × 28 cm.

További aláírók: Krauß. – Bach. – Cordon. – Bruck. – Thinnfeld. – Kulmer.³³

L. RÁKÓCZY Rozália 1999 (a 3.25. tételszám. OgyK MPgy 00160.) Az alkotmány egységes birodalomba foglalta mind az örökös tartományokat, mind pedig Magyarországot és Erdélyt, nem ismerve el az uniót.

³¹ Habsburg-Lotharingiai (1830–1916), első, osztrák császár (ur. 1848-tól), magyar király (ur. 1848-tól, megkoronázva 1867).

³² A ( ) zárójelet abban az esetben alkalmazzuk, ha az adat nem a megfelelő helyen, de az iraton belül megtalálható.

³³ Az osztrák (birodalmi szemléletű) kormány tagjai 1848–1849-

ben: Stadion, Franz belügy; Krauß, Philipp pénzügy; Bach, Alexander igazság-, majd belügy; Cordon, Franz altábornagy, hadügy; Bruck, Karl Ludwig pénzügy, majd kereskedelem- és iparügy; Thinnfeld, Ferdinand Joseph Johann földművelés- és bányaugy; Kulmer, Franjo államtanácsos, tárca nélküli miniszter.

3.96.

1849. április 2.

[Belügyminisztérium; Igazságügyminisztérium, Ausztriai Császárság = Innenministerium; Justizministerium, Kaisertum Österreich]

Bevezetés az ausztriai birodalmat illető közönséges birodalmi törvény- és kormánylaphoz.

„Ama nagy feladat, melynek a népek egyetértésével való megoldására, ő Felsője ministeriuma meg vagyon hívá...” / A cs. kir. bel- és igazságügyi ministeriumtól. Stadion S. k.; Bach S. k.

Bécsben, április 2. napján 1849. évben.

S. I. S. n. 4 p. = 2 fol. – 42 × 26 cm.

A magyarul Országos Törvény- és Kormánylap címen megjelent hivatalos közlönyről intézkedő osztrák belügyminisztériumi rendelet. Figyelmelen kívül hagyta, hogy Magyarországon független bel- és igazságügyminiszter működik. Teljes terjedelmében magába foglalja a lap megalapításáról szóló uralkodói pátenst szövegét is (1849. március 4.). Az egyetlen hivatalos, rendeleteket közlő lap, amely az egész birodalom – beleértve Magyarországot és Erdélyt – területére érvényes. Megjelent a németen kívül még 9 „bevett”, a lap megfogalmazása szerint „országos nyelven” (cseh, horvát, lengyel, magyar, román, ruszin, szerb, szlovák, ukrán).

OgyK MPGY 00174.

3.97.

1849. április 7.

[Országos Honvédelmi Bizottmány, Magyarország]; KOS-SUTH Lajos

Kossuth Szózata Gödöllőről.: Magyarok! az Árpádok ezer éves szent földének ős szabad lakói! üdvöz legyetek!... / Kossuth Lajos kormányi elnök.

Kelt a gödöllői főhadiszálláson, Krisztus feltámadásának ünnepén. Április 7-én.

[Bp.] Nyomatott Lukács és társnál, 1849. 1 fol. – 55,5 × 37 cm.

Az ellenséget mindenütt visszazorították, a Rákos mezején állnak a magyar csapatok, még néhány nap „és Magyarhon szabad lesz”. Kossuth ismert gödöllői szózata.

OgyK MPGY 00350.

HTM 0210/Nyt.

A kormány hivatalosan törvényerőre nem emelte, de Budát és Pestet közös fővárossá minősítette, így használták a Budapest elnevezést.

A RÁKÓCZY Rozália 1999, 3.26. tétel alatt közölt OgyK MPGY 00348. és OgyK MPGY 00349. leltári számú példányokhoz képest szöveg-, valamint méretváltozat. Hiányzik a második oldalról az Országos Honvédelmi Bizottmány toborzó felhívása.

3.98.

1849. április 15.

CSÁNY László

Rendelet.

A törvényhatóságok előjáróihoz. A polgári legistentelenebb lázzadás vakmerő dühe ezer szerencsétlen polgárokat lakjaiktól távol üldözött... / országos t. h. biztos Csány László.

Kolozsvárt Apr. 15. 1849

S. I. S. n. 1 fol. – 36 × 22 cm.

A polgárháború elől menekülni kényszerültek helyett, amíg vissza nem térnek, az előjárók vegyék gondjaikba az elhagyott földeket, műveléssék meg az állam költségén, hogy a következő évi éhínség elkerülhető legyen.

OgyK MPGY 00353.

A termények védelmében vö. Csány május 1-jei rendelet a mezői rendőrségről, I. RÁKÓCZY Rozália 1999, 3.30. sz. alatt.

3.99.

1849. április 15.

[Országgyűlés, Magyarország]

Unabhängigkeits-Erklärung der ungarischen Nation... Gegeben aus unserer zu Debreczin am 15. April 1849 gehaltenen Reichtags-Sitzung = A magyar nép függetlenségi nyilatkozata.

1849. April 14.

[Debrecen] S. n. – 4 p. = 2 fol.; 37,5 × 26 cm.

Sign: OgyK MPGY 00352.

Götbetűs változat.

További változatok: OgyK MPGY 00327. és OgyK MPGY 00354.

Román nyelvű (cirillbetűs óromán) kiadása az Osztrák Nemzeti Könyvtár állományában: ÖNB FL UNG 1849/5/1. (Poss. Bibliothek des k. k. Minszerraths Präsidiums.)

A Függetlenségi Nyilatkozat több kiadásban, több keltezés-sel, valamennyi magyarországi nemzetiség nyelvén megjelent. Korábban részletesen közöltük, I. RÁKÓCZY Rozália 2008, 12. tétel, feltüntetve a sepsiszentgyörgyi állami levéltár jelzeit is. Csíksomlyói kiadását I. RÁKÓCZY Rozália 2008, 14. tétel.

3.100.

1849. május 30.

[FERENC] JÓZSEFF [első, magyar király] = FRANZ JOSEPH

Mi első Ferenc József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar, Cseh... országok királya... Erdély nagyfejedelme... = Wir Franz Joseph der Erste von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn... Großfürst von Siebenbürgen...

Elhatároztuk Magunkban báró Haynau hadiszertármesterünket Magyarországon és Erdély nagyfejedelemségben seregeink főparancsnokává kinevezni... = Haben Uns bewogen gefunden, Unseren Feldzeugmeister Freiherrn von Haynau zum Oberbefehlshaber Unserer Truppen in dem Königreiche Ungarn und im Großfürstenthume Siebenbürgen zu ernennen... / Ferenc József; F. Schwarzenberg = Franz Joseph; F. Schwarzenberg.

Kelt császári királyi kéjpalotánkban Schönbrunnban az Úrnak (1849.) évi Május hó 30. napján = Gegeben in Unserem kaiserlichen Lustschlosse Schönbrunn...

S. I. S. n. 1 fol. – 36 × 50 cm.

A parancs alapján Haynau Magyarország és Erdély teljhatalmú főparancsnoka lett. Az uralkodó felruházta az ostromállapotban lévő tartományokban a „kormányzati hatalom kezelésével” is.

OgyK MPGY 00370.

Kéthasábos, kétnyelvű falragasz.

Második, a fentivel szó szerint megegyező példány: OgyK MPGY 00371. számon, kiadási ideje 1849. június 5.

3.101.

1849. június 14.

[Belügyminiszter, Magyarország]

Hódolatát a magyar kormány iránt valamely hatóság buzgóbban nem nyilváníthatja, mint midőn annak... teljes készséggel segédkezeket nyújt... Ide csatolva küldöm az ugyan ezen tárgyban a főorvosoknak szóló rendeleteket és utasításokat. / Belügyminister (Szemere B[ertalan]).

Kelt Budapesten, Junius 14-én 1849.

S. I. S. n. 2 p. = 1 fol. – 29 × 23 cm.

A katonák rendelkezésére álló nőtisztek (kiknek „kéjhölgyi állása” van) hét naponkénti vizsgálatának s egyéb nyilvántartásának elrendelése.

OgyK MPGY 00351.

A szövegben jelzett „csatolva” küldött, a főorvosoknak szóló utasítás a példány mellől hiányzik. Szemere Bertalan eredeti aláírásával: Szemere B. – A példány felső része vágott, feltehető

címzése, esetleg a rendelet száma hiányzik. A bibliográfia II/B. részében a 6.87. és 6.88. tétel Bugát Pál körrendeletei, feltehetően Szemere belügyminiszteri rendeletéhez tartozó iratok, az Österreichische Nationalbibliothek állományában.

3.102.

1849. július 9.

HAYNAU [Julius, Freiherr von]

Felszólítás magyar ország lakosaihoz!

A pártütők előbb felbontván minden rendet, most a háború szomorú, és véstellyes következményeit hozták békes házaitokra.

A császár és az austriai kormány szándoka iránt ezen ámitók által a legnagyobb hazugságok terjesztettek közöttetek!...

Ha ti, ...igaz ügyünkhez csatlakoztok, meggyőződve lehetetek, hogy a cs. kir. katonaság, úgy a velünk egyesült oroszok, ...titeket mint testvéreiteket mindenütt védeni fognak. / Haynau m. k. táboriszertárnagy³⁴.

Főhadiszállás Nagy-Igmánd, 1849-ki július 9-én.

S. I. S. n. 1 fol. – 41 × 26 cm.

A pártütők elámitottak mindenkit, hogy árthassanak a császári királyi háznak. Akik visszatérnek az uralkodó hűségére, és terményt, elfogatot adnak az osztrák és orosz seregeknek, bocsánatot és költségtérítést nyernek. Minden uralkodói rendelkezés a robot eltörléséről, a jobbágyfelszabadításról érvényben marad.

OgyK MPgy 00105

HTM 0878/Nyt.

Haynau táboriszertárnagy 1849. május 30-tól a császári csapatok magyarországi és egyben erdélyi parancsnoka volt 1850. június 6-ig.

II. Más gyűjtemények

Bibliográfiánk második részében az „idegen” gyűjtemények anyagából mutatunk be, számunkra nemcsak nyelvi szempontból fontos, hanem olyan érdekes/értékes példányokat is, amelyek tartalmuknál fogva az egész ország területére érvényesek.³⁵

A részben vagy egészben átnézett és feldolgozott gyűjtemények:

- Bács-Kiskun Megye Levéltára, Kecsemét.
- Balatoni Múzeum, Keszthely.
- Baranya Megyei Levéltár, Pécs.
- Győr-Moson-Sopron Megye Levéltára, Győr (a Győr megyei iratok).
- Katona József Múzeum, Kecskemét.
- Magyar Honvédség Hadtörténeti Intézet és Múzeum (a Múzeum Nyomtatványgyűjteménye, valamint a Hadtörténelmi Levéltár), Budapest.
- Magyar Országos Levéltár.

³⁴ Táboriszertárnagy, gyalogsági tábornok.

³⁵ L. a 11. sz. jegyzetet is.

³⁶ A családi és egyéb magánlevéltárak rendezése, anyaguk feldolgozása csak annyiban érinti dolgozatunk témáját, hogy 1945, majd 1950 után az elkobzott – főként főúri – levéltárak anyagát beolvastották az állami gyűjteményekbe.

³⁷ Két megye példáján bemutatva a folyamatot: az egykori Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyét földrajzi közepénél kettévágták, Pilis az északi megyerészben maradt, neve azonban kitörldött, az új közigazgatási egység csak *Pest megye* lett. A maradék területre került Solt a megye nevében szintén nem őrződött meg, ellenben

- Österreichische Nationalbibliothek, Plakate-, Flugblätter- und Ex-Libris Sammlung, Wien
- Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien
- Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája (a sepsiszentgyörgyi állami levéltár), Sepsiszentgyörgy.

Magyarországon a megyei levéltárak a „török időkben” meglehetősen szétszilárdtak. A vármegyei hivatalok 1715-ös helyreállítása után újra kezdték gyűjteni a levéltári anyagot, többnyire a hivatali működéssel kapcsolatos iratokat, de a földterületekre, birtokokra, tulajdonjog visszaállítására vonatkozó, majd a katonasállítással kapcsolatos iratokat, országgyűlési, megyegyűlési határozatokat – először kéziratos, majd nyomtatott formában is – az alispán felügyelete alá helyezve.³⁶

A levéltárakat a 19. század végén rendezték, de nem teljesen egységes szempontok szerint. Legfontosabbként a főispáni, alispáni, megyei közgyűlési anyagot választották le, időrendbe állítva az egyes darabokat, korszakokra is tagolva az állományt. Így születtek meg a Mohács előtti és Mohács utáni állagok.

1950-ben beszállították a megyeszékhelyekre a kisvárosi, községi, iskolai, egyházi vagy esetenként a magánalapítású múzeumok, gyűjtemények anyagát is a hivatali iratokkal együtt. Ezt követően alakultak meg az állami levéltárak, készült el az útmutatás az anyag rendszerezésére. A megyék összevonásával, a közigazgatási határok átrendezésével azonban az állományok összekeveredtek, de szét is szóródtak.³⁷ Elkészült a magyar állami levéltárak fondjegyzéke, mindenütt hasonló elvek szerint mutatva be a levéltári állagokat. A. Feudális kor, B. Kapitalista kor. Ezen belül tagolódnak az egyes állagok téma és időrend szerint (királyi és helytartótanácsi rendeletek, katonasállítási iratok, porció-összeírások és -kivételek, az egyes települések jegyzőségének iratai, perszonália). Tekintettel az anyag nagy mennyiségére, a rendezés lassan halad. A nyomtatványok vagy ügyirathoz csatoltan lappanganak, vagy külön, kiemelt mellékletekként – nyomtatványok, pecsétmellékletek, kották, plakátok – élnek önálló életet. Keresni így könnyebb, viszont korábbi szerves környezetüket elveszítették.³⁸

idecsatolták az egykori Bács-Bodrog vármegye 1920 után Magyarországon maradt részét, a Kiskun kerületeket, így alakult ki Bács-Kiskun megye. Az egykori Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye levéltára részben Budapesten van, részben Kiskunfélegyházára került, de van belőle Kecskeméten is.

38 Ezt a kigyűjtést nem csak Magyarországon hajtották végre. Az osztrák állami levéltár hadi gyűjteményében (Kriegsarchiv, Bécs) szisztematikusan leválasztották az írott anyagról a nyomtatottat, Miltár Impressen néven alkotnak különgyűjteményt. Azt visszakeresni, hogy melyik irathoz tartoztak, ma már megoldhatatlan.

A levéltárak utóbb a megyékhez kerültek.³⁹ Rendezésük állandóan folyamatban van. A hivatali működéssel kapcsolatban keletkezett iratokat provenienciá szerinti őrzik, a nyomtatványokat külön palliumban. Kivétel mindenütt akad: a katonaaállítási iratokat itt is, ott is meg lehet találni, bár eléggé hiányosan

A múzeumi gyűjtemények általában városi vagy alapítványi kezdeményezés révén, esetenként múzeumi egyesületek megalakulásával egyidőben jöttek létre. A bemutatott kecskeméti és keszthelyi gyűjtemény⁴⁰ mögött álló társadalmi segítséget, egyben felügyeletet is jelentő egyesületeket miniszterelnöki és belügyminisztériumi rendeletekkel feloszlatták.⁴¹

A harmadik, részben levéltári, részben múzeumi gyűjtemény a Magyar Honvédség Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban van, ide tartozik a Hadtörténelmi Levéltár is. Megszervezésükre már 1915 novemberében megtették az első lépéseket, amikor a Honvédelmi Minisztérium 1/a osztályának kebelén belül felállították a levéltári alcsoportot, főként az I. világháborús anyag gyűjtésére,⁴² maga a Levéltár és Múzeum intézményként 1918-ban állt fel. A Hadtörténelmi Levéltár a legtöbb 1848–1849-es darabot az első világháborút követő kulturális egyezmény révén kapta, éppen úgy, mint egyes példányait az Országos Levéltár.⁴³

Minden történelmi korból származó anyagnál felmerül a hamisítás veszélye. Az 1848–1849-es anyagokat nem annyira ez fenyegette, sokkal inkább a forradalomról és szabadságharcról megjelent munkák mellékleteként közölt hasonmások forgalomba kerülése. A 20. század második felében az így kiadott darabokon már jól látható helyen feltüntették, hogy másolat, ezenkívül nem a 19. század – többnyire merített rongy – papírára készültek. A tévedés fennállhat viszont az ún. Gracza⁴⁴ vagy a Jókai–Bródy⁴⁵

faksimiléi esetében. A legtöbbször megjelenő darab a *Nemzeti dal*.⁴⁶

Mind a Hadtörténelmi Múzeum, mind pedig a többi múzeum kisnyomtatvány-gyűjteménye többnyire vásárlás vagy ajándékozás útján gyarapodott.⁴⁷

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár kisnyomtatvány különgyűjteményében⁴⁸ a Habsburg uralom alatt álló/állt országok, tartományok valamennyi nyelvén kiadott változatok megtalálhatók. Az 1848–1849-es szabadságharc leverése után összegyűjtötték a birodalom nyugalmára veszélyes röpiratokat, újságokat. A példányokat részben a rendőrségre szállították,⁴⁹ részben a miniszterelnökségi könyvtárba.⁵⁰ Sok esetben politikai büntető eljárások alapját képezték.⁵¹

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár aprónyomtatványokat kezelő különgyűjteménye nagyon szép és ritka darabokat felmutató magyar és magyar vonatkozású röplapanyaggal rendelkezik.⁵² A mai Nemzeti Könyvtár jogelődje, az Udvari Könyvtár – a Hofbibliothek, nevének és rendeltetésének megfelelően – nem gyűjtött aprónyomtatványt, legkevésbé az 1848-as forradalmak anyagát. Csak 1915-ben jelentette egy beszámolójában dr. Othmar Doublier, a Hofbibliothek akkori I. osztályú könyvtárosa,⁵³ hogy elkezdtek, a legtöbb hadviselő állam nemzeti/országos könyvtárához hasonlóan, annak a külön hadigyűjteménynek a kialakítását, amelyhez plakátok, képes- és tábori levelezőlapok, harctéri újságok mellett a röplapok is tartoztak. A katonai és polgári hatóságok falragaszait, a repülőgépekről ledobott röpcédulákat, utasításokat, felhívásokat, grafikai plakátokat földrajzi hivatározásuk alapján 55 szakcsoportba rendezték.⁵⁴ Az osztrákok számára is vesztes háború után, 1918 őszén a Hofbibliothek magántulajdonból az államhoz került, neve Nationalbibliothekre változott. Az 1920-as évek végén a hadigyűjteményt

³⁹ Közben – átmenetileg – is voltak állami kezelésben; ma (2015-ben) a Magyar Nemzeti Levéltárhoz tartozó intézmények.

⁴⁰ Kecskeméten 1898-ban határozott a városi tanács múzeum és könyvtár alapításáról, Keszthelyen 1897-ben alakult meg a gyűjteményeket alapító és fenntartó Balatoni Múzeum Egyesület.

⁴¹ 3.830/1946. M.E. sz., illetve a 7.330/1946. M.E. sz. és az 550.903/1947.IV.3. sz. BM rendelet.

⁴² PONGÓ János 1971. A Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum születésnapja 1918. november 15. (I. h., 20.)

⁴³ 1849. április 8. Szászsebesen kelt rendelet: MNL OL OHB 48:5826 2055/B. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2009, 482. (5.57. tétel). Valamint 1849. április 10. BEM utasítása: MNL OL OHB 49:5826 (2055/B). Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2009, 482. (5.58. tétel.) Eredetükről a régi tulajdon- és az átadási bélyegző tanúskodik A Magyar Országos Levéltár gyűjteményébe a bécsi császári Haus-, Hof und Staatsarchiv anyagából került.

⁴⁴ GRACZA György 1894–1898.

⁴⁵ BRÓDY Sándor – JÓKAI Mór – RÁKOSI Viktor 1898.

⁴⁶ GRACZA György 1894, (I.) 32–33.

⁴⁷ A keszthelyi Balatoni Múzeum állománya pl. úgy gyarapodott

értékes, 1848-ból származó röplapokkal, hogy 1907-ben Sümegeen Darnay Kálmán a magángyűjteményéből alapította meg az Állami Darnay Múzeumot. A gyűjtemény 1938-ban került Keszthelyre, és az 1945. márciusi menekítéskor a zalaegerszegi állomáson semmisült meg részben, együtt a Székely Nemzeti Múzeum menekített anyagával. Vö. VINCZE Gábor 1996 és RÁKÓCZY Rozália 1997.

⁴⁸ ÖNB FL UNG.

⁴⁹ Illetve annak könyvtárába (Bibliothek der kaiserlichen königlichen Obersten Polizei-Behörde).

⁵⁰ Bibliothek des kaiserlichen königlichen Ministerraths Präsidiums.

⁵¹ Erről röviden írtunk, l. RÁKÓCZY Rozália 1998, 113–114.

⁵² A legkorábbi Miksa német-római császár 1505. szeptember 11-én kelt, I. Ulászló magyar király török elleni támogatására vonatkozó pátense. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 1999a (I. tétel).

⁵³ A mai osztályvezetőnek megfelelő titulus.

⁵⁴ Napjainkban is közel hasonló csoportosításban található meg a Google Nationalbibliothek, Wien, Sonderabteilungen, Flugblätter címszó alatt.

szédszedték, a plakátok, röplapok és egyéb anyagok az akkor kialakított nyomtatvány különgyűjteménybe kerültek.⁵⁵ És ide kerültek a Monarchia széthullása, új intézmények szervezése nyomán a mindenütt – részben a felszámolás, a likvidáló bizottságok munkája során újonnan keletkezett, részben működésük folytán hivatalból tárolt és őrzött – elfekvő, korábbi nyomtatott anyagok. A bécsi Nemzeti Könyvtárba (ÖNB) a legtöbb 1848–1849-es röpirat a hatóságtól került – K. k. Oberste Polizeibehörde, K. k. Militärbehörde –, ahol mint „bűnjel” őriztetett, valamint a minisztertanács elnökségi könyvtárából – Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiiums⁵⁶ –, ahol jó, ha mindenről tudnak, és minden kéznél van alapon maradtak meg a forradalom röpiratai, a birodalom minden területéről.⁵⁷

A katonai bíróságtól az osztrák hadilevéltárba – Kaiserlich-königliches Kriegsarchiv, utóbb Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien –, majd részben a bécsi Hadimúzeumba – Heeresmuseum – és – a Magyarország és Ausztria közötti szerződés értelmében – budapesti gyűjteménybe is kerültek az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc röplapjai.⁵⁸ A különféle hivatalok anyagából az Osztrák Nemzeti Könyvtár számára átadott nyomtatványok a birodalom szinte minden területét, tartományát képviselik, sorsuk és vándorlásuk megegyezik a magyarokéval. Ezek között is szép számmal találhatunk magyar vonatkozású anyagokat.⁵⁹

A Plakate- und Flugblätter Sammlung korábban az Augustiner-Kirche mellett állt (és álló), a II. József jóvoltából felosztott ágostonos szerzetesrend tulajdonából a Habsburg-uralkodók használatába került kolostorban nyert elhelyezést (1918-ig az épületben – ugyancsak II. József jóvoltából – ifjú főhercegek laktak, meglehetősen spártai körülmények között). A Nationalbibliothek állományának gyarapodása következtében került az egykori kolostori cellafolyosóról nyíló szobákba a nyomtatványok (aprók, plakátok, ex-librisek) együttese. A kolostor barokk mennyezetfreskókkal díszített auditoriumába, amely hosszú ideig raktárként szolgált, alapos renoválás után még 1909-ben rendezett be olvasótermet az akkori direktor, Josef von Karabacek (ma is így használhatjuk). A történelem levegője lengte körül azt, akit kutatási engedélye a raktárnak használt szerzetesi kamrákba is bejuttatott. Abraham a Santa Clara sem gondolta, hogy plakátok pihennek egykori cellájában.⁶⁰

Ma már a heldenplatz-i főépület megfelelően berendezett raktárai, munka- és kutatószobái szolgálják a gyűjteményt. Napjainkban is bukkannak elő egyes darabok, értékes gyűjteménygyűjtemések, gyarapítva a Nationalbibliothek állományát – még magyar vonatkozásban is.⁶¹ Az állomány további építése tervszerű, feldolgozása a legmodernebb eszközökkel folyik.

A sepsiszentgyörgyi állami levéltár anyagának feltárása folyamatban van, a gyűjtemény vándorlásának leírása még várat magára.⁶²

⁵⁵ JOBST-RIEDER, Marianne 1994, valamint JOBST-RIEDER, Marianne – PFABIGAN, Alfred – Wagner, MANFRED 1995, 11–22.

⁵⁶ Császári-királyi legfelsőbb rendőrhatalóság, Császári-királyi katonai hatóság, Császári-királyi minisztertanács-miniszterelnökség könyvtára.

⁵⁷ L. a leírásban többek között [1848. június 4.] ÖNB FL UNG 1848/4/3/a–c. Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiiums. (II/A. rész, 6.13. tétel.)

⁵⁸ Übereinkommen zwischen der königlichen ungarischen Regierung und der österreichischen Bundesregierung betreffend die Archive. Baden bei Wien, 28. Mai 1926. és Beilage zum Archivübereinkommen zwischen Österreich und Ungarn vom 28. Mai 1920. (Megállapodás, amely létrejött a Magyar Királyi Kormány és az Osztrák Szövetségi Köztársaság Kormánya között a levéltárakat illetően. Melléklet az Ausztria és Magyarország közötti levéltári megállapodáshoz.)

⁵⁹ Főként Lombardia és Velence rokonszenvezett a magyar forradalommal, rendszeresen tudósítottak a magyarországi esemé-

nyekről. Vö. többek között: 1848. október 21. *Bolletino delle notizie di Guerra* (a hadihírek), I. ÖNB FL LOMB 1848/ 41/22. Valamint 1848. október 26. *Lettera di un croato* (a horvátokat arra biztatják, hogy álljanak az Ausztria ellen harcoló olaszok és magyarok mellé, I. ÖNB FL LOMB 1848/41/38. Ebben a leírásban egyik sem szerepel.

⁶⁰ Családi nevén Ulrich Megerle (1642–1709). A sarutlan Ágoston-szerzetesrend tagja, I. Lipót császár gyóntatója és udvari hitszónoka, fáradhatatlanul ostorozta a meglanyhult erkölcsöket – következményüknek tudta be a török támadásokat.

⁶¹ JOBST-RIEDER, Marianne 1999, valamint ugyanabban a kötetben (6. fejezet, 87.) I. Erwerbungen: „Bei Auktionen und in Antiquariaten konnten einzelne Bestandsgruppen ergänzt werden... folgende Beispiele: Einblattdrucke, Flugblätter: Konvolut zur Revolution 1848 (vor allem Drucke aus Wien) und mehrere Patente... Plakate: Kriegssammlung; Mihály Bíró: Jegyezzünk Hadikölcsönt (Zeichet Kriegsianleihe) Budapest, Globus, 1917.”

⁶² Utóbbiról I. RÁKÓCZY Rozália 1998, 113–114.

II/A.

1848. március 21. – december 31.

6.1.

1848. [március 21.]

GÖMÖRY Frigyes

Mit kíván a magyar nemzet?

Legyen Béke, Szabadság, Egyetértés.

Magyarázata a 12 pontnak:

Szeretném megtudni, de felette nagyon:

A tizenkét pontnak mi tartalma legyen? ...

1. Sajtó szabadság a censura eltörlésével.

Szép az, ha az ember a mi jót kigondol,

A szerint értelmes nyelven szabadon szól...

2–11. [pont].

12. Unio Erdélylyel [sic!]

Unio végtére egyesülést jelet,

Melly még, Erdélyt értve, foganatba nem ment.

Pedig a szomszéddal mi jó lábon állunk,

S egyesülve benn testvérré találunk.

Ha e két magyar haza egyesülni foghat:

Létének igazán fényes jövőt adhat. / A köznép számára írta

Kecskeméten, a Sajtószabadság 6-dik napján honfitársuk Gömör-
ry Frigyes. –(Kecskemét) Nyomatott Kecskeméten, Szilády Károlynál. 2
fol. = 2 p. – 31 × 23 cm.

A „pesti 12 pont” verses magyarázata.

MNL BÖL 1848–1849, xV/1–33.

Az eredeti 12 pont: Március 15. RÁKÓCZY Rozália 1998,

114. ÖNB FL UNG 1848/1/4.

Ugyanaz a kiadás: OgyK MPGY 00319.

Klf. kiadások: HTM 6139/Nyt., 84.91.1/Nyt.

Németül: HTM 0734/a, 0734/b.

Március 19. Debrecen. RÁKÓCZY Rozália 2009, 72. (5.2.

tétel) OgyK MPGY 0002.

Németül: OgyK MPGY 00005.

6.2.

1848. április 27.

ISTVÁN nádor;⁶³ BATTHYÁNY Lajos miniszterelnök

Felhatalmazás rögtön ítélő bíróságok felállítására.

Csernovits Péter temesi gróf és főispány, a Torontál me-
gyében kiüthött lázongás elfojtása, s a bűnösök megbüntetésének
eszközlése végett rendkívüli teljhatalmú királyi biztosnak...
kineveztetvén... valamint Torontál, Temes, Krassó, Arad vár-
megyéknek... meghagyatik és parancsoltatik... rögtön ítélő
bíróságokat állítani... / István nádor m. k. k.⁶⁴ helytartó; G.⁶⁵
Batthyány Lajos

Kelt Budán april 27-én 1848.

Szabadka, Nyomatott Bittermann Károlynál, 1 fol. – 30 ×
20 cm.*A forradalom ellen fellázadt megyék és települések rendjének
helyreállítása érdekében mindenütt, ahol a királyi biztos elrendeli,
a bíróságokat fel kell állítani, és a lázongókkal, lázítókkal, gyilk-
sokkal szemben kellő szigorral kell eljárni.*

HL 1848 52/46.

A lap elején, a fejléc helyére nyomtatva: Másolat. 285.

Átengedési bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt B4 der
Blge zum Archivvertrag. Siehe A 75/1927.⁶⁶Poss. Schriftenabteilung des Kriegsarchives Wien VII. Stift-
gasse 2. Ex archivi bellici actis.

6.3.

1848. május 2.

(Városi Tanács, Kolozsvár); [Nemzetőrség] Kolozsvár

Kolozsvár szabad királi városában alakult nemzeti polgári
őrsereg ideiglenes szabályai.1. [pont.] Az őrsereg célja: a bel béke, személy és vagyon
bátorság...

2–42. [pont.]

43. [pont.] Ezen rendszabályok, a nemzeti polgárőrség körül-
teendő országos intézkedésig bírván kötelező erővel, ideiglenes-
nek tekintendők. / Groisz Gusztáv s. k.⁶⁷ főbíró; Gút János s. k.
szónok; Gyergyai Ferenc s. k. jegyző.Kolozsvár sz. k.⁶⁸ városa tanácsa és közönsége május 2-án
1848. tartott közgyűlése határozatából.

(Kolozsvár) s. n. 11 p. – 20,5 × 12 cm.

*A nemzetőrség működése a város határán kívül nem terjed, 20
éves kortól 50 évig bárki tag lehet, beleértve minden Kolozsvár vá-
rosában tanult, aki józan életvitelt folytat. Az őrsereg századokból
és zászlóaljakkól áll, egy század 80–150 őrből, kapitány, főhadnagy,
két alhadnagy, két őrmester, 12 káplár, 12 alkáplár parancsnoksága
mellett. Ide tartozik még két ács, két dobos, a lovas századhoz egy
trombitás.*

A 42. pont az esküszöveg.

HL 1848 52/53a–f.

6.4.

1848. május (2. után)

Bihar vármegye Közgyűlése, Váradolaszi

Cikkelyei Bihar vármegye 1848-ik évi május 1-ső s 2-ik nap-
jain Váradolasziban tartott közgyűlése jegyzőkönyvének.

Május 1 ső napja.

434. (cikkely) A közgyűlés, melyet mind ez eddig kizáróla-
gos joggal bírt osztályból, mind a községek képviselő tagjaiból,
több ezernyi honpolgárok jelenléte tön ünnepegyessé, szabad ég
alatt nyitattván meg...

435–436. (cikkely.) Végzés.

437. (cikkely.) Végzés.

Május 2 ik napja.

438. (cikkely.) Végzés.

A megyének most sincsen egyebe, mint bizodalma, tisztele-
te, és szeretete. Csak ezeket adja tehát a főispánnak is frigy-zá-
logul. S ad még egy fogadást: közre munkálni a nemzet javáért,
föllekesülni mindenha a haza emlékezeténél, s Biharnak új szü-
lötöit, a szabadság szeretetére azon férfúinak nevével tanítani, ki
az iránt egy életen keresztül soha nem volt hűtelen. / Csengery
Imre első aljegyző.N[agy]váradon, Tichy Alajos nyomdájában, 8 fol. = 15 szt-
lan p. – 27,5 × 20,5 cm.*Beöthy Ödön képviselő beszámolt az elmúlt országgyűlésben⁶⁹
végzett munkájáról, ezt a közgyűlés köszönettel elfogadta. Felolvas-
ták és elfogadták Batthyány Lajos miniszterelnök körlevelét, amelyet
az országgyűlési határozatokról küldött a megyékhez.**A következő nap a megyebázán folytatódott a gyűlés, amikor
felolvasták és tudomásul vették a belügyminiszter levelét, amely sze-
rint az 1848. évi 29. törvénycikk alapján Beöthy Ödönt nevezi ki
Bihar megye főispánjává.*⁶³ István, Habsburg-Lotharingiai (1817–1867), osztrák főherceg,
magyar királyi herceg, nádor, magyar királyi helytartó (1848).⁶⁴ Maga kezével, királyi.⁶⁵ Gróf.⁶⁶ Feloldva: Übergabe an Ungarn ad Paktum B4 der Beilage zumArchivvertrag. Siehe A 75/1927. Ma már ezek a levéltári jegyzé-
kek nincsenek meg.⁶⁷ Saját kezével, sajátkezűleg.⁶⁸ Szabad királyi.⁶⁹ Ez az 1847–1848-as, utolsó rendi országgyűléstől vonatkozik

HL 1848 52/54a–n.
 Átengedési bélyegzővel:Überg. an Ungarn ad Pkt B4 der
 Blge zum Archivvertrag. Siehe A 75/1927.

6.5.

1848. május 5.
 KOSSUTH Lajos
 Előleges hirdetés „Kossuth Hírlapja” iránt.
 Az országgyűlés színe előtt tett azon kijelentésem következ-
 tében, hogy a sajtószabadságot használva hírlapot adandok ki;
 – ennek mikori megindítása iránt számosan tudakozódnak...

Ezennel közhírré teszem tehát, hogy... rendíthetetlen hű-
 séggel vallott politikai elveimnek közlönyét „Kossuth Hírlapja”
 cím alatt folyó évi július hó első napján okvetlenül megindítan-
 dom...

Gyámoltsatok e nagy feladatban, rokonérmű polgártár-
 saim! / Kossuth Lajos.

Kelt Pesten, május 5-én 1848.

Pest. Nyomt. Trattner-Károlyinál, 1 fol. – 26,5 × 21 cm.

*A tájékoztató szerint a lap hetenként hatszor jelenik meg, terjedel-
 mére nézve nagyobb lesz, mint az ország eddigi hírlapjai. Akik mun-
 katársnak vagy levelezőnek jelentkeznek, a „Kossuth Hírlapja kiadó
 hivatalának” címre – Pest, Nádor utca, Döring ház⁷⁰ – írhatnak.*

HTM

Sign. 0201/Nyt.

6.6.

1848. május 15.
 Ellenőr.
 [Szerk. Kóváry László, utóbb Dózsa Dániel. Kiad. Tilts Já-
 nos.]
 [Kolozsvár, S. n. Megj. hetenként négyszer, 1848. május 2.
 – 1848. november 14.]
 /7-dik számához/

Méltatlanságnál egyebet nem költhetett fel bennünk a szász
 bürocráciának azon újabb ármánya, miszerint azt terjeszti,
 hogy a szász nemzet követeinek személye a leendő országgyűlés
 alatt városunkban nem lenne bátorságba. Mi e vádat alaptalan
 gyanúsításnak, s polgári becsületünk megfertőztetésére irányzott
 rágalomnak nyilvánítjuk.

Uraim, mi egy alkotmányos ország polgárai vagyunk a Sal-
 vus Conductust⁷¹ értjük, s midőn köztünk a béke és rend biztosí-
 tására fogtunk fegyvert, nem csak ezt, hanem alkotmányos orszá-
 gunk jogait sem engedjük városunkban senki által megsértetni /
 a kolozsvári nemzeti polgári őrsereg tizenhárom századja.

Kolozsvár, S. n. 1 fol. – 23 × 18 cm. Különlenyomat.

Teljes zöveg.

HL 1848 52/61.

Poss. M. kir. Hadtört. Múzeum, 8514. lelt. szám.

6.7.

1848. május 20.
 ISTVÁN nádor
 Hazámfiak!
 A Ministeriumnak tegnap kiadott nyilatkozata folytán a hív
 magyarnemzethez én is a bizodalom néhány szavát intézem.
 Itt a pillanat...

S bár mennyi oldalról törjön felénk a vész, – a szeretett ko-
 ronás Királyunk és szabad alkotmányunkhoz hív magyar nem-
 zetnek lesz szentelve minden erőm. – S az Isten, ki megvédte
 a magyart eddig, velünk lesz ezentúl is. / István nádor, kir. hely-
 tartó s. k.

Budapest, május 20-kán 1848.
 S. I. S. n. 1 fol. – 40 × 25 cm.
*Az uralkodó teljhatalmú királyi biztossá nevezte ki István ná-
 dort, aki kiáltványában biztosította a nemzetet hűségéről.*
 BM 62.99.1.
 Kézírás a lap felső szegélyén: 206/8. 1909. kor[ona]. Vétel.

6.8.

1848. május 23.
 Bihar vármegye Bizottmánya [Nagyvárad – Váradolaszi]
 Polgárok!
 A kormány mellynek kezébe tettétek e haza sorsát, hív fel
 benneteket...

Kormányotok bízuk bennetek...
 Tegyétek a haza oltárára áldozatul egy részét vagyontoknak,
 – hogy az egészt mentsetek, – erre kérünk, ezt elvárjuk.
 Adakozhatni pénzt és könnyen pénzzé tehető vagyont.

A gyűjtésre meg vannak bízva – s az adakozást elfogadják
 a megyeházán – Thurzó János alispán, Malász József és Lippert
 Mihály, Seres Lajos.

Kelt Bihar vármegye bizottmánya 1848-ik évi május 23-ik
 napján tartott üléséből.

S. I. S. n. 1 fol. – 26,5 × 21 cm.

*Az ország nehéz helyzetben van. A vármegye hazafias érzelmű
 polgáraihoz szólnak, adománnyal segítsenek az ország nehéz hely-
 zetén.*

ÖNB FL UNG1848/3/25.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiiums.

6.9.

1848. május [23 – 25?]
 Bihar vármegye Bizottmánya, [Nagyvárad] – Váradolaszi
 Czikkelye
 Bihar vármegye bizottmánya 1848dik május 22ik, s több
 napjain Váradolasziban
 tartott ülései jegyzőkönyvének.

1872. [számú határozat.]

Indítvány tétel az iránt: hogy miután a magyar ministe-
 rium, melly a nemzetnek szívében és tehetségében legelsőbb fiai
 közül alakult... méltatlan megtámadásokkal illetetnék...

Végzés...

Szóljon a kormány a nemzethez: és ez, mellynek Mohácsa
 mellett, Kenyér- és Szentimre-mezői is vannak, élni, vagy halni
 tudand: de nem magyar, de nem szabad lenni egy perczig sem fog-
 / Csengery Imre, főjegyző.

S. I. S. n. 1 fol. = 2 p. – 39,5 × 25 cm.

*A kormányt s a munkáját kifogásolók, a szabad sajtó lényegét
 félreértő újságok főképp a fővárosban, igaztalanul, méltatlanul tá-
 madják. A közgyűlés a vármegye lakossága nevében kijelenti, hogy
 eliteli azokat a támadásokat, amelyek cél és értelem nélküliek, hogy
 bizalmát nyilvánítsa a kormány tagjai irányába. Bizalomért vi-
 szont bizalmat remél.*

ÖNB FL UNG1848/3/2a–b.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiiums.

6.10.

1848. május 24.
 [Pénzügyminiszter, Magyarország]
 Pénzügy ministeri rendelet.
 Kamatos kincstári utalványok kibocsátása ügyében.
 A belügy ministernek a május 19-én kelt s a „Pesti Hírlap”
 május 23-án 63-ik számában közrebocsátott értesítés folytán...

⁷⁰ Az épület ma is áll Budapesten, a József Attila és a Nádor utca sarkán.

⁷¹ Oltalomlevél, amelynek birtokában senkit sem lehet letartóztatni.

a haza polgárai ajánlatokra szólítanak fel, azokra nézve... a közállodalmat jelen rendkívüli szükségei között kölcsönzésekkel hajlandók segíteni...

...rendelem amint következik:

1-ször Két millio pengő forint értékig...

2-or – 9-er.

A törvényhatóságok ezen rendelet buzgó teljesítésére utasítanak, a haza minden egyes polgára pedig segéd kéznyújtásra felhívatik. / A pénzügyi minister Kossuth Lajos s. k.

Kelt Budán, május 24-kén 1848.

S. I. S. n. 2 fol = 3 p. – 34 × 22 cm.

A megajánlott kamat 5 %-os, a futamidő három, hat és tizenkét hónapos azok számára, akik készpénzzel fizetnek, akik viszont ezüst- vagy aranytárgyakat adnak át hatósági áron, csak egy éves kötvényeket vásárolhatnak. A vásárlók a kamatot azonnal megkapják. Be- és visszafizetés a kincstári hivatalokban, vagy a sóhivatalokban.

HL 1848 52/67.

Átengedési bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt B4 der Blge zum Archivvertrag. Siehe A 75/1927.

6.11.

1848. május 25. [?]

[Városi Tanács, Temesvár]

Mitbürger!

Die europäischen Ereignisse haben auch in unserm Vaterland die Bewirklichung der längst ersehnten Freiheit der ganzen Nation befördert...

... hat das Ministerium auf den 2. Juli l. J den Reichstag einberufen... ein Freikorps von 10,000 Mann zu errichten angeordnet

Im Namen des Vaterlandes und der Nation erwarten wir, daß Jeder seiner patriotischen Pflichten herzlich und ehrlich erfüllen wird... / Arkad Paulovics Vice-Notar.

Der Temeswarer freistädtische Magistrat aus seiner unterm 24./25. Mai 1848 abgehaltenen Rathszung.

[Temesvár] Temeswar, gedruckt bei Johann Beichel, 1 fol. = 2 p. – 40 × 24 cm.

A városi tanács két napos tárgyalás után kiáltványban értesítette a város polgárait, hogy az országgyűlés legközelebbi ülése június elsején kezdődik, és addig a már megajánlott 10 000 újoncot ki kell állítani. Az ország nehéz helyzetben van. Temesvár hazafias érzelmű polgárhoz szólunk, hogy adománnyal segítsék a nemzetország felállítását.

HTM 0760/Nyt.

A nyomtatvány datálása bizonytalan, de mivel a városi tanács két napig ülésezett a záradék szerint, megjelenési ideje május 25. előtt nem lehetséges.

6.12.

1848. június 2.

A „Württembergi király” nevét viselő huszárezred galliciai Máriámpolba⁷² szállásolva volt egy százada – honszerem – s annak tudata által vezetettve, hogy a haza veszélyben van, – összeküldött, s tiszteit a velők jövetelre kénszerítve, – Lenkey János kapitány vezérlete alatt kebelünkbeli Sziget városba érkezett...

Kelt 1848-ik évi szentiván hó⁷³ 2-ik s több napján / Sziget városban tartott képviselő bizottmányi ülésünkéből.

S. I. S. n. 1 fol. – 37 × 24 cm.

Máramarosszigeten a város oltalmába vette Lenkey Jánost és katonáit. Körlevelet intéztek az ország törvényhatóságaihoz, hogy támogassák a nádornak írott levelet, amelyben azt kéri, hogy ne tekintse esküszög katonaszökevényeknek a huszárokat.

GymL. IV. B. 150. 1838. sz.

Az iraton a nyomtatott iktatószám 1603. 1890. A megszólítás kézírásos, amint az aláírás is. „Kedves atyánkfiai, barátaink!” „Önöknek szives atyokfiai baráti Máramaros megye közönsége.” A levél hátoldalára nyomtatva a nádorhoz intézett levél:

1372. [szám] Fenséges, örökös, császári királyi főherceg, nádorispán s királyi helytartó úr! Legkegyelmesebb urunk! A mély tisztelettel ide, / ./. alá mellékel t hozzánk mult hó végnapján érkezett tisztijelentéséből Lenkey János kapitánynak méltóztat császári királyi Fenséged az eseményeket, melyek jelen alázatos föltársunk tárgyaúl szolgálunk, megérteni... / Kelt 1848-ik évi június hó 2-án kir. kor. Sziget városban tartott képviselő bizottmányi ülésünkéből – alázatos szolgálai: Máramaros megye közönsége.

Levélforma, a külfíven kézírással az iktatószám, Máramaros Vármegye egyetemétől Győr megye Közönségének Győrbe. Hivatalból.

Győri megjegyzés: Felolv. 848. jun. 19. Bizotts. 1838.

A /. jelölés említett melléklet hiányzik.

Hozzá tartozik a győri fogalmazvány, kézírás: Nádornak. Máramaros megyének felszólítása következtében: csatlakozva mi is azon megye béli felhívásához melyben a Württembergi királ nevét viselő huszár ezred galiciai Marianpolban szállásolva volt azon egy század részére, mely... minden engedelem nélkül hazájába jött, kegyelmet alázattal kér... rendszeres fegyelem ne alkalmaztassék. Kelt Győrött 1848. jun. 19. Bizotts.

Hozzá tartozik a Győr város közönségének, Győr megye egyetemének Győrött kézírással címzett nyomtatott levél, amely Egerből érkezett:

Polgár társak! Az esemény – mi szerint a Württemberg nevet viselő magyar huszár ezrednek egy csapata... határozott: veszteni – ha kell – éltet, becsületet – inkább amint gyáván nézni a vérevel ápoló kedves hon végvonaglásait, ők törvényt mellőztek, hogy hazát mentsenek...

Mi pártfogást esdő bizalmas szavakat emelénk... / Polgártársaknak baráti s rokoni Eger város közönsége.

Kelt Egerben 1848-ik évi június 13-án tartott közgyűlésünkéből.

Egerben az érseki könyvnyomdában, 1 fol. – 39 × 24,5 cm.

MNL GyML

Sign. IV.B.150.4. csomó. Győr megyei iratok, 1890. sz.

6.13.

[1848. június 4]

JÁNOS [szatmári] szathmári; KER[ESZTELEŐ SZENT]-JÁNOS pécsi et. alppüspökök

A magyarhoni tiszteletreméltó Clerusnak, Krisztusban kedves rokonink- s fiainknak az Úrban üdvözetet és atyai áldásunkat!

A vallás- és közoktatásügyi Minister úr által némelly, egyházunkat s az elemi tanítást illető kérdések fölötti szóbeli értekezés végett Pestre meghívatván, e helyen is főpásztori gondjaink tárgyai a magyar kath. egyház jelen állapota, az Istentől kormányunkra bízott clerus sorsa, s híveink lelki java körül forogtak...

A mi szánk megnyilatkozott hozzáatok... A mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme legyen mindnyájatokkal. Ámen. / János szathmári; Ker.–János pécsi et. al püspökök.

Kelt Pesten, tanácskozmányi gyűlésünkéből. Húsvétutáni VI: Vasárnapon, az Úr 1848-ik esztendejében. –

Pest, Nyomatott Beimelnél, 2 fol. = 3 p. – 38 × 24, 5 cm.

A magyar püspöki kar tagjai aggodalmukat fejezték ki az egyházi iskolák további ellátása, az oktatás színvonalának esetleges csökkenése, az erkölcsök hanyatlása miatt, bibliai idézetekkel megerősített körlevelükben.

⁷² Az osztrák örökös tartományokhoz tartozott város, ma Marijampólé, Litvánia.

⁷³ Június.

ÖNB FL UNG 1848/4/3/a-c.
 Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidioms.
 Méretváltozata (38 × 26 cm) HL 1848 52/72.
 Átadási bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt B4 der Blge
 zum Archivvertrag. Siehe A 75/1927.

Az aláírók: Hám János szatmári, Scitovszky János pécsi, Lonovics József csanádi, Popovics Vazul munkácsi (görög kat.), Zichy Domokos veszprémi, Erdélyi Vazul (Vasile Erdeli-Ardeleanu) nagyváradai egyesült görög szertartású, Gaganecz József eperjesi (görög kat.), Bémer László nagyváradai latin szertartású, Balassa Gábor szombathelyi, Bartakovics Albert (Béla) rozsnyói, Rudnyánszky József beszercebéányai megyés püspökök.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter EÖTVÖS József

6.14.

1848. június 9.

(KLAUZÁL Gábor)

Czéhszabályokat módosító rendelet.

Míg az iparügy teljesen és kimerítőleg rendezhetik, a fennálló czéhszabályok módosításául következők rendeltetnek:

1. § Az iparos tanulóktól, kik ezentúl inas néven nem hívhatnak, szegődési díjul csak 1 pengő forint vétethetik...

2–106. §

107. § A régi czéhszabályok, mennyiben vagy a törvények, vagy ezen rendelet által meg nem változtattak, épségökben megmaradnak. / Földművelés, ipar és kereskedési Minister Klauzál Gábor.

Kelt Budapesten, 1848-ki június 9-kén

S. l. S. n. 8 p. – 36 × 22 cm.

ÖNB FL UNG 1848/4/5/a–h. és megegyező pld.: 1848/4/6/a–h.

Kiadás- és méretváltozata: Buda, Egyetemi ny. 34,5 × 22 cm. HTM 0764/Nyt.

Klauzál Gábor sajátkezű aláírásával

Szemere Bertalan belügyminiszter 1848. június 10-én rendeletet adott ki az iparosok és tanoncok számára a fenti utasítás szellemében magyarul és németül: OgyK MPgy 00089. L. RÁKÓCZY Rozália 2009, 474–475. (5.15. és 5.16. tétel.)

6.15.

1848. június 11.

[PIRET, Ludwig]

Soldaten des Reserve-Bataillons! Bürger der Militär-Comunitäten!

Braves Grenzvolk!

Höret auf ein Paar Worte, die der, von Seiner Majestät dem allergnädigsten Kaiser Ferdinand Euch vorgesezte kommandierende General, also Euere unzweifelhafte Obrigkeit, aus vollem Herzen zu Euch spricht, die er so gerne persönlich an Euch richtete...

Darum forderte ich Euch... wie ein liebender Vater seine Kinder... weiset sie zurück... sondern durch das Einschreiten anderer kaiserlich königlichen Truppen sichern zu müssen. / Bar. Piret fml. commendirender general im Banat.

Gegeben zu Temesvar am Pfingstsonntage, den 11. Juni 1848.

Temesvar, gedruckt bei Joseph Beichel, 1 fol = 2 p. – 34,5 × 22,5 cm.

Ludwig Piret báró, vezénylő tábornok értesült arról, hogy Karlócnán a szerb nemzeti tanács (National-Comité) az uralkodó nevében külön fegyverkezne a pancsovai államkincstár segítségével, ez az uralkodó akarata ellen van. Amennyiben nem áll helyre a rend, kénytelen lesz a katonaságot igénybe venni.

ÖNB FL UNG 1848/65/10/a–b.

Bar. Pinet fml.⁷⁴ autográf aláírás, a bánsági vezénylő tábornok, a rangjelzés a név alatt más kéztől származó írás. A lap hátoldalán alul kétféjű sasos birodalmi címeres vörös viaszpecsét.

6.16.

1848. június 13.

Polgártársak! Az esemény – mi szerint a Vürtemberg nevet viselő magyar huszár ezrednek... –

[Lenkey-ügy] l. [6.12.:]

1848. június 2.

A „Würtembergi király” nevét viselő huszárezred galliciai Máriámpolba szállásolva volt...

6.17.

[1848. június 15–25.]

[Magyarország. Törvények, rendeletek]; Bihar vármegye

Bihar vármegye felosztása az 1848:5. törvényczikk értelmében tizenkét választói kerületre. I. Bihari kerület. Főhely Bihar... II. Magyarcsékei kerület. Főhely Magyarcséke.

Jegyzés: Azon puszták, mellyek a fölebbi jegyzékben név szerint nincsenek kitéve, azon helyekhez sorozandók, mellyekhez köz igazgatási tekintetben, tartoznak / Kiadta Csengery Imre, első aljegyző.

[Nagyvárad] S. n. 1 fol. – 51 × 41 cm.

Bihar vármegye településeinek helységnevtára, választókerületként.

ÖNB FL UNG 1848/11/3

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidioms.

6.18.

1848. június 17.

Főkormányzók, Erdély; Országgyűlés, Erdély

7787/Urb.282/1848. [számú határozat]

Ki van már hirdetve, hogy a robotot és dézsmát itt az Országgyűlés maga jószántából a haza és a nép java tekintetéből örökre eltörölve.

Most már közhírré kívánja tenni, az Országgyűlés azokat, miket e tárgy iránt szükséges mindenkinek tudni...

1-ör... 14-er... / G. Teleki József t. k. kormányzó; Bíró József t. k. titoknok.

Költ az Erdélyi nagyfejedelemség királyi főkormányzékének Kolozsvárt 1848 Szent Iván hava 17-én tartott üléséből

(Kolozsvár) s. n. 2 fol. = 4 p. – 35 × 22 cm.

Az áprilisban szentesített törvények kihirdetése az utolsó erdélyi országgyűlésen.

ÖNB FL UNG 1848/11/14a–d.

Megegyező pld.: ugyanitt: 1848/6/17a–d.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidioms.

Méretében különböző (33 × 22 cm), egyébként megegyező pld.: HL 52/79.

A teljes törvény kiadása l.

Az 1847/8. évi országgyűlési törvénycikkek. Pozsony, április 11. HTM 2880/Nyt.

6.19.

[1848. június 19.]

Honvédi rendes zászlóaljok öltözet-szabályzata.

Gyalogság: Csákó fekete posztróbol... Nyakravaló: Fekete, egyenes, sima, fehér szegés nélkül. Atilla: Setét barna színű, vörös négyzetes zsinórral... Nadrag: ... búzavirágzsin... Topánka... Kópönyeg: szürke... Sipka...

Altiszt... Főtiszt... Törzstiszt (Stabsoffizier)...

Tüzérség (Artillerie)...

[Pest, Landerer és Heckenast] 1 fol = 2 p. – 40 × 26 cm.

⁷⁴ Fml. = Feldmarschall-Lieutenant = altábornagy.

A honvédség számára rendszeresített öltözeti szabályzat, amely részletesen leírja az anyag mibenlétét, a színeket és formákat. A Landerer és Heckenast nyomda magánkiadása.

MNL GyML IV.B.150/1.

Datálása az iraton látható, korabeli fekete tintás kézírás alapján. Ügyiratszám: 1788/1848.

6.20.

1848. jun. 19.

Nádornak. Máramaros megyének felszólítása következtében: csatlakozva...

[Lenkey-ügy], l. [6.12.:]

1848. június 2.

A „Württembergi király” nevét viselő huszárezred galliciai Máriámpolba szállásolt volt...

6.21.

[1848. június 19.]

Nemzetőrségi öltözeti szabályok.

Lovas nemzetőr: Csákó: világosveres posztóbul... Forgó: alacson... Nyakravaló: fekete... Atilla: búzavirágszín... Nadrág: világos szürke... Csizma: fekete... Kard... Lőfegyver... Kardszíj Altiszt... Főtiszt... Törzstiszt
Gyalog nemzetőr... Altiszt... Főtiszt... Törzstiszt
[Pest] Nyomatott Landerer és Heckenastnál,] 1 fol = 2 p. – 40 × 26 cm.

Az újonnan szervezett nemzetőrség számára rendszeresített öltözeti szabályzat, amely részletesen leírja az anyag mibenlétét, a színeket és formákat. A Landerer és Heckenast nyomda magánkiadása.

MNL GyML IV.B.150/2.

Hátoldalán (korabeli?) grafitceruzás kézírással: 1. Kapsolat a rajzzal együtt Zichy Ottó úrnak kiadasson. Az említett rajz hiányzik.

Zichy Ottó gróf, honvédtiszt, 1849-ben ezredes.

Datálása az iraton látható, korabeli fekete tintás kézírás alapján. Ügyiratszám: 698/1848.

6.22.

1848. június 20.

CSENGERY [Imre] Emeriku

Artikulu

Protokollului sedinței de komisiune a komitatului Bihar cinute in Váradolász

20 junio 1848.

2089.

Szau csetit urmatore orenduiala a nelczimei szále Stefan palatinu- si lokucziatoriului krejeszku:

3467./B. Universzitatei komitatului Bihar...

Datu in Budapest 12 junio 1848. / Stefan palatinu si lokucziatoriului krejeszku mp.; Bartolomeu Szemere, minisztru din lountru.

Hoterire

In urmaré acsesztei rindujála pentru paza szekuritatei perzonelor si á averilor prekum si á csinsztei lezsilor sze hotereste:

1. Ka acsenszta orindujála si hoterire in limba ungarészka in 350 esemplare, si in limba románészka – ku kredinczosza traducere – járe in 350 de esemplare szesze tiparenszke.

2–3. ...

4. De maduláril ün acseszti lezsuire de zsudekata repde szau aleszu:

a/ prézési: Nikolae Hodosi si Joann Ambrus

b/ assessor: Paulu Baróthi, Ludviku Eresei et. al. / A esstradatu Emeriku Csengery, primariu notariu.

S. l. S. n. 1 fol. – 51,5 × 41 cm.

István nádor Bihar vármegye közönségéhez intézett 3467. számú rendelete a megye Váradolászban megtartott bizottsági ülésének jegyzőkönyvébe foglalva.

A nádor 1848. június 12-én az egész országra kiterjedő érvénységgel elrendelte a rögtönítélő (statáriális) bíróság felállítását. A rendeletet István nádor és Szemere Bertalan belügyminiszter írta alá.

A bizottsági ülés úgy határozott, hogy a személyi- és vagyonbiztonságról szóló rendelkezést és a bizottsági ülés határozatát a törvény tiszteletben tartása érdekében mind magyar, mind pedig román nyelven 350-350 példányban nyomtassák ki.

A bizottság határozatát ellenjegyezte Csengery Imre főjegyző.

ÖNB FL UNG 1848/4/16

A nátori rendeletet l. az I. részben: 1848. június 12. István. OgyK MPgy 00091. (3.81. tétel.)

6.23.

1848. június 26.

FERDINÁND, ötödik, magyar király⁷⁵

Trónbeszéd

Felséges urunk királyunk, hű magyar népének országgyűlését folyó hó másodikára méltóztatott kegyelmesen összehíni...

Mi első Ferdinánd Isten kegyelméből osztrák császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik, Dalmát-, Horvát-, Tót, Halics-, Ladomér s. a. t. országok királya, Erdély nagyfejedelem s. s. t.

Hű magyar s vele egyesült Erdélyországunk, s ahhoz kapcsolt országok zászlósainak, egyházi s világi főméltóságainak, nagyainak és képviselőinek, kik az általunk, 1848-ki július másodikára szabad királyi Pest városunkba összehívott ország gyűlésen egybegyűlve vannak üdvöt és kegyelmünket... / Ferdinand. –

Tyrol grófsági Innsbruck városunkban, június hó 26-ik napján, az urnak 1848. esztendejében.

S. l. S. n. 2. fol. = 4 p. – 37 × 23 cm.

Ferdinánd király mérhetetlenül sajnálja, hogy betegsége miatt nem nyithatja meg személyesen a magyar országgyűlést. Trónbeszédét megbízásából személye körüli minisztere, Eszterházy Pál olvassa fel. Bejelenti, hogy osztrák tartományába helyettesül János főherceget nevezte ki, míg Magyarországon és a vele egyesült Erdélyben István főherceg, nádor lesz a meghatalmazott, mint királyi helytartó.

Az iratot ellenjegyezte Eszterházy Pál miniszter.

HL 1848 52/82.

A nyomtatvány három részből áll. 1. Eszterházy Pál, a király személye körüli miniszter⁷⁶ datálatlan beszéde, amelyben az uralkodó betegségről és megbízásáról tájékoztatja az országgyűlést. Az első mondatban a „folyó hó másodikára” adhat támpontot, hogy Eszterházy írása július 1-jén kelt.

2. István nádor kinevezése, teljhatalommal való felruházása.

3. A kinevezés indoklása.

Poss. Schriftenabteilung des Kriegsarchives Wien, Stifgasse 2. Ex archivi bellici actis, előlapján az átadási bélyegzővel átítve Überg. an Ungarn ad Pkt B4 der Blge zum Archivvertrag. Siehe A 75/1927.

6.24.

[1848. június – szeptember vége?]

K[?] I[?]

Polgártársaim!

A haza veszedelemben van. Az ellenség köztünk és külsőbeinken áll. A szerencsétlenség kettős – közös és rendkívüli. A nemzetőrség nem elégséges a belbátorság fenntartására...

⁷⁵ Ferdinánd, Habsburg-Lotharingiai (1793–1875), első, osztrák császár (ur. 1835–1848), ötödik, magyar király (megkoronázva 1830, ur. 1835–1848).

⁷⁶ A király személye körüli miniszter a külügyminiszteri hivatalt töltötte be.

Adja is az ég, mielőbb boldogok lehessünk! Szívéből ohajtja és kívánja / igaz polgártársatok K. I.

Nagyvárad, S. n. 1 fol. = 2 p. – 26 × 21 cm.

Az élet- és vagyonbiztonságért aggódó, feltehetően nagyváradi lakos K. I. azt javasolja, hogy a belső zavargások ellen állisanak fel a nemzetőrsegen túlmenően polgárőrséget is.

Utóiratában felveti, hogy ha nincs elegendő pénz az önként jelentkezők megfizetésére, felfegyverzésére, 50 év felett kötelezővé kellene tenni a személyes szolgálatot.

HTM 2793/Nyt.

Datálásához csak a környező történések adnak segítséget. 1848. május 29. és július 18. között ülésezett az erdélyi országgyűlés, határozatai nem elégtették ki a román nemzetiséget. Szeptember 10-én fordultak a román képviselők a magyarokhoz, felsorolva korábbi sérelmeiket. (Publ. román nyelven, teljes szöveggel, fordítás nélkül: RÁKÓCZY, Rozália –LENART, Ana 2000, 15–20., 5. tétel.) Szeptember 12-én Aranyoslónán a román megmozdulást fegyverrel állították meg, több halálos áldozat is volt.

6.25.

[1848. július 1.]

ESZTERHÁZY Pál

Felséges urunk királyunk, hű magyar népének országgyűlését folyó hó másodikára méltóztatott kegyelmesen összehíni...

I. 1848. június 26. Ferdinánd, ötödik, magyar király. Trónbeszéd.

6.26.

1848. július 2.

Országgyűlés [Magyarország]

Az országgyűlés megnyitásának rende július 5-kén 1848.

Július 4-kén reggeli 10 órakor úgy a képviselők, mint a felsőház tagjai termökben összegyűlnek...

Ő Fensége július 5-én délben 11 3/4 órakor indul ki a várból, a ministerek és udvara kíséretében...

A két ház tagjai pedig termeikben gyűlvén össze, megalakulással foglalkodnak. / Belügyminister Szemere Bertalan.

Kelt Budapest, július 2-án 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 37,5 × 23,5 cm.

A parlament nyitónapjának részletes programja a képviselők megérkezésétől az uralkodó megjelenéséig. A tervek szerint V. Ferdinánd az alsóházban felolvassa trónbeszédét, a királyi leiratokat, az országgyűlés felhatalmazza a királyt az ülés megnyitására, aki ezt követően távozik.

BMSz 57.725

Belügyminister Szemere Bertalan még nem tudta, hogy az uralkodó nem jön el. L. 1848. június 26. Ferdinánd, ötödik, magyar király. Trónbeszéd. (6.23. tétel.)

6.27.

1848. szeptember 10.

PAP Zsigmond – MIHÁLYI Gábor et al.

Román testvérek!

Kevés idő alatt nagy változások történtek. Martius előtt ti jobbágyok voltatok, szolgaság bilincseiben...

Költ Pesten, szeptember 10-én 1848.

Pest, [Landerer és Heckenast] 2 fol. = 4 p. – 42 × 27 cm.

A román nemzet képviselői hat pontban azokat a sérelmeket sorolták fel, amelyek a márciusi forradalom előtt az elnyomott románokat is érték.

ÖNB FL UNG 1848/4a–d. Nr. 197.

Publ.: RÁKÓCZY Rozália 1998, 119. (12. tétel.) ÖNB FL UNG 1848/7/4.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiumus.

Méretében más (42,5 × 25,5 cm), egyébként megegyező pld.: HL 1848 52/98.

Az OgyK MP Gy 00462 sz. pld. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 1999, 107. (3.5. tétel.)

További pld.: OgyK MP Gy 00181. Publ.: RÁKÓCZY Rozália – VILLÁM Judit – REDL Károly 2000, 61. (3.49. tétel.)

Román nyelvű, cirill betűs kiadása: ÖNB FL UNG 1848/7/27a–d. Nr. 197 – az oszláv naptár szerinti dátumozással:

1848. szeptember 24.

[PAP Zsigmond] POP, Sigismund – [MIHÁLYI Gábor] MIHAIL, Gavril stb.

Fraților Români!

Intru un timp scurt, foarte mari strămutări sau făcut...

Datusau în Pesta în 24. Septemv. 1848.

Publ. címleírással RÁKÓCZY Rozália 1999, 103. (2.8. tétel.)

Publ. teljes szöveggel, fordítás nélkül RÁKÓCZY, Rozália – LENART, Ana 2000, 15–20. (5. tétel.)

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiumus.

A tétel emlékeztető leírása.

6.28.

[1848. szeptember 16 – 1848. október 1.]

HEREPEI Gergely

Szózat a magyar néphez!

Isten szent igéjének hirdetője, egy pap szól hozzátok... Ébredj fel szegény, elárult magyar nép, és lásd meg a te ellenségeidet...

Titeket is elpróbáltak elcsábítani a császár nevével... Kelj fel azért magyar izráel népe... Kelj fel és fogj fegyvert...

Mi győzni fogunk, nekünk győzni kell... / Herepei Gergely kolozsvári evang. reform pap. –

(Kolozsvár) S. n. 1 fol. – 44 × 27 cm.

A lelkész bibliai idézetekkel bátorítja a magyarokat, mert Urban vezetésével már felkeltek ellene. Ne hagyják fegyver által veszni elnyert szabadságukat.

ÖNB FL UNG Undat 1848/11/7.

Datálása a szöveg alapján.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiums.

6.29.

1848. szeptember 18.

KOSSUTH (Lajos)

Felséges királyunknak V-dik Ferdinánd közelebről leköszönt egyik magyar miniszterének Kossuth Lajosnak jósolata a magyar nemzet jövődjé felől.

Hét év óta sok jóslatot mondok, és szinte borzadok, látván, hogy minden, de minden olly borzasztó hamar teljesedett...

Énekeljétek ama szent éneket, melyet ismertek:

„Tartsd meg Isten országunkat,

Mi magyar hazánkat,

Rontsd meg mi ellenséginket,

Akik üldöznek bennünket.”

Fel! Fel! Fegyverre! Velünk van isten és az igazság! / Kossuth.

Pesten szeptember 18-án 1848.

[Pest, Trattner–Károlyi ny.] 1 fol = 2 p. – 34,5 × 23,5 cm. Klny.

Kiadott a Kossuth 69-dik szám alatti Hirlapjából.

A bevezető mondatban említett borzasztó jóslat ellenére Kossuth lelkesíti az országlakosokat, hogy összefogással üzzék ki az ellenséget, aki jelen pillanatzban Jellašić, hogy azután mi lesz, azt majd akkor megbeszéljük.

HL 1848 52/108.

További pld.: Győri kiadás, 2 fol = 4 p. HTM 0772/Nyt., valamint nyomdai és méretvariáns (41 × 24,5 cm). HTM 2177/Nyt.

6.30.

1848. szeptember 18.

[Miniszterelnök] [Magyarország]

Rendelet.

3844/n. ö.⁷⁷

A nemzetgyűlés által a haza megmentésére előlegesen felajánlott 42 ezer főből álló hadsereg kiállítására körül kibocsátott rendeletek pótlékaul ezennel közhírré teszem, hogy a belépendő ujoncok a hatóságok által fizetendő 20 pft.⁷⁸ foglalópénzt kapnak, melly által a nemzet képviselői határozatához képest 4 évi szolgálatra köteleztetnek.

Ez uttal köteleességévé teszem minden hadfogadó parancsnokságnak... hogy a hatóságoktól a kiállítandó ujoncokat rögtön átelve... a legszükségesebb ruhaneműekkel, u. m. köpeny, nadrág, topány, fehérhuz és sapkával leendő elátásukról... gondoskodjék. / Gr. Batthány Lajos.

Pest, szeptember 18-án 1848.

S. I. S. n. 2 fol = 4 p. – 32,5 × 24 cm.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

HL 1848 52/107.

A kétívű, négyoldalas levélpapírra nyomtatott rendelet külvívű nyomtatott feladó: A miniszterelnöktől. Alatta kézírásos címzés: Udvarhely, Keresztur és Bardócz székeknek Udvarhely. Nyomtatott megjegyzés: Hivatalból. Az összehajtásnál szárazpecsét nyoma [...] Elnök Pecsétje.

További pld.: ÖNB FL UNG 1848/7/9a. 42 × 26,5 cm. Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidents.

6.31.

1848. szeptember 18.

[Miniszterelnök, Magyarország]

Utatis a kormánybiztosokhoz.

A népfelkelésnek korántsem feladata az ellenségnek nyílt csatában megátadása, sőt azt nékie minden kitelhető módon gátolnia kell.

Oldalról és hátulról fenyegetése az ellenségnek...

Szóval: mindenütt és mindenkor minden alkalomban az ellenségnek kárt tenni és hadseregünk munkálatait védőrként segíni, és ez által Magyarország dicső fegyvere becsületét fenntartani. / Batthány Lajos.

Pest, szeptember 18-án 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 24,5 × 21 cm.

A miniszterelnök tökéletesen leírta a lesvetés és gerilla-hadviselés technikáját, az élelem elrejtésétől a mütárgyak szétrombolásáig.

ÖNB FL UNG 1848/7/18.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidents

További pld.: MNL GyML IV.B.150/4.

6.32.

1848. szeptember 19.

BATTHYÁNY Lajos

Fölvívás.

Édes hazánkat ármány és árulás környezi: szabadságunk ellenségei a hiszékeny népet gyanúsításokkal ámítják, a külön vallásukat egymás iránt gyűlölettel töltik el: a külön nyelvű honfiakat a törvényes függés megtagadására ingerlik...

Itt az idő hazafiak!...

Állítsátok ki, akár egyenes besorozás, akár sorshúzás, akár toborzás útján a községre eső honvédek számát...

István nádor, főherceg ő Fensége vezérleendő hadseregünk... / Miniszterelnök Batthány Lajos.

Kelt Budapesten szeptember hó 19-dikén 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 35 × 22,5 cm.

A fellázadt nációk és horvátok azt állítják, hogy az uralkodó nevében harcolnak a magyarok ellen, holott a szabadság és jobbágyfel-szabadítás ellen fogtak fegyvert – írta a miniszterelnök.

Ha földnélküli volt jobbágyok fegyvert fognak a vívmányok megőrzése érdekében, az állami birtokokból földhöz juttatják őket. Jelentkezzenek hát minél többen.

HL 1848 52/109.

Három teljesen megegyező példány azonos számon, a körül-vágásból eredő méretkülönbséggel.

Az 1–2. pld.: Poss. Schriftenabteilung des Kriegsarchives Wien, Stiftgasse 2. Ex archivi bellici actis. Átadási bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt B4 der Blge zum Archivvertrag. Siehe A 75/1927.

3. pld.: hátoldalán: Gavra József örnagy ajándéka a m. kir. Hadilevéltárnak

4. pld.: 37,5 × 23 cm. ÖNB FL UNG 1848/7/12. Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidents.

További pld.: ÖNB FL UNG 1848/7/13a–d. 2 fol = 4 p. dupla íven, levélforma, címzetlen, előlapján nyomtatva: 9762/B. Hivatalosan.

Ugyanaz román nyelven, cirill betűkkel, 1848. szeptember 24-i dátummal: ÖNB FL UNG 1848/7/26.

Ugyanannak szlovák nyelvű kiadása: ÖNB FL UNG 1848/7/25.

6.33.

1848. szeptember 19.

KOSSUTH [Lajos]

Felszólítás minden becsületes magyarhoz, a ki erőt érez magában, a haza megmentésére közre dolgozni.

Mióta a közéletben részt veszek, mindig azt hirdetem, hogy a politikai életet társadalmi úton is elő kell mozdítani...

Én tehát a haza szent nevében szólítok fel minden embert, ki hazáját szereti... alakítson városokként, vidékenként társaságokat, a haza védelmének előmozdítására.

Legyen ezen társaságok neve „Honvédelmi egyesület”...

Alakítsunk honvédelmi egyesületeket! / Kossuth.

[Szekszárd] Szegzárdon, Perger Nándor nyomdájában, 1 fol. 34 × 22 cm.

Kossuth a haza szent nevében szükségesnek érzi a lelkesedést ébren tartó egyesületek létrehozását. Amennyiben sikerült megszervezni, értesítsék erről vagy magát Kossuth Lajost, vagy országgyűlési követüket.

HL 1848 52/109a.

6.34.

1848. szeptember 20.

HODOSSY Miklós; KOMLÓSY Antal; TAR Imre

Szózat Bihar megye lakosaihoz.

Atyafiak! Örültünk mind, mikor a tavaszon meghirettettek az új törvények...

Megvetésre méltó emberek azok, kik útjában állanak a törvényeknek...

Ez pedig senkisé más, mint Jelasics József... / Teljhatalm megbízottak Hodossy Miklós; Komlós Antal; Tar Imre.

1848. szeptember 20.

[Nagyvárad] Váradolász, S. n. 1 fol. – 40,5 × 26,5 cm.

A dél-magyarországi támadás hírére népfelkelésre hívja a széke-lyeket és az erdélyi magyarokat.

HTM 0012/Nyt.

Hodossy Miklóst 1848. november 20-án nevezte ki Kossuth Lajos az erdélyi hadsereg kormánybiztosává.

⁷⁷ N. ö. = nemzetőrség⁷⁸ Pengőforint, tulajdonképpen forint.

6.35.

1848. szeptember 22.

BERGER [Johann von]

Proclamation an die Bewohner der k[öniglichen] Freistadt Arad.

Dem Vernehmen nach sind im Bereiche der Stadt Arad mehrere Wühler, deren Absicht darin geht, das zwischen den Bewohnern der Stadt Arad und der Festung bisher bestandene gute Einvernehmen, durch Verbreitung unwahrer Gerüchte – als ob die Festung gegen die Stadt feindfelige Tendenzen hegte... auch die unsinnige Äußerung gehört, die Festung mit Sturm nehmen zu wollen...

Im Falle sie aber solchen Wühlern ein geneigtes Ohr schenken... das Festungs-Commando sich seiner Stellung unterstützen sollten... die Gewalt mit Gewalt zu vertreiben, ohne irgend welcher Rücksichtnahme. / B. Berger FML.⁷⁹

Festung Arad am 22. September 1848.

[Arad] Gedruckt bei Jos. Schmidt. 1 fol. 36 × 23 cm. –

Arad várparancsnoka nyugalomra inti a város lakosságát. Ha a felbujtók a lakosság körében továbbra is izgatnak az erőd ellen, minden eszközzel helyreállítja a rendet.

HL 1848 52/112.

Poss. KA Wien.

Átadási bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt der Blge.

Zum Archivvertrag. Siehe KA 75/1927.

További pld.: ÖNB FL UNG 1848/7/21.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

6.36.

1848. szeptember 23.

KOSSUTH Lajos

A néphez.

Atyámfiai! Véreim! Polgártársaink!

Az örökkévaló istennek nevében, ki az igazságot védi, és megbünteti az árulást, fegyverre szólítom fel a nemzetet: szegény magyar hazánk megvédésére...

Isten megáldotta igazságos küzelmünket.

Magyarország, Erdély, Horvát-, Tótország népeit szabaddá tettük...

El vagyunk árulva minden oldalról...

A könyörület istene háritsa el ezt az átkot mi rólunk! De nem fogja másképp elhárítani, mint úgy: ha bátor karokkal megvédelmezték a szegény elárult magyar hazát. / Kossuth Lajos.

Pest, sept. 2-kán 1848.

S. l. S. n. 1 fol. = 2 p. – 43 × 29 cm. Kéthasábos, kétoldalas

A király nevében támadtak mindenbonnét Magyarországra.

A hazát csak úgy lehet megvédeni, ha a felszabadított nép fegyverre kel, mert ha nem védi meg magát, más nem fogja megtenni helyette.

ÖNB FL UNG 1848/7/23a–b.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

6.37.

1848. szeptember 26.

[Miniszterelnök, Magyarország]

Rendelet.

4441/n. ö.

A most alakítandó 16 honvéd-zászlóaljához szükségelt ujoncok kiállítása tárgyában eddig kiadott legújabb rendeletek kiegészítésére, felvilágosítására következőt rendelem:

Az ide mellékelt aránylagos kivetésből láthatják... az országtól megajánlott 169,611 hadsereg most kiállítandó negyedének 127 lélekre 2 ujonc kivetési kulcs szerint...

Mind azt, mit folyó septemb hó 18. 3844/n. ö szám alatti rendeletemben... meghagytam... / Batthyány Lajos.

Pest, septemb. 26-án 1848.

S. l. S. n. 1 fol. – 43 × 26 cm.

A törvényhatóságok tegyék meg a szükséges lépéseket a másodikk negyed kiállítására is. A dunántúli megyék – Vas, Zala, Tolna, Somogy, Baranya, Veszprém, Fejér – ahol meghirdették a népfelkelést, nem kell újoncokat kiállítsanak.

HL 1848 52/116.

Poss. KA Wien.

Átadási bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt der Blge. Zum Archivvertrag. Siehe KA 75/1927.

A hivatkozott miniszterelnöki rendeletet l. 1848. szeptember 18. (Miniszterelnök) [Magyarország] Rendelet. 3844/n. ö. (6.30. tétel.)

„Az ide mellékelt aránylagos kivetésből” kitételhez kapcsolódó nyomtatványt l.

1848. szeptember 27. [Országos Honvédelmi Bizottmány] Megyék és szabad királyi városok, mellyek az ujjonc-állításhoz hozzá járulnak. (6.39. tétel.)

6.38.

1848. szeptember 26.

Magyarország legújabb históriája

Magyar testvéreim! Újságot mondok néktek:

A mi királyunk Bécsben rabságban van! – halljátok – azt mondják – a király rab, fogva van! borzasztó gyalázat ez a magyarra.

És tudjátok, hogy történet ez? –

A magyar nemesség a király megegyezésével idei tavaszon olly törvényt hozott, melly által a jobbágyságot eltörölte, azaz: eltörölte a robotot, dézsmát és minden ingyen szolgáltatást, vagyis a jobbgy népet szabaddá tette, hogy urasának ne tartozzék ingyen dolgozni...

Legyen jel szavunk: győzelem avagy dicső hősi halál! / Egy magyar a népből.

Íram Egerben september 26-án 1848.

S. l. S. n. 1 fol. – 43,5 × 24 cm.

Az országot megtámadták idegen hordák, meg kell védeni, mégsem megy a falusiak közül senki katonának, mert sok gyáva van közöttük, vagy éppen a német urak megvesztegették őket. De ha az idegen seregek győznek, megint 10 év lesz a katonaidő, és beteljesedik Kossuth Lajos átka, hogy a gyávára soha senki ne tekintsen, ne segítse bajában.

Szabadítsuk meg a királyt rabságából, hazánkat a szolgaságtól.

HL 1848 52/123–13.

Átadási bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt der Blge. Zum Archivvertrag. Siehe KA 75/1927.

További pld.: ÖNB FL UNG 1848/7/29.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

További pld.: HTM 0013/Nyt.

6.39.

1848. szeptember 27.

[Miniszterelnökség]

Megyék és szabad királyi városok, mellyek az ujjonc-állításhoz hozzá járulnak.

Pozsony megye. Trencsén városa... Bihar megye... Arad megye. Arad városa... Kraszna, Közép Szolnok, Zaránd, Kóvárvidéke, Zilah városa...

Pest, september 27-én 1848.

S. l. S. n. 1 fol. – 42 × 52 cm.

⁷⁹ B = Baron; FML = Feldmarschall-Lieutenant.

Táblázatos felsorolás a kiállítandó újoncok számáról, a hadfogadó kerületekről (kormányról), a gyülekezési helyről, feltüntetve a honvéd zászlóalj számát.

Bihar megyéből kiállítandó 1150 újonc, hadfogadó főkerület Nagyvárad, fiók Nagykálló, gyülekezési hely a beavatás után Nagyvárad, beolvasztás a 27. zászlóaljba.

Arad megyéből 841, Szeged, Arad, gyülekezés Aradon, a 29. zászlóaljhoz.

Arad város 71, Gyülekezés Aradon a 29. zászlóaljhoz.

Kraszna megye 289, Közép-Szolnok 569, Zaránd 178, Kővár vidéke 239, Zilah városa 25 újoncot kell kiállítson, az összesen 1300 ember hadfogadó főállomása Kolozsvár, alállomás Somlyó, gyülekezési hely Nagyvárad, és a 31. zalj kötelékébe kerülnek.

HL 1848 52/116.

Megegyező pld.: HL 1848 52/116a.

További két, megegyező pld.: ÖNB FL UNG 1848/7/30a. és c., 7/30b. és d.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

6.40.

1848. október 1.

[Országgyűlés, Magyarország]

Határozata

A nemzet képviselőinek a folyó évi szeptember 29-én kivírt győzelem iránt. A képviselők háza örömmel és megleléssel értesült azon diadalról, mellyel seregeink szeptember 29-én Jellachich ellenséges táborát vissza verték... / Pázmándy Dénes m. k. a képviselőház elnöke; Ludwigh János s. k. a képviselőház jegyzője.

Kelt Budapesten a képviselőháznak 1848-ik évi october 1-ső napján tartott üléséből.

S. I. S. n. 1 fol. – 34 × 21,5 cm.

A Pákozdi melletti csatáról szóló határozat főképp egyes tisztek vitéz magatartására tér ki, név szerint említve őket, valamint határozatot hozott jutalmazásukra. Külön kiemeli Móga altábornagy fővezér „hazafüi akarátát”.

HL 1848/52/124.

További pld.: méretváltozat ugyanezen a számon, 37 × 23 cm.

További pld.: HTM 72.7.1/Nyt. és 90.46.1/Nyt., méretváltozat, 40,5 × 25 cm.

Poss. KA Wien. Átadási bélyegzővel: Überg. an Ungarn ad Pkt B4 der Blge zum Archivvertrag. Siehe A 75/1927.

6.41.

1848. október 5.

[Közcsendi Bizottmány] Nagyvárad

A nagyváradi közbátorsági bizottmánytól Nagyvárad lakosaihoz...

Ha békés lakosainkat valamely gonoszság környékezné, vagy megtámadná, ez a polgároknak harangok félrevereése és dobriadó által fog híriul adatni... / Mezey Mihály, Tar Imre et al.

Kelt Nagyváradon, 1848 október 5-kén.

S. I. S. n. 1 fol. – 41,5 × 23,5 cm.

A Nagyváradon felállított testület hivatalos hirdményben adta tudni, hogy működése milyen területekre terjed ki, és megnyugtatta a lakosságot, hogy időben értesítést kapnak az esetleges veszedelemről.

HTM 2795/Nyt.

További aláírók: Tar Sámuel, Koroknay Gábor.

6.42.

1848. október 5.

[Országgyűlés, Magyarország]

97-ik szám.

A nemzeti képviselőház 1848-ki october 15-én délelőtti 10 órakor tartott ülése jegyzőkönyvének kivonata.

A honvédelmi bizottmány nevében jelenttven, hogy miután a Lajtha melléki tábor... pihenni fogna, és a nyugalomidőt a hadsereg reorganisatiójára fordítani szükséges: határozatot...

1-ör hogy a magyar háromszin felvétele az ezredeknél rögtön eszközöltessék...

2-or...

Mely határozat a felső házzal is, hozzájárulás végett, közölttven, foganatosítására a végrehajtó eszközöket a honvédelmi bizottmány alkalmazandja. / [Ludwigh] Ludvigh János s. k. jegyző.

S. I. S. n. 1 fol. – 41 × 26 cm.

A hadsereg magyar lábra állításáról határozott az országgyűlés. Ezt követően nemzeti színű tiszti öv, csákorózsa használata kötelező. A 2 pont leszögezi, hogy az OHB határozatai mind a polgári, mind a katonai vezetésre kötelezők, azt, aki engedelmességet nem fogad, hivatalából, tiszti állásából minden javadalmazás nélkül elbocsátják, nyugdíjukat megvonják.

Aki ellenszegül, hazaárulást követ el.

MNL GyML IV.B.150/2., szám nélkül.

6.43.

1848. október 7.

[Országgyűlés, Magyarország]

A képviselő-háznak 1848-dik évi october 7-dik napján reggel tartott ülésében hozott határozata / Pázmándy Dénes s. k. elnök; Ludwigh János s. k. jegyző.

S. I. S. n. 2 fol. = 4 p. – 40,5 × 25 cm.

A képviselőházi határozat ismerteti Ferdinánd király október 3-án kelt levelét, amely szerint Récesey Ádámot kormányalakítással bízta meg anélkül, hogy erről előzetesen a magyar országgyűlést megkérdezte vagy tájékoztatta volna. Ez a lépés a független magyar miniszterelnök ellenjegyzése nélkül törvénytelen.

Továbbá leírja, miszerint Jellačić és Rajacić szerb pátriárka a magyarok ellen uszít, hivatali működésük szintén törvénytelen.

ÖNB FL UNG 1848/6/3a-c.

Récesey kinevezése október 5. L. az I. részben: OgyK MPgy 00200. (3.89. tétel.)

Ugyanez német nyelven: ÖNP FL UNG 1848/8/4a-c.

Szerb nyelven: ÖBN FL UNG 1848/8/6/a-c.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerrats-Präsidium.

6.44.

1848. október 8.

Országgyűlés [Magyarország]

96-ik szám.

A nemzeti képviselőház 1848-ki october 8-kán tartott ülésének 555. sz. alatti határozata.

A képviselőház az ország kormányzatát mind a két ház részéről kiküldött honvédelmi bizottmány kezébe mindazon hatalommal, mellyel egy ország teljhatalmu kormányának birnia kell, letétvén... Kossuth Lajos honpolgárt és képviselőt pedig... e kormány elnökének nyilváníta... / Ludwigh János jegyző.

S. I. S. n. 1 fol. – 41 × 26 cm.

A képviselők a rendkívüli helyzetre való tekintettel minden hatalmat az Országos Honvédelmi Bizottmányra testáltak, elnökéül Kossuth Lajost választották, akinek feladata a bizottmányi tagok kijelölése is.

MNL GyML IV.B.150/2., szám nélküliek.

További pld.: HTM 90.39.1./Nyt.

6.45.

1848. október 8.

Országos Honvédelmi Bizottmány

Miután Isten kegyelméből s vitéz seregeink győzelmes előhaladása által annyira van biztositva hazánk szent ügye... a király és

nemzet nevében az országgyűlésének határozatából ezennel szorosán és kemény felelet terhe alatt meghagyatik minden Magyarországi, Erdélyi, Szlavóniai és Horvátországi várparancsnoknak, és várakban létező minden katonaságnak, hogy:

1-ör... 2-or

Melly parancsolat miheztartás és a várban leendő kihirdetés végett, minden várparancsnoknak is megküldetni rendeltetik. / A király s haza nevében, a nemzeti képviselő határozata következtében, az országos honvédelmi bizottmány.

Költ Budapesten october 8-án 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 42 × 26 cm.

A határozat 1. pontja szerint minden várban ki kell tüzni a magyar nemzeti lobogót, a 2. pont alapján az OHB írásban kéri a hítségnyilatkozatot minden várparancsnoktól.

MNL GyML IV.B.150/4.1. csomó, szám nélküliek.

Az irat levélformájú, valamennyi várnak, megyének, közhivatalnak elküldték. A külíven 893/E sz. Az országos honvédelmi bizottmánytól Hivatalból nyomtatott szöveg. Kézírással: Győr-megye Közönségének Győrre.

Autográf aláírással: Kossuth Lajos elnök.

6.46.

1848. október 8.

Országos Honvédelmi Bizottmány

Az országos honvédelmi bizottmány.

Tapasztaltatván, hogy az ország több hatóságai a honvédujoncokat nemcsak negyedrészen, a mint rendelve volt, hanem ezen tul egész számban is kiállítják. – ezen készségük a haza jelen körülményei közt szivesen fogadtatván, ezennel utasítva vannak az illető hadfogadó kormányok, hogy... ujoncokat elfogadván, azokból zászlóaljaikat megalakítsák... / A honvédelmi bizottmány nevében (Kossuth Lajos) elnök.

S. I. S. n. 1 fol. – 42 × 26 cm.

A megállapított létszám feletti ujoncokat ugyanúgy kell ellátni, mint a létszamba tartozókat, a túljelentkezökröl jelentést kell tenni az OHB-nak.

MNL GyML IV.B.150/4.1. csomó, szám nélküli.

Az 5102/N. Ö. számú levélforma irat valamennyi hadfogadó állomáshoz és megyei hivatalhoz eljutott. A leírt példány kézírásos címzése Győr megye közönségének szól, hivatalból, Győr.

Kossuth Lajos autográf aláírásával.

6.47.

1848 oktobere

Köztársasági Lapok

(Szerk. Birányi Ákos)

Pest, Nyomtatott Müller Adolfnál, Ferenciek terén, 2 fol. = [7]–10. p. – 30 × 22 cm.

3. sz. Pest, oct. 1848.

Vezércikke Vér, vér, és újra csak vér! címmel a halálbüntetésről, kivégzésről, néptéletről szól. Közli azok névsorát, akiket a nemzet árulónak tart, többek között István nádor, ki a magyar tábornok elhagyta, és Urban, aki a volt Erdélyben a románokat uszítja.

HTM. 2786/Nyt.

Közelebbi datálásához nem segítenek a vezércikk utalásai, mivel csak eseményeket említ, neveket nem, kivéve a nádort. István nádor szeptember 22-én távozott Bécsbe, Lamberg szeptember 28-án végezte ki a pesti nép, Zichy Ödön kivégzése szeptember 30-án volt. A lap teljes, a 8. oldalon kezdődik. Ha a lap folyamatos oldalszámozással készült, akkor első számának megjelenését szeptember végére, október elejére tehetjük.

6.48.

1848. november 27.

Országos Honvédelmi Bizottmány

Rendelet a megyék, kerületek és városok hatósági elnökeinek s ujoncállítási munkálatokkal foglalkozó kormánybiztosoknak.

Az újoncfelszerelési, fegyverzési s általában a hadi munkálatok intézése tekintetéből multhatatlanul megkívántatván az ujoncállítás mibenlétének teljes világosságbani előterjesztése... illető kormánybiztosoknak ezennel meghagyatik... határozott jelentéseiket a honvédelmi bizottmányhoz okvetlenül terjesszék fel...

A gyors készsége szabadság, dicsőség babérja vár. / Az országos honvédelmi bizottmány Kossuth Lajos elnök.

Kelt Pesten, november 27-én 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 42 × 26 cm.

Mivel az országgyűlés 200 ezerre emelte a hadsereg szükséges létszámát, Kossuth az ujoncokás felgyorítását várta a megyéktől. Rendeletében erre utasította a kormánybiztosokat.

ÖNB FL UNG 1848/9/9.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerrats-Präsidiiums.

6.49.

1848. december 6.

Országos Honvédelmi Bizottmány

Az országos honvédelmi Bizottmánytól... posta hivatalnak.

Meghagyatik valamennyi postahivatalnak:

1ör hogy minden a külföldről érkező levelek, mellyek külföldi hatóságoktól, községektől, vagy hivatalnokoktól Magyar Országban akár kinek szólnak, vagy pedig akár kiktől az országbeli hatóságoknak vagy községeknek küldetnek, ide multhatatlanul és sértetlenül beküldessenek.

2or Hogy, akár minemű levelek vagy küldemények, mellyeknek tartalmuk nyomtatványokból áll, vagy hihetőleg abból állhat, és mellyek a külföldről különösen pedig Ollmützből vagy Kremsierből érkeznek, hasonlóul ide a honvédelmi bizottmányhoz beküldessenek.

A postahivatalok ezen rendelet pontos és hű tellyesítéséért a hazaárulás bűnvád terhe alatt felelősek. / Az országos honvédelmi bizottmány tagja Madarász.

Budapesten december 6án 1848.

S. I. S. n. 2 fol. = 4 p. – 38 × 24 cm.

Teljes szöveg.

BM P.57.764.

Kézírás, nyomatos, Madarász autográf aláírás. Előre nyomtatott levélforma, címzés egyedi kézírás. Feladó az Országos Honvédelmi Bizottmány. Szárazpecséttel, Földművelés, Ipar és Kereskedel. Minister pecsétje körirattal, középtű 1848. A külíven: Hivatalból. Sürgöny. Valamennyi postahivatal megkapta. A leírt példány címzettje az alsó-lendvai postahivatal.

Az OHB tagja Madarász László.

6.50.

1848. december 7.

István, a volt nádor hitetlen hazaáruló.

Emlékeztek még az 1847-ki ősre, midőn István főherceg az országot beutazta, mindenütt ünnepléssel fogadták? Mindenütt örömtassan éltették, és ő hív magyarnak, hív hazafinak valotta magát.

Emlékeztek még az 1847/8-ki országgyűlésre, midőn kijelölés nélkül nádorrá választatott? ...

Azt mondta egykor, addig éljek, míg hazámnak élek.

Azóta tehát meghalt. Hanem temetője a föld, temetője a magyar kebel, melly emléket mintegy örök halottat viseli magában a világ végéig.

Budapest, december 7-dikén 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 40 × 25 cm.

A röpirat névtelenül jelent meg. Szerzője a Közlöny c. hivatalos lapra hivatkozik, amelyik ismertetette a nádor Bécsbe távozása után annak a bizottságnak a jelentését, illetve annak egy részét, amelyet a nádor irodájában talált iratok alapján adtak ki. Az egyik, Bécsben keltezett levél, amelyet a nádori iroda igazgatója, Stoffer József hitelesnek ismert el, István tervezetét tartalmazza, amely szerint a jelenleg Magyarországon állomásozó császári- királyi hadsereget ki kell vonni az országból, a nemzetiségeket, néprétegeket egymásnak kell ugatni, majd az ismét visszatérő hadsereggel „rendet” lehet tenni.

ÖNB FL UNG 1848/10/5.

Ugyanez szlovák nyelven. 2 fol. = 3 p. ÖNB FL UNG 1848/10/4a–c.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerrats-Präsidioms.

István nádor 1848. szeptember 22-én távozott Bécsbe.

6.51.

1848. december 13.

WINDISCH-GRÄTZ, Alfred

Herczeg Windischgrätz Alfred, császári királyi tábornagy, minden császári és királyi hadseregek fővezére... a 4ik számú cs. kir. könnyű lovasezred tulajdonosának proclamatioja.

Magyarország és Erdély lakosai!

Mi célból lépek hazátokba, f. é. november 13-ról kelt szövegéből nyilvános. Nem lehet az más, mint a törvényeknek – vakmerő pártütők által sértett – uralmát, a személy és a vagyon biztonságát helyreállítani.

Egy hű és vitéz hadsereg élén átlépek most Magyarhon határain... / Herczeg Windischgrätz s. k. császári királyi tábornagy.

Kelt schönbrunni főhadi szálláson, december 13-kán 1848.

[Wien.] Nyomatott a cs. k. könyvnyomtató intézetben. 1 fol. – 41,5 × 28 cm.

„Ne hagyjátok magatokat a pártütők fenyegetéseitől elcsábítani... különös szigorral járandok el azon vakmerőkkel, kik titeket hasonló kicsapongásokra bírni törekedni fognak.”

A hatóságok és hivatalok is kárpótlással tartoznak, ha bármi kárt okoznak a koronának, a közbirtoknak és a hadseregnek.

ÖNB FL UNG 1848/10/9.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Præsidioms.

Magyar és német nyelvű változata OgyK MPGY 00278., Publ.: RÁKÓCZY Rozália 1999, 110. (3.20. tétel.)

A hivatkozott Windisch-Grätz-kiáltvány román nyelven l. November 13. Graiul. ÖNB FL UNG 1848/9/5. Nr. 211., Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2009, 477. (5.26. tétel.)

Németül: November 13. Proclamation. ÖNB FL UNG 1848/9/6. Nr. 211., Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2009, 477. (5.27. tétel.)

6.52.

1848. december 14.

WINDISCH-GRÄTZ, Alfred

Proklamation des Fürsten Alfred zu Windischgrätz, kk.⁸⁰ Feldmarschalls, Oberbefehlshabers alle k. k. Truppen, mit Ausnahme der in Italien stehenden, Ritters des goldenen Fließes, Großkreuzes des k. ungarischen St. Stephan- und Ritters des militärischen Maria-Theresien-Ordens u. Inhaber des k. k. Chevaulegers-Regiments Nr. 4.

An das Landvolk in Ungarn und Siebenbürgen.

Mit dem Allerhöchsten Manifeste vom 7. November l. J. ist Euch bereits die Versicherung ertheilt worden, daß die durch die Gesetze vom Monate April l. J. gewährten Befreiungen von der Robot und vom Zehent unangetastet bleiben...

...sonst gegen die obrigkeitlichen Personen oder Seelsorger, welche diesem Befehle nicht genau achtkommen, oder etwa die

⁸⁰ Kaiserlich-Königlichen = császári- királyi.

Kundmachung absichtlich verzögern, das standrechtliche Verfahren eintreten wird. / Fürst zu Windischgrätz m. p. k. k. Feldmarschall.

Hauptquartier Schönbrunn am 14. December 1848.

S. l. S. n. 1 fol. – 40 × 25 cm.

A herceg biztosította a népet arról, hogy az áprilisban alkotott törvények a papi tized eltörléséről, a jobbágyfelszabadításról, amint azt őfelsége november 7-i kiáltványában ismételtén biztosította, érvényben maradnak.

De aki az ellenkezőt hirdeti, vagy továbbra is harcol, nem távozik békességgel haza, vagy nem jelent írásban a katonai parancsnokságnak ezekről a személyekről, lelkészekről, azokat rögtönítélő bíróság elé állítják.

BM S.73.50.66.

Poss. Darnay-gyűjtemény 19.188-D.⁸¹

További pld.: HTM 72.16.1/Nyt.

Magyar változata: HTM 0178/Nyt. 7288/Nyt.

A hivatkozott, 1848. november 7-én kelt uralkodói rendeletet l. Publ.: RÁKÓCZY Rozália – VILLÁM Judit – REDL Károly 2000, 64. Variánsok: 3.61, 3.62, 3.63. tétel.

6.53.

1848. december 18.

Országos Honvédelmi Bizottmány

A magyar néphez.

A népfelkelés és a szabad mozgó (guerilla) csapatok iránt.

A szabadság harcának népharcnak kell lenni. Ekkor a nép győzhetetlen.

A népfelkelés már többször alkalmaztatott...

Keljenek fel a népnek ezerei, alakuljanak mindenütt az önkéntes mozgó csapatok; ne várjon senki parancsot, rendeletet; vállalkozzék, kinek szive a hazáért dobog, vegye magához barátait, szomszédait, ismerőseit, és segítsen a hazát védeni...

Fel! Fel! Szabad hazánk szabad népének ezrei! / Az országos honvédelmi bizottmány.

Budapesten, dec. 18-kán 1848.

[Bp.] Nyomatott Landerer és Heckenastnál, Szabadsajtó-utca, 1 fol. – 41 × 51 cm.

A gerilla-csapatokat nem szabad csatarendbe állítva harcba vinni, nincsenek kiképezve, nem értenek a puskához, harcértékük csekély, veszteségeik nagyok. Sokkal jobb eredménnyel járnak, ha az ellenséget rajtaütésekkel, lesvetésekkel zavarják.

Jöllehet az OHB felhívása Győrt, a Duna mocsarait és a Bakony sűrű erdejét hozza fel példának, az ország egész területére vonatkozik.

ÖNB FL UNG 1848/10/15a–b.

A példány kéthasábos, szétvágatlan, nyomdai – valószínű – makulatúra, mindkét hasábon azonos a szöveg.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Præsidioms.

További – szétvágott – pld.: 41 × 25 cm. HTM 72.1.1/Nyt.

A Közlöny ugyanazon a napon tette közzé 190. számában az OHB rendeletét a gerilla csapatok működéséről.

6.54.

1848. december 22.

[Magyarország. Törvények, rendeletek]; [Országos] Honvédelmi Bizottmány

Az Országgyűlés Magyarországon minden törvényhatóságaihoz.

A magyar nemzet ellen irtó háború foly, minden, ami ármány, ámtítás, hazugság és árulás – kifáradhatatlanul – felhasználatik, hogy a nemzet, melly századok óta a civilisatio védőfalja s a király trónjának legerősebb támasza volt, a föld színéről eltörlőttessék...

⁸¹ L. a 47. sz. jegyzetet, a Darnay-gyűjteményről.

Fel tehát, fel mindnyájan a hon édelmére, nyomaikban a győzelem – felettünk a népek Istene! / A honvédelmi bizottmány. Kossuth Lajos elnök.

Kelt Pesten, december 22-én 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 42 × 26 cm.

A magyar országgyűlés választott képviselői elrendelik, hogy minden törvényhatóság újoncait haladék nélkül állítsa ki és irányítsa Pestre, hol főszerelik és beosztják őket a küzdő honvéd alakulataokba.

ÖNB FL UNG 1848/10/20a.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

6.55.

1848. december 22.

Országos Honvédelmi Bizottmány

Magyarország népeihez. A mindenható Isten – a szabadság – a népek istenének nevében! Ámen. Magyarország népei szabaddá lettek a mult martiusi napokban... / Az országos honvédelmi bizottmány nevében Kossuth Lajos elnök s. k. –

1848. december 22-én Pesten. –

S. I. S. n. 2 fol. = 4 p. Szövegoldal 3. – 35 × 23 cm.

Röpiratában Kossuth Lajos általános népfelkelésre szólítja fel a megtámadott ország lakosságát. Felsorolja a katonák juttatásait. Földet, a hadirokkantaknak holtig való ellátást ígér.

SÁL

Sign. Fol. 100–101. és Fol. 102–103.

Kék papírra nyomtatott – helyi? erdélyi? – kiadás. Az á és é betűk ékezte a jobb alsó oldalán háromszögletű nyúlvánnyal ellátott téglatest, az i betűn üres négyzet, a szövegben a pont derékszögű, fordított trapéz.

További pld.: Kiadó és nyomda Budapest, Trattner – Károlyi, 2 fol. = 3 p. szövegoldal (a teljes 4 p.) – 41 × 25 cm. ÖNB FL UNG 1848/10/22a–c.

Szlovák nyelvű, gótbetűs pld.: K ludu Uhorskej krajni. Kiadó és nyomda [Budapest, Landerer és Heckenast] Tlačenu u Trattner-Károlyiho w Pessct, 2 fol. = 3 p. szövegoldal (a teljes 4 p.) 41 × 25 cm. ÖNB FL UNG 1848/10/23a–c.

Poss. (mindkettő) Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

További pld.: HTM 0038/a, b, c., 2391/Nyt., 72.390.1/Nyt., 79.53.1/Nyt.

Kossuth Lajos egyik legismertebb kiáltványának több kiadása jelent meg. Az 1849. február 24-i kiadváltozatokat ismertettük: RÁKÓCZY Rozália 2008, 361. (10. tétel.) HL 52a/78.

Magyarország népeihez. / Kossuth Lajos. Csíkszeredai kiadás, csíksomlyói ny.

6.56.

1848. december 22.

[Országos] Honvédelmi Bizottmány

Nyílt rendelet.

Mellynél fogva a haza minden lelkészeinek ezennel meghagyatik: hogy ezen rendelet vételétől kezdve a reánk következő év ünnepéig bészárólag, minden isteni tisztelet napján: a haza szabadsági harcában elesett lelkes hű honfiak emlékének... tisztelet tartani el ne mulasszák...

Ha találkoznak a honlelkészei között e rendeletet, azon szellemenben, melyet tartalmaz, foganatosítani vonakodó, a haza elenségének fog tekinteni. / A honvédelmi bizottmány elnöke Kossuth Lajos.

Kelt Budapesten december 22-én 1848.

S. I. S. n. 1 fol. – 40,5 × 25 cm.

Valamennyi magyarországi felekezet valamennyi lelkészenek kötelességévé teszi a rendelet, hogy ne csak az elhunytak lelkiüdvéért imádkozzanak, hanem a rendelkezés mellékleteként küldött szöveget

olvassák fel a szószékről, ismertessék híveikkel, és magyarazzák meg tartalmát.

ÖNB FL UNG 1848/10/21.

A rendeletben jelzett proklamáció hiányzik.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

6.57.

1848. december 31.

[Országgyűlés, Magyarország]

A képviselőház dec. 31-ki esti ülésének, melyben a felsőház tagjai is részt vettek jegyzőkönyvi kivonata...

A képviselőház határozatainak következtében felszólítottván a honvédelmi bizottmány, hogy hazánknak általán, de különösen hadseregünk állapotáról és működéséről jeletést tegyen...

A lap aljára nyomtatva nyomdai cífrával elválasztott jelentés Schlick hátrál! / A honvédelmi bizottmány.

S. I. S. n. 1 fol. – 44 × 23 cm.

A jelentéstételi kötelezettségen túl a képviselőházi határozat megbízta a felsőházból Majláth György országbíró, Majláth Antalt, Lonovits József érseket, Batthyány Lajost és Deák Ferencet, hogy az ellenség fővezérétől fegyvernyuvársról és békekötésről tárgyaljon.

ÖNB FL UNG 1848/10/22.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

II/B.

1849. január 1. – 1849. december 19.

6.58.

[1849. január 1. körül]

[Országos] Honvédelmi Bizottmány

Magyarország kormánya kimozdul Budapestről: mert az országgyűlése nemes kötelességének hitte, még a zavar s megakadás lehetőségétől is megóvni azon férfiakat, kiket parancsa a kormány élére állított...

Magyarország kormánya Debrecenbe vette állomását, onnan fog épen úgy mint eddig Budapestről mindent a haza javára elintézni...

Erdélyben egy győzelem éri a másikat...

Ezt alkartuk nektek megmondani Magyarország népe...

Legyetek kitűrök, isten sok bajból kivette szerencsésen e hazát – nem fog elhagyni bennünket. / A honvédelmi bizottmány elnöke.

S. I. S. n. 1 fol. – 41 × 27 cm.

Kossuth Lajos elnök erőt, bátorságot önt a lakosságba, a hadseregbe, és bizakodva néz a jövőbe. A hadsereg erős állásokban van, a kormány csak óvatosságból költözik Debrecenbe.

MNL BÖL 1848–1849, szám nélkül.

Megjelenési ideje 1849. január 1. körülre tehető. Az országgyűlés 1848. december 31-én határozta el, hogy Debrecenbe települ (l. a 6.57. tételt), az OHB január 1-jén költözött, a képviselőház első ülését Debrecenben 1849. január 8-án tartotta.

Az országgyűlés – feltehetően hivatalos – kiadványa 1849. január 1–8. feltételezett dátummal, A magyar néphez címmel, lényegét tekintve ugyanerről, megjelent Debrecen város könyvnyomdájában, 1 fol. – 37 × 23 cm. OgyK MPgy, Sign. 00118. Publ.: RÁKÓCZY Rozália – VILLÁM Judit – REDL Károly 2000, 66. (3.69. tétel.)

6.59.

1849. január 1.

[Országos] Honvédelmi Bizottmány

Nyílt rendelet

Minden törvényhatóságoknak, tisztviselőknak, sereg és várparancsnokoknak, s az ország bármely részében működő kormánybiztosoknak.

Hazánk jogszerű szabadságát védő vitéz seregeink a fővárosnál állanak...

És azért az országgyűlés tegnap napon tartott ülésében elhatározá az országgyűlésnek s az ország kormányának székhelyét ideiglenesen Pestről Debreczenbe tenni...

Minden jelentések, felterjesztések s hivatalos levelezések ezentul az ország kormányához Debreczenbe intézendők s utasítandók. / az ország kormányzatával megbízott honvédelmi bizottmány nevében Kossuth Lajos. –

Kelt Pesten, január 1-ső napján 1849.

S. l. s. n. 1 fol. 40 × 24 cm.

Kossuth a hadihelyzetet, Buda és Pest feladásának lehetőségét elemzi, indokolja a kormány Debreczenbe költözését. A lényegyet tekintve teljes szöveg.

ÖNB FL UNG 1849/2/1. Nr. 189.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

További pld.: HTM 0840/Nyt.

6.60.

1849. január 3.

Országos Honvédelmi Bizottmány

3211. [számú rendelet]

Az országos honvédelmi bizottmánytól.

Rendelet.

Seregeink mindenfelé győznek; a nemzet soha erősebb nem volt, mégis az ármánykodás és gazság álhíreket terjesztgetnek...

Minden jó hazafitól megvárja a haza a polgári kötelességének szigorú teljesítését. / Országos honvédelmi bizottság tagja Madarász László.

Kelt Pesten január 3-án 1849.

S. l. S. n. 1 fol. – 38 × 27 cm.

Az OHB rendelete a törvényhatóságok, tisztviselők és nemzetőrök kötelességévé teszi, hogy minden hamis hírt terjesztő ellen azonnal és kellő szigorral lépjenek fel.

MNL BÖL 1848–1849, 4/×III.

Azonos számon 2 egyforma pld.

6.61.

1849. január 9.

KORNIS Károly

Hazafiak!

Nehogy álhírek terjesztése által harcias mozgalmaink felett a honfiak keblébe csüggedés gerjesztések: hazafiúi kötelességemnek ismerem Budapestnek az ellenség által lett megszállásáról addig is, míg a részben kormányi szózat érkezhetik, a való nyilvánításával a kebleket megnyugtanni...

Félre azért a csüggedéssel honfiak! Ne hidgyetek a híresztelőknek... az álhírek, vagy hazugság koholót és terjesztőit rögtönítelő törvényszék elébe állítani rendelé... ügyünk szentsége győzni fog!!! / Kornis Károly. –

Aradon Január 9-én 1849.

(Arad) S. s. 1 fol. – 41 × 25 cm.

A honvédsereg visszavonulása terv szerint folyik. Budapestet a lakosság és a város kímélése érdekében, haditerv szerint, önként hagyták el az alakulatok.

ÖNB FL UNG 1849/2/6.

A második, megegyező pld.: ÖNB FL UNG 1849/1/9.

Poss. K. k. Militärbehörden, Wien.

6.62.

1849. január 22.

[Magyarország. Országgyűlés]

A képviselők a nemzethez.

Az 1847/8-dik évi országgyűlésen alkotott törvények a nemzetnek új alkotmánya...

E nemzet csak ön maga által veszhet el; ha egyesülünk, ha akarjuk, nincs hatalom melly megsemmisítsen; ha gyávák leszünk, nincs hatalom melly megmentsen. –

Éljen a nemzet! Éljen a szabadság! / Palóczy László korelnök; Asztalos Pál előadó.

Kelt a nemzeti képviselőháznak 1849-dik év Január napján Debreczenben tartott nyílt üléséből.

Debrecen, [a] város könyvnyomdájában. 1 fol. = 2 p. – 37 × 23,5 cm.

A király megszegte az általa szentesített 1847/48. évi törvényeket, megtámadhatta az országot. Az ellenséges csapatok a fővárost fenyegetik. A parlament Debreczenbe költözött, hogy megkímélje az ellenség ostromától Budapestet. Az ország ügyeinek intézése folyamatos.

ÖNB FL UNG 1849/2/13a–b.

További pld.: HTM 2799/Nyt.

6.63.

1849. február 13.

[Magyarország. Törvények, rendeletek]

Határozat rögtön ítélő hadi s polgári bíróságok felállítása, szerkezete, eljárása, – s ítélete alá tartozó esetek meghatározása tárgyában.

1. § A honvédelmi bizottmány felhatalmaztatik, hogy... rögtön ítélő hadi s polgári vegyes bíróságot alakíthasson.

2–9. §

10. § Nem-katonai egyének egyéb, e szabályokban nem érintett vétségeikért... rögtön ítélő haditörvényszék iránt kiadott rendelet alól ezennel kivételnek. / Almásy Pál m. k. alelnök; Irányi Dániel m. k. jegyző.

Kelt Debreczenben a képviselőháznak 1849. évi február 13-én tartott ülésükből.

S. l. S. n. 2 fol. = 3 p. – 39 × 25 cm.

Haditörvényszék elé kell állítani mindenkit – a 18 éven aluliak, a terhes asszonyok és örültek kivételével – aki a magyar haza, alkotmánya, területi épsége és függetlensége ellen szól, tesz, vagy a hadmozdulatokat az ellenségnek elárulja, kémkedik, a hadsereg ellátását, mozgását bármiképpen akadályozza. A tyúklopás továbbra is a polgári törvények alá tartozik.

ÖNB FL UNG 1849/3/5a–c.

További pld.: ÖNB FL UNG 1849/3/4a–c. Címe: Határozat. Továbbiakban szószerint megegyezik a felvett példánnyal. Nyomatott Szabadkán Bittermann Károlynál, 45 × 26 cm. Féloldalas (egyhásabos) szedés.

További pld.: ÖNB FL UNG 1849/3/7a–b. Címe: Szabályzó rendelet. Továbbiakban szószerint megegyezik a felvett példánnyal. S. l. S. n. 1 fol = 2 p. Egészoldalas szedés. Tükörfordítása a 6.64. tételszám alatt.

Poss. (valamennyi) Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.

További pld.: HTM 90.27.1/Nyt., 90.89.1/Nyt.

6.64.

1849. február 13.

[Magyarország. Törvények, rendeletek]

Regulations-Vorschrift, in Beziehung auf die Errichtung, Organisation und das Verfahren der gemischten Militär- und Civil-Standgerichte, wie auch in Beziehung auf die Bestimmung der vor dieselben gehbringenden Fälle.

1–10. § / Paul Almásy mp. V. Präsident; Daniel Irányi Schriftführer.

S. l. S. n. 1 fol. = 2 p. – 31 × 22 cm.

A 6.63. tétel jegyzetében említett Szabályzó rendelet tükörfordítása.

ÖNB FL UNG 1849/3/6a–b.

- Kéthasábos szedés.
Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Praesidiums.
További pld.: HTM 72.19.1/Nyt.
- 6.65.**
1849. február 17.
SZEMERE B[ertalan]; KOSSUTH Lajos
A Huszár.
Ha csak hallom e nevet lelkem emelkedik édes érzéssel. / Szemere B.
S. l. S. n. 1 fol. – 37 × 23 cm.
A magyar huszár és a magyar huszárság dicsérete.
MNL BÖL 1848–1848, 34/×III.
További, megegyező pld.: ÖNB FL UNG 1849/3/11.
Szemere Bertalan írása alatt, egy lapra nyomtatva Kossuth Lajos írása, aki az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében, annak elnökeként csatlakozik a kormánybiztos és egyben bizottsági tag Szemere véleményéhez a huszárok hősiességéről.
Kelt Debrecenben febr. 17-kén 1849.
Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiums.
- 6.66.**
1849. február 22.
Hadi jelentés.
Báró Puchner altábornagy, és Erdély országi parancsnok főhadi szállásából a következő két hadi tudósítás folyt bé:
Szeben 1849. évi február 5kén. A Szebennél elvesztett ütközet után az ellenség... Vízaknára huzódott...
Szeben február 7kén. A Vízaknai ütközet után szakadatlanul üldözött ellenség... Szászváros felé indult... / Herczeg Windischgrätz Alfred s. k. cs. kir. tábornagy.
Költ a Budai főhadi szállásból 1849dik évi februar 22én.
S. l. S. n. 1 fol. – 30 × 42 cm.
Részletes beszámoló a február elején lefolyt ütközetekről, Puchner Bem elleni hadmozdulatairól február 4-től a Szeben, Vízakna, Szászsebes, Kelnek térségében.
MNL BML, Aprónyomatvány gyűjtemény, A 171–280.
További pld.: MNL BML, Aprónyomatvány gyűjtemény, A 171–280., nyomdai variáns, 30 × 40 cm.
- 6.67.**
1849. március 2.
Tudósítás = Kundmachung = Oznámenija
Azon hír terjedvén el a közönségben, hogy a magyar bankjegyek valamennyi osztrák tartományokban forgalmon kívül tétettek... magán üzletbeli forgalom – kívül tétele vagy éppen lefoglalása magyar országra nem alkalmaztatik. = Nachdem im Publikum die Nachricht sich verbreitete... = Poňeváč w obcensvu tá povest sa rožňesla... / A cs. k. hadsereg főhadikormányára által = Vom k. k. Armee-Generalkommando = Od hlavu vojensk Welitelstwa c. k. vojik.
Budán, március 2-án 1849. = Ofen, am 2. März 1849. = W Budisie 2-ho Marca 1849.
S..l. S. n. 1 fol. – 37 × 26 cm.
Windisch-Grätz hivatalának neve mögé bújva arról tájékoztat, hogy hamis az a hír, miszerint nem fogadják el a magyar bankjegyeket az osztrák tartományokban, a figyelmes olvasó számára világossá válik, hogy a tilalom kizárólag Magyarországra nem érvényes.
ÖNB FL UNG 1849/4/2.
Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiums
Háromnyelvű, háromhasábos falragasz.
A magyar választ l. 1849. március 16. Szemere Bertalan a 6.72. tételszám alatt.
- 6.68.**
1849. március 9.
BEM J[ózsef]
Prokiemöciune kötrö lokuitori Transzilvaniej = Kiáltvány Erdély lakóihoz
l. 1849. március 21.
- 6.69.**
1849. március 13 – március 16.
[Erdélyi Hadsereg, Fővezérség] = Oberkommando der Oberen Siebenbürger Armee
Vom Oberkommando der Oberen Siebenbürger Armee. An die Bevölkerung Hermannstadts!
Es sind schon mehrerseits Schußbriefe verlangt worden. Nachdem bei dieser Armee gegen Diejenigen, die sich des Raubes und der Plünderung schuldig machen das standrechtliche Verfahren angedroht ist, können sofort keine Schutzbriefe erteilt werden... sondern ... Individuen... zur Einleitung des standrechtlichen Verfahrens dem hierortigen Platz-Commando zu überliefern. / Joseph Bem Obergeneral. –
Hauptquartier Hermannstadt am 13. März 1849.
[Nagyszeben, Tábori ny]⁸² 1 fol. – Teljes lapméret 34 × 20,5 cm. Szövegméret 18 × 20,5 cm.
1849. március 16.
Az erdélyi felső magyar tábor fő parancsnoksága. Nagy-Szeben lakóihoz!
Többen kértek már ótalomleveleket. Mi után ezen hadseregben azok, kik tolvajlás és rablás vétkébe esnek, rögtönbírósaági eljárással vannak fenyegetve, ótalomlevelek nem osztathatnak többé, hanem e városnak minden lakója fölhatalmaztatik az illy rablás és pusztítás vétkébe esett egyéneket... az ide való Térparancsnoksághoz átszolgáltatni. / Bem Jóseff, Tábornagy.
Főhadiszállás Nagy-Szeben Martius 16-án 1849.
Nagyszeben, [Tábori ny.] 1 fol. – Teljes lapméret 34 × 20,5 cm. Szövegméret 16 × 20,5 cm.
Lényegét tekintve teljes szöveg.
HL 1848 52a/106.
A röplap kétnyelvű, felső részén a magyar, a német szöveg a lap alsó részén. Az egyetlen lapra nyomtatott magyar és német felhívás dátuma különböző, a magyar március 16., a német március 13.
A példány utolsó sorában a nyomtatott szövegben hibás szedés szerepel: „álszolgáltatni”. Értelem szerint javítottam.
Merített papír, körülvágott. Két oldalán fél cm-rel túlnyúló kék miniszterpapírra enyvezett. Vízjel nem látható.
A szöveg fölött az átadási bélyegző: Überg. an Ungarn ad Pkt. B4 der Blge zum Arcivvertrag. Siehe KA 75/1927.
A magyar és német szöveg közötti részen zöld téglatest alakú bélyegző: Schriftenabteilung des Kriegsarchives Wien. Ex archivi bellico actis. A lap bal margóján vörös gumibélyegző: Ex archivo bellico hungarico Budapest.
Korábbi poss.: KA, Wien.
- 6.70.**
1849. március 16.
BÁNFFY [János]
Hirdetmény
Bem Jósef tábornok Úr hozzám intézett sorainak tartalma következő: Tegnapi napon, egy seregeből küldött vegyes csapatnak sikerült a Verestorony című szorosot elfoglalni... Ma olly intézkedések tétettek, hogy az ellenség a Verestornyon többé keresztül nem jöhet. Mi is ezennel tudomás végett közhírré tétetik. / Bánffy, ezredes és hadi parancsnok. –
nyomdájában készült.

⁸² Hermann Róbert hívta fel a figyelmet, hogy a Hadtörténelmi Levéltár állományában lévő röplap bizonyítottan Bem tábori

Nagy-Szeben Tavasz elő hó⁸³ 16-án 1849.
Nagyszeben [Tábori ny.]⁸⁴ 1 fol. – Teljes lapméret 34 × 20,5 cm. Szövegméret 18 × 20,5 cm.

Kundmachung.

Der Inhalt einer an mich gerichteten offiziellen Depesche des Herrn Generalen Joseph Bem ist folgender: Einer am gestrigen Tage abgesendeten gemischten Abtheilung meiner Armee ist es gelungen den Rothenthurmenpaß zu besetzen... Am heutigen Tage sind derartige Anstalten getroffen worden, daß der Feind nicht mehr über den Rothenthurm rückkehren kann... / Bánffy Oberst und Militär-Commandant.

Hermannstadt am 16. März 1849.

[Nagyszeben, Tábori ny.] 1 fol. – Teljes lapméret 34 × 20,5 cm. Szöveg 16 × 20,5 cm.

Hivatalos hadijelentés arról, hogy a Verestoronnyi szorosnál Bem csapatai kiűzték Erdélyből az ellenséget.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

HL 1848 52 a/112.

A röplap kétnyelvű, a magyar szöveg a lap felső részén. Merített papír, körülvagott. Két oldalán fél cm-rel túlnyúló kék miniszterpapírra enyvezett. Vízjel nem látható

A magyar szöveg fölött átadási bélyegző: Überg. an Ungarn ad Pkt. B4 der Blge zum Arcivertrag. Siehe KA 75/1927.

A magyar és német szöveg közötti részen zöld téglatest alakú bélyegző: Schriftenabteilung des Kriegsarchives Wien. Ex archivi bellici actis. A lap alján piros gumibélyegző: Ex archivo bellico hungarico Budapest.

Az átadott anyaghoz tartozik. Hátoldalon kézírással „Bem” csomag.⁸⁵

L. még Kis Sándor jelentését: Március 20. (6.73. tétel.)

Poss. KA Wien.

6.71.

1849. március 16.

[Erdélyi Hadsereg, Fővezérség] = Oberkommando der Obere Siebenbürger Armee

Az erdélyi felső magyar tábor fő parancsnoksága. Nagy-Szeben lakóihoz! L. a 6.69., német nyelvű tétel lapalji magyar szövegét.

6.72.

1849. március 16.

SZEMERE Bertalan

Rendelet a papírpénz iránt.

Kereng a hír miképp az ellenség fővezére rendeletet bocsátott ki, hogy a magyar bankjegyeket az ausztriai császári kincstárakban nem fogadják el...

Tehát először. Figyelmeztetem a közönséget, hogy az ellenség fővezére hazánkban érvényesen nem rendelkezhetik...

2-szor. Rendelem.

a) A m. é.⁸⁶ szeptember havában költ belügyminiszteri rendeletnél fogva a pénznemekben válogatni nem szabad... / Szemere Bertalan, felsőmagyarországi t.h.⁸⁷ országos biztos és az országos honvédelmi bizottmány tagja.

Miskolc, Márt. 16. 1849.

S. I. S. n. 1 fol – 40,5 × 25,5 cm.

A Windisch-Grätz által 1849. március 2-án kibocsátott rendelkezésre hivatkozva közli, hogy az osztrák bankjegyeket nem sikerült Magyarországra területéről kiszorítani, de a magyar fizetőeszköz (a

Kossuth-bankó) a hivatalos pénznem, ezt mindenki köteles elfogadni. Az osztrák tábornok „csel fogása”, hogy miközben érvénytelennek hirdeti a magyar bankót, és kirabolja a magyar hatósági pénztárat, avval fizeti katonáit.

ÖNB FL UNG1849/4/7.

A Windisch-Grätz rendeletet l. a 6.67. tételszám alatt.

A leírt példány miskolci keltezésű, ennek ellenére tartalma az egész országra érvényes.

Poss. Bibliotek des k. k. Ministerraths-Präsidiiums

6.73.

[1849.] március 20.

KISS Sándor

Legújabb hír Erdélyből! Brassó, márt. 20-án.

Verestoronnyról írt tudósításomban azt ígértem, hogy első tudósításom Brassóból veendő, s íme beváltom szavamat. Folyó hó 16-án altábornagyunk Verestoronnyról elindulván, még aznap este Porumbákra értünk. Más nap utólérve Czecz ezredes⁸⁸ úr vezérlete alatti seregünket, éjjelre Fogarasba mentünk...

Ma reggel⁸⁹ altábornagyunk a Brassó felé való előnyomulást elintézendő, Vidombákra ment... Brassóból ünnepélyes küldöttség jelenik meg előtte, mely Brassó föltétlen feladását jelenti...

E szerint altábornagyunk Erdélyt tökéletesen kitisztította a reactio bérenceitől és az orosz erőktől...

Éljen Bem. / Kiss Sándor.

S. I. S. n. 1 fol. – 40 × 23,5 cm.

Részletes tudósítás Bem 1849. március 16. és 20. közötti hadmozdulatairól, a Verestoronnyi szorostól Feketehalmon át Brassó bevételéig.

BM R.72.92.11.

Két példány azonos számon.

L. még március 16., Bánffy János jelentését a 6.70. tételszám alatt.

6.74.

1849. március 20.

Országos Honvédelmi Bizottmány

Hivatalos tudósítás.

A mindig győztes magyar altábornagy Bem martius 15-kén, mint hazánk népünnepe, szétverte Vöröstoronnyal az osztrák zsoldosokat, kikergette Erdélyből az idegeneket, – Puchner és cimborái gyalázatosan szöktek ki Oláhországba⁹⁰, és így Erdélybe a rabló gyilkosoknak végek van, mindenütt a szabad nagy Magyarország zászlói lobognak, és nem sokára budapesti honfiak közé jövend a szebeni hős, kikergetni hazánk szent földéről az idegen járom minden többi béreseit is. / Madarász László, Magyarország honvédelmi bizottmányának tagja.

Debrecenben, martius 20-kán 1849.

S. I. S. n 1 fol. = 12,5 × 20 cm.

Teljes szöveg.

KJM 67.11.16.

6.75.

1849. március 21.

BEM J[ózsef]

Prokiemöciune kötrő lokuitori Transzilvaniej = Kiáltvány Erdély lakóihoz

Dupö multe si grele lupte, ... komunul iminik, milicia ruszó si ausztriai kö ünviszó si Romania pefudzító, si pace ün toató

⁸³ Március.

⁸⁴ L. a 82. sz.jegyzetet.

⁸⁵ Ez főként a Csíksomlyón és a tábori nyomdában készült nyomtatványokat tartalmazta. Vö. RÁKÓCZY Rozália 2008, 357–358.

⁸⁶ Múlt év, azaz 1848.

⁸⁷ Teljhatalmú.

⁸⁸ Czetz János, Bem vezérkari főnöke az erdélyi hadjáratban.

⁸⁹ Március 20.

⁹⁰ Havasalföld korabeli neve (fejedelemség).

ceara eluptató eszte... Magyarj, Szaszj, si Romanj! Üntindecivő möjnile fröceste, alungacj dela vol toató úra nacionalő, si ficj fericsicj. = Sok és nehéz harc után... a közös ellenséget, az orosz és osztrák csapatokat legyőztük, Romániába üztük, az egész országban kiharcoltuk a békét...

Brasov, 9/21 Martie 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – 38 × 23,5 cm.

Bem kényelvű kiáltványában a hadi helyzet ismertetése mellett békekésre szólítja fel Erdély egymás mellett élő népeit, óvja őket attól, hogy hitelt adjanak az orosz propagandának. Elrendelte, hogy a győzelem alkalmából minden templomban – mindenki saját valása szerint – hálaímat mondjanak.

ÖNB FL UNG 1849/4/11. Nr. 200.

Óromán nyelven, cirill betűkkel. Dátum mind a Julián (március 9.), mind pedig a Gergely naptár szerinti (március 21.).

6.76.

1849. március 21.

BERDE Mózsá

Vitéz seregünk f. e. martius 17-én Fogarasig előrehaladott kergetve, üldözve az ellenséget... Azt hiszem, midőn ezen jelentésem írom, az ellenség tönkrevan [sic!] téve. Ámen! / Csány László úr távollétében Berde Mózsá kormánybiztos.

Kolozsvárt, mart. 21-én 1849.

S. I. S. n. 1 fol. 42×30 cm.

A kormánybiztos összefoglaló jelentése arról, hogy miután Bem március 11-én bevette Nagyszebent, 15-re megtisztította a Székelyföldet a cári-császári csapatoktól, Fogarasig jutott.

MNL BML, Aprónyomtatvány gyűjtemény, szám nélkül.

6.77.

1849. március [21. után]

Bem a magyar hadsereg jeles tábornokának újabb győzelmei.

Bem tábornok mártius 11-kei jelentésének részletei... N.-Szebent sikerült végre ostrommal bevenni... / Közlöny után.

Bem levele a térparancsnoksághoz Besztercén. /Közli az országos honvédelmi bizottmány.

Bem tábornokunk következő értestést küldte a kormányelnökhöz: ... Verestorony... Szeben bevétele.

A képviselőház, márt. 21-iki ülésében a derék tábornokot alábornaggyá kineveztetni, s a magyar hadi rend nagy keresztével megtiszteltetni rendelé...

Éljen Bem a magyar hadsereg jeles altábornagya!

(Szeged) Nyomtatta Grün János Szegeden, 1 fol. – 43 × 27 cm.

Valószínűleg a Szegeden megjelent valamelyik lap szerkesztője, kiadója, nyomdása válogatta ki a rendelkezésére álló adatok alapján a hírösszeállítást Bem nagyszebeni győzelméről, a Verestoronyi-szoros elfoglalásáról, arról a tapasztalatáról, hogy többnyire orosz egységek ellen harcoltak a magyarok, és találkozásáról a szebeni angol ügyvivővel, aki megígérte, hogy az orosz intervencióról értesíti kormányát. A tábornok minderről jelentést küldött a besztercei térparancsnoksághoz.

MNL BÖL 1848–1849, 44/×III.

1849-ben Szegeden két lap jelent meg, a Szegedi Hírlap és a Tiszavidéki Újság.

6.78.

1849. március 23.

SZEMERE Bertalan

Rendelet.

Az ellenség fővezére által tehetetlenségi bosszúból kiadott rendelet a papírpénzre nézve már elveszté ugyan kártékony hatását... mindazonáltal szükségesnek tartom kiadni rendeletben...

Egyszersmind rendelem... / Szemere Bertalan felsőmagyarországi t. h. kormánybiztos és az országos honvédelmi bizottmány tagja.

Miskolc, mart. 23. 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – 33 × 25 cm.

ÖNB FL UNG 1849/4/13.

Aki a magyar papírpénzt ausztraiára váltja be, pénzbüntetésre számíthat, de az is, akinek tudomására jut, és nem jelenti be.

Továbbá a nem megyebeli vendégeket a térparancsnokságon jeleníteni kell.

Szemere felsőmagyarországi kormánybiztosként Miskolcon adta ki rendeletét, amely bár helyi jelentőségű kitételeket is tartalmaz, a pénzre vonatkozóan országos érvényű.

Vö. Windisch-Grätz röpirata: március 2. ÖNB FL UNG 1849/4/2., a 6.67. tételszám alatt.

Szemere válaszirata: 1849. március 16. ÖNB FL UNG 1849/4/7., a 6.72. tételszám alatt.

6.79.

1849. március 24. – (1849. április 14) – 1849. május 2.

CSÁNY [László] Ladislaus

Verordnung,

derzufolge alle jene Beamten in ihrem Amte zeitlich bestätigt werden, welche auf Befehl des Herrn Feldmarschall-Lieutenant Bem zur Führung der Geschäfte erwählt worden sind... / Ladislaus Csány Oberlandesregierungscommissar.

S. I. S. n. 1 fol. – 38 × 24 cm.

Csány rendeletében figyelmezteti a tisztségviselőket / hivatalban lévő tiszviselőket, hogy Bem parancsát is figyelembe véve, úgy készítsék elő a legközelebbi országgyűlési választásokat, hogy a legszelesebb népképviselet érvényesülhessen.

ÖNB FL UNG 1848/4/9.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiums.

Az országos kormánybiztos datálatlan rendelete feltehetően az országgyűlésekről távol maradt képviselők helyének betöltésére kiírt pótválasztások előtt jelent meg. Az előző bibliográfiában közölt, Csány-féle felhívás időpontja valójában 1849. március 30. Brassó. A magyar eredetit l. HERMANN Róbert 1998, 242–243.

Vö. 1849. március 24. ÖNB FL UNG 1849/4/12. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2009, 480. (5.9. tétel.)

1849. május 2. után ÖNB FL UNG 1/1849/undat CSA/1. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2009, 484. (5.67. tétel.)

6.80.

1849. március 27.

[Országos Honvédelmi Bizottmány; Erdélyi Hadsereg, Fővezérség]

Az erdélyi felső tábor főparancsnoksága.

Örömhír.

Bem altábornagy, a dicső vezér Brassót folyó hó 20-kán délután 4 óraker bevette.

Tudósítása következő:

Folyó hó 19-én reggel Vledényből sereggel kiindulván Feketehalom előtt az ellenséggel... találkoztam... seregem az ellenséget állásából kiverte...

Mai nap... tudomásomra jutott, az ellenség éjjel Brassó előtti állomását elhagyta és az országból a temesi és töröcsvári szoroson kivonult...

E szerint az erdélyi hadjáratnak vége van, – miről a közönséget tudatni kérem. / Bem m. p. A honvédi bizottmány.

Kelt Debrecenben, martius 27-kén, 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – 39 × 25 cm.

Az Országos Honvédelmi Bizottmány közzétette Bem harctéri jelentését.

KJM 67.11.17.

További pld.: MNL BÖL 1848–1849, 46/×III.

6.81.

1849. április 19.
[KOSSUTH Lajos]
5821/K. e. [kőirat.]

Önnek hazafiui indulata úgy, mint politikai jelleme s belátása feleslegessé teszi, hogy az ide mellékelt okiratot indoklással, vagy magyarázattal kísérem...

... utasítom önt, hogy a nemzet gyűlés ezen határozatát a törvényhatóságok főhelyén, ezen kívül pedig minden községben a legrövidebb idő alatt... kihirdesse...

Éljen a szabad magyar haza! / az ország kormányzó elnöke.
Kelt Debrecenben april 19-kén 1849.

S. l. S. n. 2 fol = 2 nyomtatott p. és 2 üres p. – 42 × 26 cm.

Az első mondattól függetlenül Kossuth Lajos hosszan magyarázta, miért volt szükség a trónfosztásra. Ezt nem csak a képviselők látták szükségesnek, hanem a nép kívánsága is ez volt.

ÖNB FL UNG 1849/5/14.

A nyomtatvány levélforma, címzés nélkül. A jelzett melléklet hiányzik, a szövegből azonban egyértelmű, hogy a függetlenségi nyilatkozat hivatalosan kiadott példányáról van szó.⁹¹

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiiums

6.82.

1849. április 20.
KOSSUTH Lajos
5907/e. [kőirat.]

A haza megmentésében sikeres előhaladás, mellyel lelkes hadvezéreink és vitéz hadseregünk a nemzetet megörvendezteté...

És Magyarország, a vele egyesült Erdély s hozzá tartozó minden részek és tartományok függetlenségét, területi épségét, országos önállását s közszabadságát a bajnok hadsereg vitézségének, s a nép hazafiui áldozatkészségének, a törvényhatóságok és tisztviselők lelkiismerets buzgalmánának védpaizsa alá helyezem.

Éljen a szabad magyar haza! / Az ország kormányzója Kossuth Lajos.

Kelt Debrecenben april 20-án 1849.

S. l. S. n. 2 fol. = 1 szövegoldal, 3 üres. – 45 × 28 cm

Kossuth Lajos körlevelében megindokolta a trónfosztás halasztáhatatlan voltát a Habsburg-Lotharingiai ház árulása, a Magyarország ellen viselt háború miatt. A levél a Függetlenségi Nyilatkozat kísérőirata. Kossuth a címzett előljárárság kötelességévé teszi, hogy ismertesse, terjessze, ezt a tényt jegyzőkönyvbe iktassa, s azt haladéktalanul küldje vissza.

Továbbá Kossuth saját személyes fáradságára, családi és magán elfoglaltságára való tekintet nélkül elfogadja, hogy a közakaratnak engedelmessé az ország elnöke legyen. „És határozott készséggel engedelmessé, a státus kormányát kezembe veszem.”

ÖNB FL UNG 1849/5/20.

Poss. Bibliothek des k. k. Ministerraths-Präsidiiums

Az előnyomtatott levél – feltehetően – Kossuth kézírásával Modor⁹² város hatóságának címzett. Kossuth autográf aláírásával.

6.83.

1849. május 23.
KISS [Sándor]

Seit einer kurzen Zeit dring sich mir unwillkürlich die Ueberzeugung auf, daß die Inwohnerschaft dieser Stadt und dieses Distrikts durch die gefhissentliche Entfernung der Jugend diese der Rekrutenstellung verrätherisch entzieht...

...es kämen Russen in großer Menge zur Stütze der alten öster[reichischen] Staatsformen... / Vom Kronstädter Militär-Oberkommando Kiss, Oberst.

Kronstadt, am 23. Mai 1849.
S. l. S. n. 1 fol. – 38 × 24 cm.

Brassó lakossága nem segít a magyar hadseregnek az oroszok ellen, a várost akkor is megvédi, ha romhalmazzá válik, de a felelősség az árulóké.

ÖNB FL UNG 1849/6/19.

A lap középpüzt sérült, anyag- és szöveghányos, értelemszerűen kiegészíthető.

6.84.

1849. május 30.
[SZEMERE Bertalan]
Felhívás.

Ébredj, ó nép, a muszka fenyegeti életedet, népedet, vagyonodat, szabadságodat.

Közel egy éve már, mióta szabadságunk harcát vívjuk.

Hadseregünk a szükség perceiben rögtönözve állott elő, s lelkesedését elszántságát, az idő és veszedelem fokonként nevelék...

Az igazságnak roppant ereje van.

Érzi ezt az osztrák császári ház, s mivel ügyének igazságára nem támaszkodhatik, számmal, és csupán számmal akar győzni ellenünk.

Kimerítvén már saját erejét, a mint hírlík, közelebb a muszkától koldult katonai segítséget...

Fel tehát magyarhon népei!... Magyarország szabad akar lenni – és szabad lesz! –

Debrecen, május 30-án, 1849.

S. l. S. n. 1 fol. – 39,5 × 25 cm.

A névtelenül megjelent röpirat tájékoztat az orosz invázióról, és további harcra hív.

ÖNB FL UNG 1849/6/22. és ÖNB FL UNG 1849/5/30.

További pld.: HTM 0060/Nyt., 3334/Nyt., 7683/Nyt.

6.85.

1849. június 1.
[Magyarország, Törvények, rendeletek]
A nemzet nevében.

A nemzeti gyűlés által az adóról törvény alkottatott, melly szórul szóra eképpen következik.

Törvénycikkely, az 1848. november és december, ugy az 1849 egész évi adó tárgyában.

I. Fejezet a legközelebbi adó kivetéséről és behajtásáról...

II–VI. Fejezet.

VII. Fejezet. Távolléti adóról. /Perényi Zsigmond m. k. a felsőház másod elnöke; Almásy Pál m. k. a képviselőház elnöke.

[Záradék] Melly törvény a nemzet nevében általam ezennel kihirdetternén, rendelem és parancsolom, hogy annak engedelmessé, azt megtartani és illetőleg megtartatni mindenki kötelességének ismerje... / Kossuth Lajos kormányzó; Duschek Ferenc pénzügyminiszter.

Költ Debrecenben, június 1-én 1849.

S. l. S. n. 2 fol. = 3 p. – 45 × 27, 5 cm.

A mindössze VII fejezetből és 47 paragrafusból álló törvény ki-terjedt az adóval kapcsolatos hatósági munkára, a földadóra, amely szerint az egész évi tiszta jövedelem 7 és 1/2 százaléka az adó, továbbá a ház- és kereseti adóra. A gyümölcspálinka adója magasabb volt, mint a burgonyából vagy gabonából főzött. A távolléti adó azt

⁹¹ Felvételére megfelelne a Magyarország. Törvények, rendeletek, avagy a Kormányzó címrendszó, mivel azonban kétségkívül Kossuth fogalmazása, megtartottuk az ő nevét, szerzőségi közlésként.

⁹² Modor település, a pozsonyi járásban, ma Modra, Szlovák Köztársaság

jelentette, hogy akik magánügyben, a kormány engedélye nélkül fél évnél hosszabb időt tartózkodnak külföldön, föld- és egyéb jövedelemadójukat háromszorosan tartoznak megfizetni.

ÖNB FL UNG 1849/6/1a–c. és 1948/7/2a–c.

További pld.: Méretváltózat, 42 × 26 cm. HTM 0061/Nyt. Az ÖNB FL UNG 1849/7/2a–c. jelzetű pld.: c. oldalán autográf aláírások:

Kossuth Lajos, Duschek Ferenc

6.86.

1849. június 11.

Hadi Lap⁹³

Szerkeszti Bíró Sándor százados.

Csikszereda, Nyomatik a Csik Somjoi Zárda betüivel, 2 fol. = 4 p. – 25 × 19 cm.

1849. 3. [szám] hétfőn, június 11-én.

Utász csapatunkhoz. A történet muzsája az utász nevet gyémánt betűkkel vési bé mélyen keblébe az utókornak. ... Le a kalappal Erdélynek minden fiai az utász csapat előtt. / Szerkesztőség.

Székelj utász dal. Föl Árilla minden utódi, Hí a hon, hát jöjjetek velem. ... / Gerőfi utász hadnagy

Határszéli s azon túli tudósítások. Gimesi szoros június 6. 1849.

Keblí tudósítások / Reicharsperg harmincados.

ÖNB FL UNG 1949/7/12 a–d.

6.87.

1849. június 15.

BUGÁT Pál

1708.B./11. p.e.o. [számú rendelkezés]

Az orvosokhoz figyelmeztetés a bujasenyv tárgyában az egészségi osztály részéről.

Nem szándék a bujasenyvet illetőleg az orvosok egyéni tapasztalataikba, s meggyőződésükbe bevágólag intézkedni... szükségnek itéljük orvostársainkat némelyekre figyelmeztetni.

1–5. [pont.] / Bugát Pál a köz egészségi ügy osztály főigazgatója

Kelt Budapesten, június 15. 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – Teljes lapméret 37,5 × 75 cm. Szöveg egyenként 27,5 cm × 22, 5 cm.

A gyógykezelés módjáról és a gyógyszerek használatáról intézkedő leirat.

ÖNB FL UNG 1849/6/15. és 1849/7/9.

A példány egy szétvágatlan nyomdai ív, egymás mellé nyomtatot szöveggel, két jelzettel.

6.88.

1849. június 16.

BUGÁT Pál

1707.B./10. p.e.o. [számú rendelkezés]

Az orvosokhoz különös rendelet a bujasenyv körül.

I. Az állam és hatóságok költségeinek kémélése tekintetéből a gyógyítási időt hosszúra terjeszteni... tilosnak tekintessék.

II–VII. [pont.] / Bugát Pál a köz egészségi ügy osztály igazgatója

Budapesten, június 1-án 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – Teljes lapméret 37,5 × 75 cm. Szöveg egyenként 27,5 cm × 22, 5 cm.

Az előző leirat kiegészítése a gyógyítandó nőszemélyekre vonatkozóan.

ÖNB FL UNG 1849/7/10.

A példány szétvágatlan nyomdai ív, egymás mellé nyomtatot szöveggel.

Szemere Bertalan belügyminiszter 1849. június 14-én adta ki utasítását a „katonák rendelkezésére álló nőszemélyek, kiknek kéjhölgyi állása van” 7 naponkénti vizsgálatáról, említést tesz mellékletéről. Feltételezés szerint Bugát Pál e két rendelkezése lenne a melléklet.

A belügyminiszteri iratok I. a bibliográfia I. részében: OgyK MPgy 0351. (25. tétel.)

6.89.

1849. július 1.

NÉMETH László

Székeleyek testvéreim

Háromszék fölött egy vészterhes hét vonula el. Próbátűz volt ez, mely egy felől az elhatározott, szilárd jellemű székelty megedzette; másfelől a gyávát, kibem bizalmunk nem lehet, felmútatta... vannak itt is kislelkűek, önhaszonlesők... Azért... Háromszék összes lakosságára nézve:

1. [pont.] A hadi törvényszék újra föllállítatik...

2–5. [pont.]

Azért egy akarat, egy cél; a haza megmentésének célja, testvéri szeretettel összpontosítsa minden erőnket. / Németh László k.⁹⁴ biztos.

Kézdivásárhely, július 1-én 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – 38 × 23 cm.

Németh László háromszéki kormánybiztos sajnálatosnak tartja, hogy akadnak árulók is a székeleyek között, ezért kénytelen elrendelni újra a statáriumot, büntetve azt is, ha valaki megtartja az ellenséges röpinatokat, főként, ha terjeszti is.

ÖNB FL UNG 1849/7/1. és 1849/8/1.

A rendelkezés Kézdivásárhelyen kelt, betűtípusa azonban nem utal arra, hogy a tábori nyomdában készült volna.

Poss. Az 1849/8/1 pld.: Bibliothek des k. k. Ministerräths-Präsidiiums

6.90.

849. július 9.

HAYNAU [Julius Freiherr von]

Hírdetmény

Ezennel mindennek tudtára adatik, hogy bár mi féle ügynevezett magyar Kossuth bankjegyek forgatása, mint törvényelleni pénz megtiltatik... / Haynau tábornag.

Főhadiszállás Bana, július 1-én 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – 39 × 24 cm.

Haynau az egész országra kiterjedő événnyel elrendelte, hogy a pénzt – Kossuth bankókat – 48 órán belül, büntetés terhe mellett be kell szolgáltatni.

MNL BML, Aprónyomtatvány gyűjtemény, A 171–280.

6.91.

1849. július 21.

RÁKÓCZY János⁹⁵

Hazafiak!

Szabad fiai az ezredéves szabad magyar hazának...

Fel fegyverre, győzelemre, dicsőségre!...A zsarnokot, ki életünket jöve elrabolni, rabszolga nép követi, melynek nincs hazája, nincs élete...

A nép felkelés rendeltetése... A népnek száma millió.

Ha a nép igazságos ügye mellett lelkesedve felkél, mindenható... Legyetek méltók őseitekhez...

⁹³ A *Hadi Lap*ról l. még RÁKÓCZY Rozália 2008, 362. (13. tétel), továbbá RÁKÓCZY Rozália 1989 és UÓ. 2002.

⁹⁴ Kormány.

⁹⁵ 1848-ig a kormánybiztos is a Rákóczy névformát használta. Gyermeke és unokája visszatért a Rákóczy írásmódra. Rákóczy ekkor Kecskemét kormánybiztosa volt, azaz a felhívást ott adta ki.

Ha eljövend a végső kényszerűség percze – elvár benneteket testvéreitek polgártársatok / Rákóczi János m.k. t. h. kormány biztos.⁹⁶

S. l. S. n. 1 fol. – 43 × 55,5 cm.

Lelesítő felhívás a népfelkelés érdekében, valamint a népfelkelés céljának és működésének magyarázata, miszerint a hadsereg mellett kisegítő szolgálattal lát el, nyugtalanítja az ellenséget, zavarja a felderítőket, s ha a városba betör a német vagy a muszka, a népfelkelő kalappal is agyon verheti.

ÖNB FL UNG 1849/8/8.

Négyhasábos falragasz, a bal oldali kettőn a Hazafiak c. szöveg, a jobb oldali kettőn A nép felkelés rendeltetése. Dátum középütt, aláírás csak a negyedik hasábon.

Poss. Bibliothek des k. k. Minsterraths Präsidiums.

6.92.

1849. július 28.

HAYNAU [Julius Freiherr von]

Hirdetmény.

A rend és közbiztonság fenntartására, a pártútól fondorkodásai által erkölcsi alapjaiban mélyen rendült koronás Magyarország földjén következő rendeleteket köztudomásul adni ezenel szükségesnek lenni rendelem, melyek itt helyütt is azonnal életbe léptetnek.

1. [pont.] A város minden lakosainak legszigorúbban megahagyatik, miszerint a kezei közt lévő mindennemű fegyvereket... által adjon...

2–5. [pont.]

6. [pont.] mind azok, kik a pártütökhöz vonzó nemzetörserreg egyenruháját... viselni merészlenek... rögtönítélő törvényszék elé állíttatni és főbe lövetni fognak. / Haynau, táborszernagy és hadsereg főparancsnoka.

Főhadiszállás Kecskemét, július 28-án [1849] 1949.[sic!]

S. l. S. n. 1 fol. – 42 × 28 cm.

A fegyvereket azonnal be kell szolgáltatni, honvéd egyenruhát viselni tilos. A rendelet arra is kötelezi a törvényhatóságot, hogy tekintélyes férfiakból álló kezeseket állítson, akik az osztrák katonákkal együtt házkutatást tartanak, a bezárt házakat felnyitják. A piacon, uccán 10 embernél több nem lehet, a katonai őrzőáratok tűzparancsot kaptak. Gyűlés, összejövetel, hirdetések kiragasztása tilos.

KJM

Sign. leltári szám és jelzet nélkül.

6.93.

1849. augusztus 18.

HAYNAU [Julius Freiherr von]

Hirdetmény = Kundmachung = Înştiinţare.

A diadalmas cs. kir. hadsereg a magyar pártütésnek ezer fejű hydráját lesújták; a pártütők főserege Görgey legjobb Vezérok parancsa alatt magát feltétlenül megadta, az Aradi vár ismét a császári sereg kezére került...

A pártütő sereg vezérei... a pártütők táborába átment tisztek iránt, megtartom magamnak a további rendelkezést. = Die siegreichen k. k. Waffen haben die tausendköpfige hyder der ungarischen Revolution bekämpft; das Haupt-Corps der Rebellen unter den Befehlen ihres besten Führers Görgey hat sich auf Gnade und Ungnade ergeben die Festung Arad ist von den k. k. Truppen gestern wieder bestetzt worden...

Ueber die Führer des Rebellen-Heeres... so wie über die aus dem k. k. Heere zu den Rebellen übergetretenen Offiziere behalte ich mir die weiteren Verfügungen vor. = Purtătoarele de biruinţă Arme Țesaro-crăieşti sfărmară hydra cea cu o mie de capete a Revoluţiei Ungureşti; horul cel de căpetenie a Rebelli-

enţilor sub commanda celui mai bun Povătuitoriu său Gergey sau predat spre milă şi nemilostivire; Cetatea Aradului eri iară fu cuprinsă de ceatele Țesaro-crăieşti şi părţile ceale rupote ale Ceatei Rebellienţilor... / Haynau, hadiszernagy és hadi főparancsnok = Feldzugmeister und Armee-Ober-Commandant = Feldtaigmeister şi Mai marele Porucitoriu. –

Főhadiszállás Temesvárott, Aug. hó 18-án 1848. = Hauptquartier Temesvar am... = În lăcaşul de căpetenie Timișoara în 6./18. august 1849. –

Temesvar, gedruckt bei Joseph Belschel. 1 fol. – har. 29 × 40 cm.

A közlegények és altisztek számára, akik a forradalmi hadseregben szolgáltak, általános amnesztiát hirdetett Haynau. A továbbiakban azonban kötelesek közlegényként a császári hadseregben szolgálni. A főisztek további beosztásáról később intézkedik.

MNL BÖL 1848–1849, 96/×III.

6.94.

1849. augusztus 20.

KEMPEN [von Fichtenstamm, Johann]

A cs. kir. főhadiszállásból Temesvárról f. hó 16-ról érkezett újabb hivatalos hírek szerint a pártütő sereg folyó hó 13-án Világosnál a fegyvert letévé, s magát feltétlenül megadta, ezen pártütő sereg száma 30,000-re ment 130 felszerelt ágyúval. = Laut neueren ämtliche Nachrichten, die aus dem k. k. Hauptquartier Temesvár vom 16 Monats eingelangt sind, hat die Armee der Rebellen am 13. l. Monat bei Világos die Waffen niedergelegt, und sich unbedingt unterworfen... / Kempen m. p. cs. kir. altábornagy a Pest kerületi katonai parancsnok = Kempen m.p. kk. Feldmarschall-Lieutenant und Pesther Militär-Districts-Commandant.

Pesten, 1849. augusztus 20-án = Pesth, den 20. August 1849.

S. l. S. n. 1 fol. – 42,5 × 55 cm. Kétnyelvű, kéthasábos.

A jelentés részletesen kitér a feltétel nélküli megadás részvevőire (Kiss Ernő, Pöltenberg Károly, Schweidel József, Nagy-Sándor József, Aulich Lajos, Leiningen(-Westerburg) Károly, Lenkey Ferenc, Vetter Antal), helységre (Világos, Arad vára), de Guyon hadteste Facset és Karánsebes között még ellenáll. A magyar sereg katonái azon igyekeznek, hogy az orosz seregnek adhassák meg magukat.

MNL BÖL 1848–1849, 100/×III.

6.95.

1849. augusztus 29.

HAYNAU [Julius Freiherr von]

Erinnerung = Emlékeztetés.

Sämtlichen Individuen des ungarischen Rebellen-Heeres, welche nach ihrer Uebernahme von den k. k. österreichischen Militär-Behörden von den Assentirungs-Commissionen als feldkriegsdiensttauglich erkannt worden sind, wurde also gleich der Soldaten-Eid abgenommen... auf die Eingringung der Deserteurs alle Civil-Behörden zu invitiliren verpflichtet sind... = Mindazok, kik a magyar lázító hadseregnél szolgálván, átvételük után... hadi szolgálatra alkalmasoknak találtattak, azonnal besoroztattak, felesküdtettek és kijelölt ezredeikhez átszállítottak... a szökevény katonákra szigorúan felügyeljenek, azokat elfogatassák, a legközelebbi katonai hatósághoz... elkísértessek... / Haynau, Feldzugmeister und Armee-Ober-Commandant = Haynau, Hadiszernagy és hadi főparancsnok.

Alt-Arad den 29. August 1849. = Ó-Arad, aug. 29-én 1849.

S. l. S. n. 1 fol. – 40 × 25 cm. Kétnyelvű, kéthasábos.

A bármikor és bárhol 1848 márciusa előtt felesketett katonák a katonai törvények alatt állnak, bármiféle vétség, szökés, bujkálás

⁹⁶ T. h. = teljhatalmú kormánybiztos.

esetében róluk a hadbírótság ítélezik. Azokat, akik a további szolgálataira alkalmatlanok, igazolvánnyal ellátva haza engedik.

MNL BÖL 1848–1849, 105/×III.

6.96.

1849. október 20.

Hirdetmény = Kundmachung

Hogy azon kárhozatos befolyásnak, melyet a pártütő kormány és ügynökei... fenntartani törekedtek, véget vetni lehessen... ezenel... meghagyatik, hogy... minden a pártütő kormány... kiadott rendeletek... kivétel nélkül... a legközelebbi császári s királyi ténparancsnoksághoz megsemmisítés végett beadassanak.

Kelt Székes-Fejérvárott october 20-kán 1849.

S. I. S. n. 1 fol. – 38 × 25 cm. Kétoldalas.

A rendelkezés szerint minden, a forradalom és szabadságbarc – a hirdetmény megfogalmazása szerint pártütő lázadók – ideje alatt megjelent rendelet, hirdetmény vagy egyéb nyomtatvány olvasása, terjesztése tilos.

MNL GyML IV.B.1104/1/d. Győr város tanácsának iratai.

Királyi biztosi és főispáni rendeletek 1849. 20.614–20.749.

A győri, városi iratok között az eredeti, országos érvényű rendelet, a Székesfehérvárról érkezett 2846. i.sz. irat melléklete. A kísérőlevél szerint Döry Gábor mint a fehérvári polgári kerület főispánja november 8-án átiratot intézett Győr város polgármesteréhez, s levonat céljából küldte el a nyomtatványt.

6.97.

1849. október 21.

Hirdetmény = Kundmachung = Oznamenj

A magas hadsereg főparancsnokság Pesten 1849. október 21-én... intézvénye által rendeltetik...

Hogy még mindeig a néhai felkelő sereg tagjai honvéd egyenruhában nyilvános helyeken szemléltetnek... az illyféle ruházat... viselésének tilalma újólág emlékeztetbe juttassék... büntetéssel fognak fenyttetni, mint hogy e tilalom már egy ízben kihirdtetett. / A cs. k. katonai-kerület parancsnoksága.

Pesten, 1849. évi october hó 26-án.

S. I. S. n. 1 fol. – 37,5 × 51 cm.

A honvéd egyenruha viselésének tilalmát megparancsoló, az egész országra érvényes királyi biztosi rendelkezést kihirdetés céljából ismételtelen minden megyei biztoshoz elküldték.

MNL GyML IV.B.1104/1/d. Győr város tanácsának iratai.

Királyi biztosi és főispáni rendeletek, 1849. 20.614–20.749. A 2848. i.sz. irat melléklete.

Magyar, német, cseh nyelven.

Vö. ugyanitt Haynau 1849. július 28-án kiadott rendeletével a 6.93. tételszám alatt.

6.98.

[1849. október 24.]

[HAYNAU, Julius Freiherr von]

Magyarország ideiglenes közigazgatási rendezete.

Mint a közrendtartási igazgatás organumai működnek: A Magyarországbán álló hadsereg főparancsnoka s a polgári viszonyokra nézve teljhatalmú császári biztos⁹⁷...

Kivételes állapot... ostromállapot, haditörvény... utasítás... rendezetének életbe léptetésére... / A Magyarországbán álló hadsereg főparancsnoka.

S. I. S. n. 18 + 2 p. – 25 × 18 cm.

Haynau az 1849. október 17-én legfelsőbb akaratall jóváhagyott birodalmi alkotmánnyal összhangban megalkotott közigazgatási rendszer követelményeit adta ki rendeletében.

*A birodalmi alkotmány szövegében Magyarország és Erdély tartományként szerepe.*⁹⁸

MNL BÖL, Nyomtatványok, szám nélkül.

Haynau erre a rendeletére hivatkozva az 1849. november 1-jén kiadott pátensében újból megerősítette, hogy „miután a felkelés végképpen legyőzve”, szükségesnek látta a birodalmi alkotmányt újból a lakosság tudomására hozni.⁹⁹

Haynau tábornaszernagy 1849. május 30-tól a császári csapatok magyarországi (és egyben erdélyi) parancsnoka volt 1850. június 6-ig.

Kinevezését I. az I. részben: 1849. május 30. OgyK MPGY 00370. (24. tétel.)

6.99.

1849. november 2.

HAYNAU [Julius Freiherr von]

Hirdetés.

Megfontolván, hogy a Magyarhoni koronaország minden részei már a cs. k. seregekkel megrakvák, következöleg az útlevélek kiosztásában némely könnyebbitések léphetnek életbe, tekintettel a hatóságok működési körére, míg a jelen kivételi állapot tart...

1) [pont] Utlevélek a magyarhoni koronaországon belöli utazásokra a

cs. k. kormánybiztosok (megyei elnökök) és szabályozott tanáccsal ellátott szab. kir. városokban az illető városi hatóságok által lesznek kibocsátandók.

2) – 7) [pont.]

8) [pont.] Az útlevélek kiadásábani egyformaság végett ./ ide egy minta példány mellékeltetik. / A cs. kir. hadsereg parancsnokságától Magyarországon és Erdélyben. Haynau s. k. tábornaszernagy.

Pesten 1849. november 2-án.

S. I. S. n. 1 fol. = 2 p. + 2 fol. mell. – 35 × 25 cm.

Haynau utasítása részletesen leírja, hogy a belföldi és/vagy külföldi utazásokhoz milyen engedélyek és útlevélek szükségesek. Magyarországot következetesen koronaországgént említi, éppúgy, mint az ausztriai örökös tartományokat.

MNL GyML IV.A.19/33., 942. sz. irat.

A szövegben jelzett melléklet magyar-német nyelvű Formular – Utlevel = Reisepaß.

További pld.: HTM 7029/Nyt.

6.100.

1849. november 19.

HAYNAU [Julius Freiherr von]

Hirdetés.

A mult év folyamatában gyakorta történtek névváltoztatások Magyar koronaországban a nélkül, hogy az iránt előleg szabályszerű Legfelsőbb jóváhagyás kéretett volna...

Jövöben... a cs. k. belügyi ministeriumnak kell benyújtani. / A cs. k. hadseregnek Magyarországon s Erdélyben parancsnoka Haynau s. k. tábornaszernagy.

Pesten 1849. nov. 19-dikén.

⁹⁷ Polgári ügyekben a magyarországi helytartó, teljhatalmú császári biztos, az 1849. június 4-én kinevezett, nagyszabeni születésű szász (Karl) Geringer Károly Haynau mellett a közrend helyreállításával és fenntartásával kapcsolatos intézkedések megtételére volt jogosult.

⁹⁸ Az alkotmányt, amely egységes birodalomba foglalta mind az

örökös tartományokat, mind pedig Magyarországot és Erdélyt, és nem ismerte el az uniót, I. RÁKÓCZY Rozália 1999. (3.25. tétel. OgyK MPGY 00160.)

⁹⁹ 1849. november 1. JPM 77.4143. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2002a, 524. (95. tétel.)

S. l. S. n. 1 fol. – 38 × 25 cm.

A feloszlattott (korábbi) magyar belügyminisztérium által jóváhagyott névváltoztatások érvénytelének.

BM S.73.50.17.

További pld.: HTM 0888/Nyt.

A rendelet német nyelvű változata – Kundmachung – 7 számított oldal terjedelmű, függelékben közli a megváltoztatott nevek jegyzékét. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 1999, 115. (3.47. tétel.)

6.101.

1849. december 10.

HAYNAU Gyula [Julius Freiherr von]

Hirdetmény.

Midőn e jelen év folyama alatt a cs. kir. sereg a forradalmi párt elleni harcot Magyarországon újra megkezdette... a csatamezőn sok vitéz harcosaink véreztek... sebesülteink számára nevezetes pénzadományokat nyújtottak a nagylelkű hazafiak...

Most tehát miután a csata ki van víva... szándokom az említett jelenlévő összeget... egy maradandó katonai alapítvánnyá egyesíteni...

... alapítványom lényeges alappontjai e következők lennének:

1-ör. Ez alapítvány a már létező törzstöke, és az ezentúl befolyandó összegekből képeztetik.

2-or – 4-er.

5-ör. Az alapítvány helyeknek: a) fele száma az ausztriai cs. k. hadseregben szolgált katonák, b) másik pedig a felkelők soraiban állott egyének számából betöltendő.

6-or. Jövő 1850. évi július 1-től fogva kezdődnek...

A hatóságok és közönségek szíveskedjenek tehát, e programot nyilvános kihirdetés által, az országban létező nyelveken, minél inkább közhírré tenni... / Báró Haynau Gyula, tábornyszeremester, 3-dik hadsereg parancsnoka.

Pesten, december 10-én 1849.

S. l. S. n. 1 fol. – 43 × 26 cm.

A hirdetményben Hynau az adakozásból befolyt közel 10 ezer forintnyi összeggel nyitotta meg az alapítványt, részletezte, hogy ha az a) pont alatti helyre már nem kerülne be császári katona, akkor az egykori honvédsereg rokkantjaiból kell pótolni, a b) pont alatti helyeket azonban kizárólag a csonkult és egyéb ellátmányban nem részesülő magyar forradalmi sereg katonái számára kell fenntartani.

Különösen Magyarország lakosait hívja fel arra, hogy adakozzanak a volt rokkant honvédek számára, hiszen ők semmilyen állami ellátásra nem számíthatnak.

MNL GyML IV.A.19/33., 945. sz. irat.

További pld.: BM S.73.50.30. Szöveg- és méretvariáns, de lényegét tekintve azonos. 45 × 30 cm. Poss. Darnay-gyűjtemény, 19.219-D. Ugyanez német nyelven BM S.73.50.81. Publ.: RÁKÓCZY Rozália 2002a, 524–525. (96–97. tétel.)

6.102.

1849. december 19.

[Kerületi Katonai Parancsnokság], Pest

Hirdetmény. = Kundmachung.

A honvéd tiszteknek még nagy része e hazában lappang, kik sem az újonczállítási biztosság előtt, sem pedig a cs. kir. katonai kerületi parancsnokság előtt vizsgálat és vagy besoroztatás vagy alkalmatlan voltukról nyereső bizonyítvány végett magokat be nem jelentették...

... mind azon honvéd tiszték, kik... bizonyítvánnyal ellátva nincsenek, szökevényeknek tekintetni és mint olyanok megbüntettetni fognak. = Es ist noch ein großer Theil der Honvéd-Offiziere im ganzen Lande verborgen, welche sich weder bei der aufgestellten Rekrutierungs-Commission, noch bei dem Militär-Districts-Commando zur Untersuchung über ihre Dienstauglichkeit zum k. k. Militär melden, um entweder assentirt oder mit einem Entlassschein als untauglich versehen zu werden...

...alle derlei Offiziere, welche diesen Aufenthaltsschein nicht haben ebenfalls in gleicher Weise wie Deserteure zu behandeln sind. / A cs. k. katonai kerületi parancsnokság által = K. k. Militär-Districts-Commando.

Pesten, december 19-én 1849. = Pest, den 19-ten Dezember 1849.

Pest. S. n. 1 fol. – 39 × 50 cm. Kétnyelvű, kéthasábos.

Minden volt honvédnak az egész ország területéről kötelessége 1850. év január végéig az újonczállítási biztosság vagy a lakóhelye szerint illetékes katonai kerületi parancsnokság előtt jelentkezni. A rendelet nem vonatkozik azokra, akiket Komárom várából menlevéllel, szabadon elbocsátottak.

MNL BÖL 1848–1849, 122/×III.

Levéltári források

- Baltoni Múzeum, Keszthely (BM)
 Janus Pannonius Múzeum, Pécs (JPM)
 Katona József Múzeum, Kecskemét (KJM)
 Magyar Honvédség Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest (HIM)
 – Hadtörténelmi Levéltár (HL)
 – 1848–1849-es gyűjtemény (1848 jelzetek; közte a bécsi Kriegsarchivból átvett anyag: Poss. KA Wien)
 – Hadtörténelmi Múzeum (HTM)
 – Nyomtatványgyűjtemény (Nyt)
 Magyar Nemzeti Levéltár
 – Bács-Kiskun Megyei Levéltára, Kecskemét (MNL BÖL, korábban BKkmLt)
 – 1848–1849, *A szabadságharc iratai*
 – *Szám nélküli nyomtatványok*
 – Baranya Megyei Levéltára, Pécs (MNL BML)
 – *Aprónyomtatvány gyűjtemény*
 – Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, Győr (MNL GyML)
 – *Győr vármegye iratai*
 – *Győr város tanácsának iratai*
 – Országos Levéltára, Budapest (MNL OL)
 [Magyar] Országgyűlés Hivatala, Országgyűlési Könyvtár, Budapest (OgyK)
 – Magyar Parlamenti Gyűjtemény (MPGy)
 Österreichische Nationalbibliothek, Bécs (ÖNB)
 – röplap-, plakát- és Ex-libris-gyűjtemény (ezen belül: a magyar vonatkozású röplap-anyag jelzete: FL UNG)
 Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája, Sepsiszentgyörgy – Arhivele Naționale ale României, Biroul Județean Covasna, Sf. Gheorghe (Sepsiszentgyörgyi állami levéltár, SÁL)

Irodalom

OgyTc 1847/8 = *Az 1847/8-ik évi országgyűlési törvény cikkek*, ny. Geibel Károly, Budapest, é. n.

*

- BRÓDY Sándor – JÓKAI Mór – RÁKOSI Viktor
 1898 *Ezernyolcszáznegyvennyolc. Az 1848/49-diki szabadságharc története képekben* (szerk. Bródy Sándor – Jókai Mór – Rákosi Viktor), Révai, Bp., 1898.
- GRACZA György
 1894–1898 *Az 1848–49-iki magyar szabadságharc*, I–V, Lampel (Wodianer és Fiai), Bp.
- HERMANN Róbert
 1998 Csány László kormánybiztosi iratai 1848–1849 (s. a. r. Hermann Róbert), *Zalai Gyűjtemény* 44/II., Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg.
- JOBST-RIEDER, Marianne
 1994 Die Kriegssammlung der k. k. Hofbibliothek, in: *Plakate zum I. Weltkrieg*, Budapest, 35–44.
 1999 Acht Ausstellungen, eine Übersiedlung und eine CD-ROM. Flugblätter-, Plakate- und Exlibris-Sammlung, *Österreichische Nationalbibliothek Jahresbericht* 1999, 79–88.
- JOBST-RIEDER, Marianne – PFABIGAN, Alfred – WAGNER, Manfred
 1995 *Das letzte Vivat. Plakate und Parolen aus der Kriegssammlung der k. k. Hofbibliothek*, Wien.
- PONGÓ János
 1971 *Az Országos Hadtörténelmi Múzeum története*, 1. rész, *Az Országos Hadtörténelmi Múzeum Értesítője*, 1971/1, 7–55.
- RÁKÓCZY Rozália
 1989 Volt-e a Hadi Lapnak tüzérségi melléklapja? *Hadtörténelmi Közlemények*, 1989/2, 200–217.
 1997 17–18. századi kisnyomtatványok a Székely Nemzeti Múzeum könyvtárában I., *Acta (Siculica)* 1996/2, 73–102.
 1998 1848–1849-es erdélyi és partiumi vonatkozású kisnyomtatványok I., *Acta (Siculica)* 1997/2, 113–124.
 1999 1848–1849-es erdélyi és partiumi vonatkozású kisnyomtatványok II., *Acta (Siculica)* 1998/2, 101–118.
 1999a *Militaria Hungarica* 1., *Hadtörténelmi Közlemények*, 1999/3, 663–714.
 2002 A Hadi Lap és a Csiki Gyutacs, *Székelyföld*, 2002/7, 72–81.
 2002a *Militaria Hungarica* 2., *Hadtörténelmi Közlemények*, 2002/2, 463–530.
 2008 „Nyomatik a csíksomlyói zárda betűivel”, *Acta Siculica* 2008, 355–367.
 2009 1848–1849-es erdélyi és partiumi vonatkozású kisnyomtatványok IV., *Acta Siculica* 2009, 469–492.
- RÁKÓCZY, Rozália – LENART, Ana
 2000 Documente pașoptiste românești în Viena, *Acta (Siculica)* 1999/2, 11–22.
- RÁKÓCZY Rozália – VILLÁM Judit – REDL Károly
 2000 1848–1849-es erdélyi és partiumi vonatkozású kisnyomtatványok III., *Acta (Siculica)* 1999/2, 59–68.
- VINCZE Gábor
 1996 A Székely Nemzeti Múzeum anyagának részleges elszállítása és pusztulása 1944–45-ben, *Acta (Siculica)* 1995, 229–246.

**Tipărituri mici din 1848-1849 referitoare la Transilvania
și la Părți (Țara Ungurească) IV**

(Rezumat)

Catalogul continuă bibliografia de documente pașoptiste, publicată în volumele *Acta (Siculica)* 1997/2 (p. 113-121), 1998/2 (p. 101-118), 1999/2 (p. 59-68), *Acta Siculica* 2009 (p. 469–492) și completată de Documente pașoptiste tipărite în Șumuleu-Ciuc, din trei colecții, din *Acta Siculica* 2008 (p. 355-367). Documentele prelucrate în această parte a bibliografiei ei se păstrează în colecțiile Arhivei Naționale a Ungariei, MNL; Budapesta), Arhivelor Naționale ale României, Biroul Județean Covasna (SÁL; Sf. Gheorghe), Bibliotecii Naționale a Austriei (ÖNB; Viena), Bibliotecii Parlamentului Ungariei (OgyK; Budapesta), Institutului și Muzeului de Istorie Militară (HIM; Budapesta), respectiv ale muzeelor din Kecskemét, Keszthely, Pécs (Ungaria).

**Small printings referring to the events of 1848–1849
in Transylvania and Partium IV.**

(Abstract)

The catalogue is a completion of the bibliography published in the annuals of Székely National Museum (*Acta (Siculica)* 1997/2, 113–121, 1998/2, 101–118, 1999/2, 59–68, *Acta Siculica* 2009, 469–492. and Small printings from Csíksomlyó (Transylvania) regarding the events of 1848–1849 in three collections, *Acta Siculica* 2008, 355–367). The processed collections belong to Austrian National Library (ÖNB), Institute and Museum of Military History (HIM; Budapest), Library of the Hungarian Parliament (OgyK; Budapest), National Archives of Hungary (MNL; Budapest), and National Archives of Romania, Bureau Department of County Covasna (SÁL, Sf. Gheorghe/Sepsiszentgyörgy), and museums at Kecskemét, Keszthely, Pécs (Hungary).

